

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Skivebogen

Historisk Aarbog for Skive og Omegn

Gamle Skivehus. Tegning af Hakon Spliid

46. Bind - 1955

Historisk Samfunds Styrelse

I Foreningsanliggender bedes man henvende sig til Formanden, Førstelærer J. Chr. Krogh, Tøndering pr. Durup, og Kassereren, Litterat Otto L. Sørensen, Frederiksgade 4, Skive.

Bidrag til Aarbogen bedes sendt til Formanden, Førstelærer J. Chr. Krogh, Tøndering pr. Durup (Redaktør), eller til Udvalgsmedlemmerne, Godsejer, Dr. phil. Gudmund Schütte, Eskjær pr. Jebjerg, Litterat Otto L. Sørensen, Frederiksgade 4, Skive, og til H. P. Kristensen, Redaktør af „Skive Avis“, Frederiksgade 11, Skive. Den øvrige Styrelse bestaar af Provst S. Johs. Hansen, Jebjerg (Næstformand), Førstelærer Kaj Enna Jensen, Lihme pr. Lihme, og Lærer Svend Mortensen, Skive (Sekretær).

„Skivebogen“

udsendes til Samfundets Medlemmer. Kontingentet er kun 6 Kr., og Indmeldelse kan ske til Kassereren Otto L. Sørensen, Frederiksgade 4, Skive, til hvem ogsaa al Henvendelse angaaende Ekspeditionen bedes sendt, samt til hvem Tidsskrifter og Bøger bedes adresseret. Indmeldelse modtages ligeledes af Styrelsens Medlemmer og Samfundets Repræsentanter i Sognene i Salling og Fjends.

Gdr. Laust Madsen, Aasted pr. Durup.

Gdr. Holger Overbæk, Dølby pr. Hem.

Gdr. Jeppe Nielsen, Nautrupgaard pr. Durup.

Gdr. Gerhard Svenningsen, Ramsing pr. Ramsing.

Gdr. Esper Espersen, Hesthøjgaard, Roslev.

Gdr. Hans Jepsen, „Syvtallet“ pr. Roslev.

Fhv. Gdr. Kristen Svejgaard, „Dannehave“, Otting, Balling.

Førstelærer Kaj Enna Jensen, Lihme Hovedskole pr. Lihme.

Førstelærer J. Chr. Krogh, Tøndering pr. Durup.

Lærer N. K. Nielsen, Sæby pr. Durup.

Lærer Esper L. Dalgaard, Lyby pr. Lyby.

Lærer S. Rasmussen, Vridsted pr. Skive.

Pens. Lærer Mikkil Pedersen, Stoholm.

Fhv. Uddeler Carl Jensen, Lem pr. Brodal.

Partikulier Peter Sørensen, Gl. Hald pr. Højslev.

Bogbinder Axel Nielsen, Rødding pr. Spøttrup.

(Flere Tillidsmænd modtages gerne i øvrige Sogne).

SKIVEBOGEN 1955

SKIVEBOGEN

HISTORISK AARBOG FOR SKIVE
OG OMEGN

46. Bind — 1955

I KOMMISSION HOS JUNGS EFTF. — SKIVE

Udgivet af:

Historisk Samfund for Skive og Omegn

Redaktionsudvalg:

Førstelærer *J. Chr. Krogh*, Tøndering
(Redaktør og Formand)

Godsejer, Dr. phil. *Gudmund Schütte*, Eskjær

Litterat *Otto L. Sørensen*, Skive
(Kasserer)

Redaktør *H. P. Kristensen*, „Skive Avis“

Niels P. Bjerregård

1880 — 1955

I År har vort Historiske Samfund lidt et smerteligt, næsten uerstatteligt Tab. Vor højt skattede Formand, Lærer *N. P. Bjerregård*, er pludselig gået bort. Det Tab vil blive svært at bære.

Bjerregård var ikke født Sallingbo, men tilvandet fra Østjylland. Han blev omplantet i den sallingiske Muld, blev akklimatiseret og slog dybe Rødder i vor Hjemstavn, skrev også Digte på Vestjyds, på godt Sallingbomål.

Niels Peter Christensen Bjerregård fødtes 23. januar 1880 i Gerlev, Tingbyen i Gerlev Herred i Ommersyssel, som Søn av Boelsmand *Kristen Nielsen Bjerregård* og Hustru *Jørgine Marie*, født *Schifter*. I hans Familie har altså den gamle nordiske Skik med Sønnavn til Opkalding efter Faderen været fortsat lige til vore Dage.

Bjerregård ægtede første Gang 4. August 1911 *Marie Karoline*, f. *Ring*, f. 6. Februar 1880 i Klovborg, død 18. Januar 1919; anden Gang 20. Maj 1920 ægtede han sin avdøde Hustrus Søster, *Christiane*, født 9. December 1881 i Klovborg, død 21. November 1954.

Han tog Lærerexamen fra Ranum Seminarium i Himmerland 1906; tog Kursus i Tysk, Engelsk, Svensk og Matematik; drev Sprogstudier ved Jena Universitetet. Blev 15. August 1906 Lærer ved Ålestrup Realskole, 1907 Leder av Ålestrup Privatskole; 19. August 1910 Lærer ved Skive Kommuneskole; 1ste Maj 1932 Lærer efter Paragraf 35 sammesteds.

Han indledte sine mange Tillidshverv som Medlem av Skive Huslejenævn 1917; derefter Medlem av Ligningskommissionen 1917—21; Medlem av Skive Byråd 1921—29; Formand for Menighedsrådet fra 1930—45; Medlem av Styrelsen for de danske Provinsløbstæders Ligningskommission 1920—22; Medlem av Hovedbestyrelsen for de samv. Lejerforeninger 1917—24; Medlem av Købstadlærerforeningens Styrelse 1917—24; Medlem av Styrelsen for de større Biblioteker fra 1932—43; Red. av „Købstadlæreren“ 1920—22; Formand for Købstadlærernes Valgforbund 1922—23; Medlem av Styrelsen for „Skive Folkeblad“ siden 1919 og Formand for Forretningsudvalget siden 1920 i næsten 20 År; tillige Medlem av Styrelsen for Historisk Samfund for Skive og Omegn siden 1922 og dets virksomme Formand siden 1928; Medlem av Styrelsen for Skive Biblioteksforening siden 1929 og Formand for Skive Folkebibliotek; Medlem av Skive Diskontobanks Repræsentantskab siden 1928 og Rådsmedlem 1934—50, og et meget interesseret Medlem av Skive Rotary Club. Han døde 11. Marts i Skive 1955, 75 År av Alder.

Bjerregård tog Del i Skive Bys Sager omkap med de indfødte Skivinger. Skive gamle Kirke var hans Hjærte-

barn, og han har skrevet interessant og oplysende om den 1923, 1948 samt i vor Årbog 1928 og 1937. Jvf. Artiklerne „Fra Kirkeinspektionens Skuffe“, Årb. 1940, 1945 m. fl.

Da Naturvandaler udklækkede fule Planer om at ødelægge Udsigten fra Kirkebakken ved at rette Åløbet ud efter en snorlig Lineal, skrev Bjerregård i Årb. 1942 sit varmtføjte og lunerige Digt på Sallingbomål, „O æ Kjærkbak“ med den manende Slutning: „Fløt æ't æ O!“, og han medvirkede væsentlig til, at Vandalismen blev forebygget og den fagre Udsigt reddet for Byen.

Hans mange oplysende og velskrevne Artikler i det i Byen og langt ud over Landets Grænser afholdte Juleblad „Jul i Skive“, fortjener også at mindes. Her fik han nemlig Lejlighed til at fremdrage mange interessante historiske Emner, han i Tidens Løb stødte på. Han var Redaktør af Bladet i 1932, og en af dets Skabere.

Også Biblioteksarbejdet havde hans store Kærlighed, og Bjerregårds Billede, malt af Skivemaleren N. Mølgaard Andersen, pryder med Rette Læsesalen i Skive Centralbibliotek, en Institution, der uden ham næppe havde fået en så strålende Udvikling.

Som Sprog- og Kulturhistoriker har Bjerregård ydet adskilligt værdifuldt, særlig i Skriftet „Sæd og Skik i Ommersyssel“, der udgaves 1919 i „Danmarks Folke-minder“. Det er blot vanskeliggjort noget for læge Læsere ved at være skrevet med Ommerbo-Lydskrift, hvad der erfaringsmæssigt skræmmer mange; Hovedindholdet er derfor i vor Årbog 1930 omskrevet på Skriftsproget.

Bjerregård stammer jo som sagt fra Gerlev Herred, der ligesom Onsild Herred er en fremskudt Bosættelse for de danske Landnamsmænd, som i Folkevandrings-tiden kom fra Sjælland. Der er i Øst-Ommersyssel Sagn om Indvandring østenfra. Landnamsmændene medbragte som typisk „Visitkort“ Bygnavne-Elementet *-lev*, som

vi seer i Bjerregårds Fødeby Gerlev. I sine Indbyggernavne indførte de en ny, fra Tyskland stammende Endelse *-verjar*, der siden avlebes til *-ere*, jvf. Baivarii, nu Bajern, Bajrere. I store Dele av Østjylland fortrængte denne nye Type de gamle gottonske Indbyggernavne på *-ing*, som vi har i Morsinger eller Morsingboer på Mors. Gerlevs Indbyggere blev til *Gerlevere*, Nabobyen Tørslevs til *Tørslevere*, Blenstrup til *Blenstruppere* osv. Men Bjerregård har iagttaget og meddelt mig, at Ommersyssel delvis har avvist den nye, moderne Skik. Ommerboerne optog nok de østenfra kommende Landnamsmænds Skik med efterhængt Kendeord — „Manden, Huset“ —, istedenfor det vestjydske „æ Mand, æ Hus“, men de lod sig ikke uden videre påtvinge de nymodens Indbyggernavne på *-ere*. Herredstingstedet Halds Indbyggere kaldtes *Hallinger*, i Lindeboer *Lindinger*, i Tvede *Tvedinger*, i Seem (opr. Heimnavn) *Siemminger*, i Lem (ligeledes Heimnavn) *Lemminger* etc. I det til Ommersyssel grænsende Rougse Herred er det ligeså; de som stridbare kendte Indbyggere kaldes *Rousinger*. (Kendt som stridbare var Kirurgen Thorkild Rousing). Bjerregårds Iagttagelse er klar og værdifuld. Lokalforskeren har derved udpeget et tydeligt Alderskriterium for de ældste Bygder, Kortnavne som Hald og Heimnavne som Lem. Han har dærmed vist sig mere klartskuende end Stednavneudvalgets Ledere, der slet ikke interesserer sig for Indbyggernavnene. I Ommersyssel og Rougse Herred har der altså vist sig en sproglig Stædighed, der nok kan have Forbindelse med Karakterens Stædighed.

Derom mindes vi ved Bjerregårds Artikel „De blå Djævla“ i „Festskrift til Musæumsforstander H. P. Hansen“, 1949, 197 ff. Den rummer Minder fra Bjerregårds Ungdom. Han henlægger Handlingen til Ommersyssel, til Gunnerslev ude mellem Randers og Mariager Fjorde, og den turde genspejle Minder fra Forf.s Ungdom. Noget

Gunnerslev findes der ifølge Trap ikke i Jylland, kun på Sjælland. Der foreligger altså Navneskjul, og vi tør rolig ændre Navnet til Gerlev. Byen var gammeldags stiltfærdig, men stædig holdende på, hvad den regnede for Lov og Ret. Det kom til Orde i Provisorietiden overfor Estrups Gendarmer.

„Man vilde udnytte byens form og placering. Det blev vedtaget, at der skulde opstilles nogle drenge mellem husene syd for stationen og nogle i den østlige ende af byen. Hver af drengene skulle udrustes med et drænrør til at tude i. På et fastsat tidspunkt skulle så den ene gruppe af drengene sætte ind med en infernalsk huyen i de nævnte drænrør. Hvis anslaget lykkedes, ville det føre til, at gendarmerne ville sætte afsted for at fange de forbistrede drenge og derfor var der udstillet vagtposter, der kunne advare drengene i tide, så de fik lejlighed til at bringe sig i sikkerhed og ikke falde i kløerne på ordenshåndhæverne. — — Når drengegruppen i den anden ende af byen ikke mere kunne høre „musikken“, skulle den spille op ... Anslaget lykkedes over al forventning. Da den første „koncert“ satte ind, ... svang ordenshåndhæverne sig rask i sadlen og satte i fuld fart hen ad gaden ..., men da de nåede til udkanten af byen, var der intet at høre eller se. Alt var ... roligt ... Det eneste, man så, var en gammel mand, der gik roligt rundt i sin have og bappede på sin pibe. Udspurgt tog han sindigt piben af munden. Men i samme øjeblik satte „koncerten“ ind i den modsatte ende af byen, og manden sagde med et bredt grin om munden: „Tu de æ jo i den nån æjn å bøjen, te i tuder“. Gendarmerne vendte hestene og red i fuldt firspring tilbage, ... men da de nåede frem, var der ikke en kat at se; men nu hørte de tydeligt larm oppe syd for stationen. På turene gennem byen opdagede rytterne imidlertid snart, at der var underfundighed med i spillet. De mange grinende mennesker i porte og haver var åbenbart medspillere. Da gendarmerne var nået til denne opfattelse, samledes de til en hastig rådslagning ... Efter kort forhandling var felttogsplanen færdig. Man delte styrken i to afdelinger. Disse galoperede så på samme tid til begge ender af byen, og på den måde lykkedes det dem atter at tilvejebringe ro og orden“.

En Artikel hos Bjerregård handler om „Stævne til

Slagsmaal“ i Årb. 1943 (efter Meddelelse av *Ole Hansen* i Hald). Dette om Skærmysler i Nutiden. Men i Skriftet „Sæd og Skik i Ommersyssel“ (Årb. 1930, S. 100), viser Bjerregård, at den ommerboske Kampånd har en tydelig Forbindelse med nedarvet oldnordisk Skik.

„Det viste sig ved Julegilderne, hvor de gifte Mænd kom hen som Karlens Gæster. Når de sad bænkede omkring de lange Borde og drak Puns, var der altid en eller anden af Mændene, ... der rejste sig og sagde til Karlene: „Hvis I vil tage afsted til ...by og rydde Bulen (han sørgede altid for at nævne en By, hvor der var mange store og stærke Karle), så må I få mine Heste og Vogne til at køre med“. Der var altid nogle flere Mænd, der gav det samme Tilbud, og såsnart de havde gjort det, var der en af Karlene, der rejste sig og svarede på Tilbudet: „Ja, vist vil vi tage dertil, og de skal ikke snart glemme, at vi har været der“. — Så kom de overens om, hvem der skulde afsted, for det kunde jo ikke nytte at få andre med end dem, der havde både Mod og Kræfter til at slås, og så blev der spændt for, og Karlene kørte til den By, de havde lovet at besøge. Når de kom i Udkanten af Byen, lod de Vognene holde, og de mindste af dem, der var med, blev sat til at passe på Heste og Vogne, mens de andre gik til det Sted, hvor der var Legestue; såsnart Karlene dær så dem, var de med det samme klare over, hvad det gjaldt, og de sluttede sig så sammen for at holde de fremmede Karle Stangen“.

Sejrede nu Overfaldsmændene, smed de de overvundne ud. Men det kunde også gå galt, så Overfaldsmændene mistede Heste og Vogne, og så var det jo grumme flovt, når de siden ydmygt måtte møde op og udløse det tabte. Denne Skik var jo kendt i det gamle Norden og kaldtes „at strengja heit“, avlægge Løfte om Storværker. Vi mindes Harald Blåtands Gravøl, hvor Jomsvikingerne lovede at jage Håkon Jarl ud av Norge, hvad der kom dem dyrt til at stå. — Denne Oldtidsskik havde, som Bjerregård viser, holdt sig til vor Tid i Ommersyssel. Den skal endog være bleven moderniseret, så Overfaldet udførtes pr. Auto. Nu er den dog vegen for Civilisationen.

Hvad vi elsker hos Bjerregård, er hans vidt spændende menneskelige Interesse, for store, nationale Spørgsmål som den sønderjydske Sag, og for Dagliglivets Småting som Kaffe, Tobak og The. Altid veloplagt, altid parat til at slå en Sludder av om dit og dat, om allehånde Ting, der lå een på Sinde.

Een af hans fornemste Egenskaber var hans udtømmelige *Hjælpsomhed*, denne Redebonhed til at gå ind på alt, hvad der i Øjeblikkets Nød kunde falde een for Brystet. Frøken *Michelsen*, Topps Konditori, skriver dærom i „Skive Folkeblad“ 14. Marts:

„Lærer Bjerregaard havde vilje og evne til at være *raadgiver* for andre, for dem, der havde brug for et godt raad, hvad enten det var overfor en øjeblikkelig vanskelighed, eller det var gennem længere tid. — Jeg kender eksempler paa, at lærer Bjerregaard i aarevis, ja i en hel aarrække har været den gode vejleder for mennesker, der selv følte sig lidt usikre overfor det, de skulle have med at gøre. Han havde altid tid til at hjælpe og til at tage sig af andres sager. I saadanne forhold var lærer Bjerregaard baade en *kyndig* raadgiver og en *uegennyttig* raadgiver. Hans ro og omtanke er kommet mange mennesker til gode, og aldrig skyede han nogen anstrenge for at gøre sin hjælp saa omfattende, at det blev en virkelig støtte for dem, der anmodede ham om bistand. Der er mange i denne by, der vil komme til at savne lærer Bjerregaard som *raadgiver*. Det var et arbejde, han paatog sig af et godt sind, — det blev aldrig paaskønnet efter fortjeneste, men nu ved hans død bør det fremhæves som et typisk træk i hans fine karakter“.

Det menneskelige fremlyser også av Bjerregårds talrige biografiske Artikler, hvorav her skal fremhæves følgende.

„Jeppe Aakjær“. (Nekrolog og Digt 1930).

„Slægten Ring fra Aabosyssel“. (1933. Bjerregårds hustruers slægt).

„Chr. Nicolaj Krogh“. (Nekrolog, „Skivebogen“ 1936).

„Marie Bregendahl“. (Digt, „Jul i Skive“, 1940).

„Marie Bregendahl“. (Artikel, Årb. 1941 og „Jul i Skive“, 1942).

„Ætten Buemann“. („Jul i Skive“, 1947).

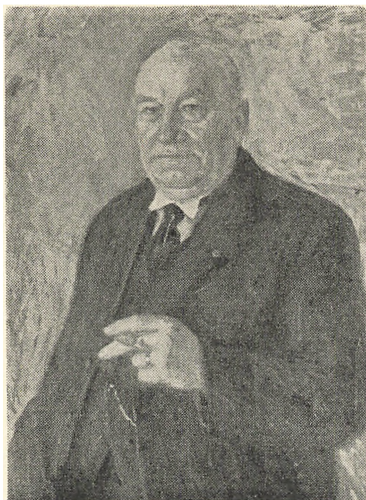
„Rasmus Henrik Kruse“. (Landskabsmaler, Fur, „Jul i Skive“, 1952).

„Else Christensen“. (Skive Musæums Foregangskvinde, „Jul i Skive“, 1954).

Først og sidst har vort *Historiske Samfund* nydt godt av Bjerregårds Virke. Han var dets bærende Kraft, hvad der ligesom i det Ydre sås i hans kraftige, bredtskårne Skikkelse. Han bar vort Samfund ved sin Kyndighed, sin Myndighed, sin alsidige, kulturelle Interesse, sin praktiske Sans og sin aldrig trættede Hjælpsomhed. Han forstod at påskønne hver ærlig Indsats for Kulturlivet i vor Hjemmind.

Som Redaktør av vor Årbog står jeg i dyb personlig Gæld til Lærer Bjerregård. Han bar alt det personlige Arbejde. Hvad ville Foretagendet have været uden ham? Hans praktiske Indsats var Guld værd. Når Årbogen trods mine Mangler som Redaktør kan glæde sig ved et godt Navn, har vor hedengangne Ven sin store Lod dæri. Vi vil gemme hans Navn i uforanderlig Taknemmelighed. Æret være Lærer Bjerregårds Minde!

Gudmund Schütte.

Sprogmanden og Lokalhistorikeren Lærer Niels P. Bjerregård, f. 1880, død 1955. (Oljemaleri paa Centralbiblioteket i Skive af Maleren N. Mølgaard Andersen.)

Niels P. Bjerregårds Forfatterskab

Kronologisk Fortegnelse ved Otto L. Sørensen

1914. „Træde Lykken fra“, „Danske Studier“. S. 193.
1917. „Hvordan lærte St. St. Blicher jydsk?“, „Danske Studier“, S. 155.
1919. „Sæd og Skik i Ommersyssel“. 66 S. Udgørende hele Bd. 19 af „Danmarks Folkeminder“. (Med Lydskrift).
1920. „Skive Købmænds Hjelpekasse 1870—1920“. Ill. Jubilæumsskrift. Udg. af Foreningen Skive Købmænds Hjelpekasse.
1921. „Købstadlæreren“. Redaktør heraf 1921—23.
1922. „Ommersyssel“. 24 S. Digte. — „Typografen“. Tale ved „Skive Folkeblad“s Makulaturfest d. 28. Okt.

1923. „Skive Kirke“. 44 S. Ill. Smårids om Kirkens Tilblivelse. — Artikel i Æresbog til Evald Tang Kristensen. S. 44—47.
1924. „Under Kastanien“, 16 S. Digte.
1925. „Jyder“, 17 S. Digte.
1926. „Torkil Giese“. Digt. — „Skive Kirker“. Ill. „Bogen om Skive“. S. 271—308.
1928. „Skive gamle Kirke“, 23 S. Ill. „Skivebogen“. S. 86—106. — „Lyden d i Forlyd“. „Danske Folkemaal“.
1929. „Sagn og Sang ved den tyske Rin“.
1930. „Ommerboer“. I Forening med Dr. phil. Gudmund Schütte. „Skivebogen“. S. 92—137. — „Jeppe Aakjær“, Digt. Ill. „Jul i Skive“. — „Sidste Rejse“. Jeppe Aakjærs Ligfærd. Tale. 3 Sider.
1931. „Danmark“, i „Skolevæsenet i 10 Lande“. S. 56—103. — „Hvor Bøger læses og laanes“. Ill. „Jul i Skive“.
1932. „Præster i Salling og Fjends“. Ill. „Jul i Skive“. — „St. St. Blicher og Spentrupmålet“, „Sprog og Kultur“, Bd. I. S. 179—194. — „Forord til Christen Lassen Tychonius' Rimbrev“. En Skivepræst. Udg. t. Fordel f. Skive Musæum. — „Borger- og Haandværkerforeningen i Skive 1857 — 14. April — 1932“, 48 S. Ill. Festskrift. Udg. af Borger- og Haandværkerforeningen i Skive.
1933. „Slægten Ring fra Aabosyssel“. (Sammen med Alfred Elmquist), 96 S. Ill. — „Lidt om Samfundets Virke“. Om Historisk Samfund for Skive og Omegn 1908—33, „Skivebogen“. — „Skive“, i Værket „Danske Byer og Sogne“. Ill.
1934. „Skiveegnens Tingmænd“. Ill. „Jul i Skive“. — Nogle stedsadverbiers brug i Ommersysselsk“, Festskrift til Professor Verner Dahlerup, „Sprog og Kultur“. Bd. 3. S. 34—36. — „Annine Michel-

- sen: Fra Thy til Topp“. Ved Niels P. Bjerregård. Et Forarbejde til: „Thy—Topp via Rom—New York“, 1943.
1936. „Skive gamle Kirke“. Ill. „Jul i Skive“. — „Af Niels Høst's opskrifter“, „Sprog og Kultur“, Bd. 4. S. 37—48. — „Christian Nicolaj Krogh“. (Nekrolog over Lærer C. N. Krogh i Lyby). Ill. „Skivebogen“. S. 141—42.
1937. „Skive gamle Kirke“. II. Ill. „Skivebogen“, S. 56—83. — „Fra Cyklens og Cyklesportens Ungdom“. (Om Cyklerytteren Esper Andersen fra Jebjerg). Ill. „Jul i Skive“.
1938. „Kirker og Klostre“, „Hjemstavnsbog for Viborg Amt“, S. 64—88. — „Byggeskik“. (I Forening med Arkitekt H. Toft Hansen), „Hjemstavnsbog for Viborg Amt“, S. 163—175. — „Sprog og Folkeliv“, „Hjemstavnsbog for Viborg Amt“, S. 293—304.
1940. „Marie Bregendahl“. Digt. Ill. „Jul i Skive“. — „En Lydudvikling i Ommersysselsk“, „Sprog og Kultur“. — „Navne og Kendingsnavne“, „Skivebogen“, S. 53—66. — „Fra Kirkeinspektionens Skuffe“. I. „Skivebogen“, S. 115—118.
1941. „Marie Bregendahl“. Ill. „Skivebogen“, S. 3—35. „Tobak“. 53 eensidigt trykte Sider. Ill. af Kr. Bjerregård. — „Navneskik og navne i Ommersyssel“, „Sprog og Kultur“. Bd. 9. S. 55—64.
1942. „Aakjær og Naturfredning“, 31 S. — „Skive Kirkebakke“. Ill. „Jul i Skive“. — „O' æ Kjærk'bak“. Digt. „Skivebogen“ S. 3—8 og i Særtryk. — „Færd-selsaarer i Skiveegnen“, 50 S.
1943. „Gudmund Schütte“. Digt i Festskrift til Gudmund Schütte. S. 9—13. Bogen ogsaa med Titel: „Skivebogen“, 1943. — „Johannes Jacobsen“. (Direktør, „Skive Tømmerhandel“). Ill. „Jul i Skive“. — „Handbjerg—Hvalpsund over Skive“. (Oversat fra

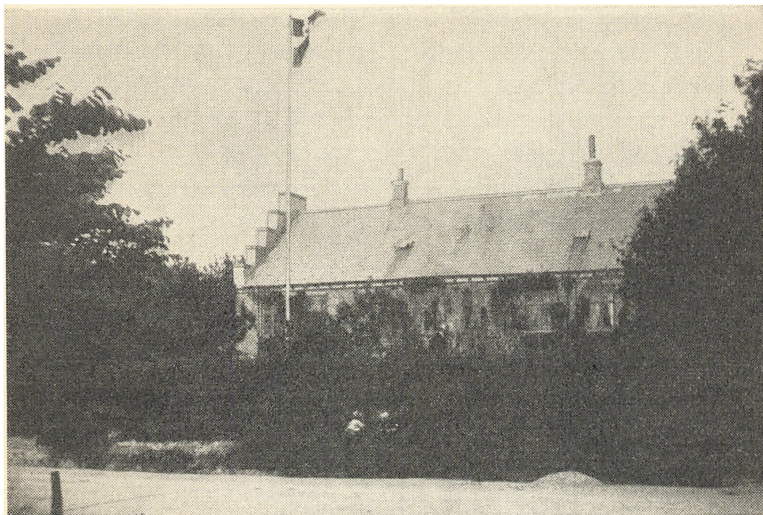
- Engelsk efter Neve Scarborough: „Seldom deer or Wheels across Denmark“). 20 upag. S. Ill. af Kr. Bjerregård. — „Gjerlev i Ommersyssel Anno 1785“, 16 S. — „Stævne til Slagsmaal“. (Fra Ommersyssel, efter Medd. af Ole Hansen i Hald), „Skivebogen“, S. 81—90. — „En juleskik“, „Sprog og Kultur“. Bd. 12. S. 51—56. — „Kimbrenne“, i Festskrift til Gudmund Schütte. S. 49—50 og 54, Danskerens Forlag, Toftlund. — „Kaffe“. 90 S., eensidigt trykte Blade. Ill. af Kr. Bjerregård. 2. Opl. 1943. 90 S. Heri Digt af Kumbel: Hilsen fra Mokka-Compagniet, Skive. — „Annine Michelsen: Thy—Topp via Rom—New York“. Ved Niels P. Bjerregård, 116 S. (Versificeret Biografi over Frøken Annine Michelsen, Topps Konditori, Skive). Ill. af Kr. Bjerregård. — „Idealisten Jeppe Aakjær“.
1944. „Hilda Aagaard“. (Forfatterinde, Lægedatter fra Skive). Ill. „Jul i Skive“. — „Af Dødens Høst“. (Nekrolog over Magister J. C. Hansen, Viborg). Ill. „Skivebogen“, S. 64—66. — „Skagen“, 78 S. Ill. af Kr. Bjerregård. — „Stranden rundt“, 24 S. Særtryk af „Skive Folkeblad“. — „Ledetraad i dansk Grammatik“.
1945. „Kjeldgaard“, i „Danske Slotte og Herregaarde“. Ny Saml. Bd. 2. S. 540—546. Ill. — „Spændvidde og Sammenspil“, „Skivebogen“, S. 5—24. — „Fra Kirkeinspektionens Skuffe“. II. „Skivebogen“, S. 89—107. — „Nordens Vin“, Legende, 16 upag. Sider. Ill. af Kr. Bjerregård.
1946. „Te“. 79 eensidigt trykte Blade. Ill. af Kr. Bjerregård. — „Randers“, 34 S. Ill. af Kr. Bjerregård. — „De må do håw, mi dræng!“, 24 upag. Sider. Ill. af Kr. Bjerregård. Med autogr. facs.
1947. „Gudmund Schütte, Syvti Aar“, „Sprog og Kultur“. — „Ætten Buemann“. Ill. „Jul i Skive“. — „Af

- Skives Historie“, 123 S. m. Kort i Teksten. Ill. Ogsaa m. Titel: „Skivebogen“, og fylder hele Bindet for 1947.
1948. „Kantate ved Skive Kirkes 50 Aars Jubilæum“, 8 S. — „Skive Kirke 1898—1948“, 84 S. Ill. Jubilæumsskrift udg. af Skive Menighedsraad. — „Fra Kirkeinspektionens Skuffe“. III. „Skivebogen“, S. 54—60. — „Do“, IV. S. 98—116. — „St. St. Blicher“, 16 upag. S. Portræt. — „Jens Nikolaj Leth Dalsgaard“. (Præst, født paa „Krabbesholm“). Ill. „Jul i Skive“. — „Niels Jensen og Per Krensen“, Digt. Ill. af Kr. Bjerregård. — „Den danske dram“. Et Digt, 16 upag. S. Ill. af Kr. Bjerregård.
1949. „Skive i Firserne“. Ill. „Jul i Skive“. — „De blå djævlé“, i Festskrift til Musæumsforstander H. P. Hansen, Herning, S. 197—207. — „A. P. Pedersen: Liv og Virke“. Ved Niels P. Bjerregård. Jubilæumsskrift for „Skive Børstefabrik“. Ill. Ogsaa m. Titel, „Skivebogen“, og fylder hele Bindet for 1949. — „H. C. Strandgaard“. (Oldforsker fra Selde), „Baandet“. Ranum Seminariums Elevforenings Aarsskrift.
1950. „Ræt å vrang“. Satiriske vers. — „Embedslæger i Skive“. Ill. „Skivebogen“, S. 6—30. — „Alt for Gæsterne“. 20 Aar paa „Hotel Royal“, Skive. Jubilæumsskrift. 53 S. Ill. Paa Omsl. „Hotel Royal“. — „Det skæbnesvangre bryllup i Københoved“, „Sønderjydske Maanedsskrift“. — „Tempora mutantur“. Kostskikke i søgnt og fest. 28 S. Ill. af Kr. Bjerregård. — „A. P. Nielsen: Af Rødding Sogns Historie“. Ved Niels P. Bjerregård, „Skivebogen“, S. 1—131.
1951. „Digterpræsten Lohmann“. (Sognepræst i Skive). „Jul i Skive“. S. 7—8. Ill. — „Annine Michelsen: Thy—Topp via Aulestad—Edinburgh“. Ved Niels

- P. Bjerregård. Ill. af Kr. Bjerregård. — „Johan Gutenberg“. (Bogtrykkkunstens Opfinder). Et Digt. Ill. af Kr. Bjerregård. — „Karlens fritidssyssel i gamle dage“, „Sprog og Kultur“. — „Jeg bringer en Hilsen“. (Fra Skive). Digt. Ill. „Jul i Skive“. — „Bryggeriet Thordal“. Og „Af Øllets Historie“. Ill. af Kr. Bjerregård. Jubilæumsskrift. — „Aktieselskabet Landbobanken i Skive“ („Salling Bank“). 53 S. Ill. Jubilæumsskrift. Ogsaa Følgelog til „Skivebogen“ 1951.
1952. „Skive by og egn i billeder“. Dansk og Engelsk Tekst forfattet hertil af Niels P. Bjerregård. — „Jens Jepsen Lohmann“. (Sognepræst i Skive), „Sønderjydske Maanedsskrift“. — „Rasmus Henrik Kruse“. (Landskabsmaler, Fuur). „Jul i Skive“. Ill. — „Øvrigheden bærer ikke Sværdet forgæves“, „Skivebogen“, S. 121—128. — „Fra vasket uld til vævet vadmæl“, 18 S. Ill. af Kr. Bjerregård. — „En af Skives Digterpræster“. (Pastor Kjerumgaard). Ill. „Jul i Skive“.
1953. „Lidt saga om Skive“. 16 S. Ill. af Kr. Bjerregård. — „Skive Andelsslagteri 1903 — 19. juli — 1953“, 158 S. Ill. Jubilæumsskrift. — „Balling-Slægten fra Øster Lyby“. Samlet og udg. paa Foranledning af Slægten.
1954. „Karup Aa“. „Skivebogen“, S. 101—127. — „Olesens gård“. (I Skive). Ill. Jubilæumsartikel i „Skivebogen“, S. 5—32. — „Else Christensen“. (Skive Musæums Foregangskvinde). Ill. „Jul i Skive“. — „Cigaren“. Columbus' dåd. Digt. 7 S. Ill. af Kr. Bjerregård.

(Mulige Tilføjelser til Listen modtages med Tak af Redaktionen).

Den saakaldte Hestehandler Laust Nielsens Gaard paa Resenvej, som fra 1885-88 var den første Kaserne for Gendarmeriet. (C. Hadrup fot.)

Fra Provisorietiden og Gendarmernes Dage paa Skive-Egnen

Af Otto L. Sorensen

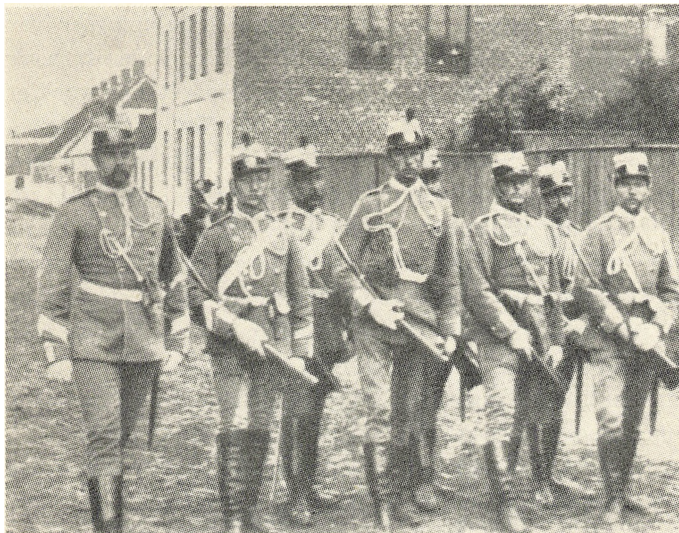
I Sommeren 1875 begyndte et af de mest bevægede Afsnit i dansk Politik, en Tid, der var præget af politisk Uro og Kamp. I Juni Maaned var Ministeriet Fonnesbech gaaet af, og Kong Christian den Niende havde opfordret Godsejer J. B. S. Estrup til at danne det nye Ministerium. Ved hans Udnævnelse hed det i Folkemunde, at hans Ministerium kun var en Jagtrubbert, og saa kom han til at sidde som Ministerchef i 19 Aar.

Han havde en fast Karakter, var meget selvsikker, og hans hele Personlighed indgød Respekt. Men hans Selv-

tillid udartede undertiden til Stivhed og Uimodtagelighed for Paavirkning fra andre. Det var næppe af Magtbegær, han saa længe blev ved Statsskibets Ror, men fordi han følte sig som Værner af Kongens Ret til frit at vælge sine Ministre. Dommen over Estrups Regering har været haard, men alle er enige om hans Karakters Uangribelighed og hans uselviske Kærlighed til det Land, der var hans.

Som hans politiske Modstander stod Christen Berg, der var en Gaardmandssøn fra Fjaltring ved Lemvig. En Politiker af første Rang, glimrende Taler og en første Klasses Debattør. Han rettede sine Bestræbelser paa at skabe et samlet Venstreparti, hvilket ogsaa lykkedes for ham i 1870 under Navnet „Det forenede Venstre“. Hans foreløbige Maal var at skaffe Partiet Flertal i Folketinget, men bag dette stod et større: at gøre Folketinget til den ledende Faktor i dansk Politik under Mottoet: „Intet over og intet ved Siden af Folketinget“. Estrup vilde have genopbygget Landets Forsvar, der var helt i Forfald siden Krigen 1864, og hans Forslag gik ud paa at faa bygget en Fæstningsvold uden omkring København, oprindelig projekteret fra Mosede til Vedbæk. Da dette Anlæg vilde koste en Sum af mange Mill. Kroner, satte Venstre sig imod, og nu begyndte der en Kamp paa Liv og Død om dette Spørgsmaal mellem de to store Partier. Da Estrup ikke kunde faa Venstre med til Hovedstadens Forsvar, gennemførte han dette ved en Række provisoriske Finanslove trods Venstres Protester. En Arrestation af Christen Berg efter den Optræden, han udviste paa et Møde i Holstebro, og den Straf, han maatte udstaa, affødte et politisk Had, der flere Gange truede med at bryde ud i lys Lue, og der kunde befrygtes aabent Oprør.

Venstre havde dannet den saakaldte Riffelbevægelse, der nærmest skulde forstaas saaledes, at i givet Tilfælde, og naar Signalet lød, skulde enhver vaabenfør Mand møde

Gaaende Gendarmere hørende til samme Afdeling som Skive-Detachementet, udsendt fra Styrken i Aarhus. (Daniel Bruun fot.)

med sin Hest og Riffel og andet feltmæssigt Udstyr paa de dertil udpegede Alarmpladser og der afvente nærmere Ordre. Nu skred Regeringen ind og forbød Bevægelsen, og efter Typograf Rasmussens Revolverattentat paa Estrup udfør dennes Port i Bredgade, oprettedes Gendarmekorpsset ved foreløbig Lov af 27. Okt. 1885. Dette skulde være som en særlig Bestanddel af Hæren og være de civile Autoriteter til Hjælp og Støtte ved Ordenens Opretholdelse omkring i Landet.

Gendarmernes Uniformer var lyseblaa, og Bevæbningen var for de gaaende Gendarmere Sabel, Pistol og Karabin, for det beredne Mandskab Kepi, lang Ryttersabel og Pistol, medens Karabinen var anbragt ligesom ved Dragonerne paa højre Side af Sadlen. De lyseblaa Gendarmere, baade de ridende og gaaende, saas nu overalt i Landet; ogsaa i Skive havde vi dem.

Fra Hæren var der i 1885 udsendt Opfordring til Ind-

meldelse i Korpset. Lønningstillæget for Kaptajner var 1200 Kr., for Løjtnanter 900 Kr., for Underofficerer henholdsvis 600, 500 og 400 Kr. De Meniges Løn var for Beredne 750 Kr. og for UBEREDNE 650 Kr. aarlig. Ansøjerne maatte ikke være over 35 Aar, men det kan nok være, at der kom et overvældende stort Antal Ansøgninger alligevel, og disse blev meget nøje sigtede, for det var kun uberygtede Folk, man vilde have. Selv fra Hærens Rækker kom mangfoldige Ansøgninger, ja, saa mange, at man maatte begrænse sig stærkt, for at Hæren ikke helt skulle blive affolket, og det var ingen Nytte til, at man henvendte sig til Officererne direkte om Ansættelse, alle Ansøgninger maatte sendes ad tjenstlig Vej.

Tidligt paa Aaret i 1885 var man saa gaaet i Gang med Forberedelser til deres Modtagelse her i Byen, idet Købstadkommunen bestemte, at Korpset skulde have samlet Kvarter in natura i den Enkefru Glud tilhørende Ejendom ved Byens Nørreport, paa Vestsiden af Resenvej. Det var nærmere betegnet det Hus, som Handelsmand Anders Sørensen nu besidder, forhen tilhørende den kendte Hestehandler Laust Nielsen. Det var opført som Lystgaard i 1877 paa Markjord tilhørende Ny Skivehus. Op til den statelige Gaard, hvor selv Laden havde kamtakkede Gavle, førte en dejlig Allé, og i Forhaven stod et herligt og skønt Kirsebærtræ. Bygherren var den tidligere Købmand, den velstaaende Anders Jensen fra Vestergade i den senere Købmand F. A. Harders Gaard. Samme Mand kaldtes for Resten i Folkemunde „Sæk-Jensen“, fordi han ogsaa havde lejet Sække ud. Det var hans Enke, der havde solgt Gaarden til et Konsortium, hvoriblandt var Holger Glud, der baade var Ejer af Ny Skivehus og Hotel „Royal“. Nu blev Gaarden af Holger Gluds Enke udlejet til Byen som Hovedkvarter for Gendarmerne, og den tegnede til at blive et lille særdeles hensigtsmæssigt Etablissement, hvor der ogsaa skulde være Bolig for 1 Officer og Staldrum til

Gendarmerne efterser Vandrebogen. (Efter Maleri af Frants Henningsen.)

hans 2 Heste. Der var dog ogsaa rigelig Plads paa den store Gaard til den øvrige Trop af disse Estrups blaa, rent ud sagt, forhadte Haandlangere, hvor deres Heste opstaldedes i Laden. De Menige boede oppe paa nogle Loftsværelser, hvor Loftstrappens Bagklædning længe var mærket af deres Sporer. Der siges, at der til Stadighed laa 25 til 50 Gendarmere her, og Aaret for deres Ankomst opgives til 1886. Men man ved dog nærmere bestemt, at af 4de Gendarmeriafdeling, der havde Garnison i Aarhus under Kaptajn Lautrup, skulde Skive i 1885 have 1 Gendarmeriløjtnant, 1 bereden og 1 ubereden Sergeant samt 9 beredne og 12 uberedne Menige. Deres Detachementskommandør blev Premierløjtnant Morten T. J. Søgaard fra Viborg, der da var 34 Aar.

I sin selvstændige Stilling i Skive kom han i Berøring med saa at sige alle civile Embedsmænd i sit Officersdistrikt og stod adskillige af dem ret nær, saaledes den almægtige Byfoged Krabbe og senere Byfoged Thiele og deres Fuldmægtige. Byfogden havde ikke nogen særlig

Hjælp i Tjenesten af den gammeldags Borgervæbning og dens Kaptajn, Skomager A. E. Alstrup, men havde blot et Par Natvægttere, om hvem der fortælles, at de ikke sang deres Vers i Frederiksgade om Natten, hvad Beboerne var utilfredse med og bedyrede, at ogsaa de betalte Skat, og kunde slet ikke følge med Timerne, naar der ikke blev sunget.

Dog havde han „Politi-Frandsen“, som Politibetjent C. Frandsen kaldtes, han var dog tillige Arrestforvarer, saa yderligere Hjælp kunde nok behøves. Han var dog ferm nok, denne forhenværende Sergent fra 9de Infanteri-bataillon i Viborg. Han havde været med i 64 og var ansat i Skive i 36 Aar under fire Borgmestre og oplevede her mange Forandringer.

Han var ret skrap i Tjenesten og havde ofte gjort sig fortjent ved Paagribelse af efterlyste Forbrydere. Saaledes hedder det i 1881, at han for nogle Dage siden har paagrebet en for den offentlige Sikkerhed farlig Person, nemlig den for Tyveri mange Gange straffede Peter Chr. Jensen (Høiland) fra Fyn eller fra Varde Vestermark. Arrestanten, der var efterlyst fra flere Jurisdictioner som sigtet for Tyveri, blev paagrebet af „Politi-Frandsen“ i Landsbyen Søby ved Højslev Station den 24. Juni om Aftenen Kl. 10½. Han blev i December Aaret forud løsladt fra Tugthuset og havde siden den Tid drevet omkring i Jylland og forøvet en Mængde Tyverier. Saaledes havde han i Molgiel Kro ved Horsens stjaalet en Del Senge- og Gangklæder, samt ved Horsensvejen en Trillebør til at transportere Sagerne paa. Endvidere havde han mellem Vejle og Varde stjaalet 6 Par Støvler, et Uhr samt ved Skern noget Linned. Ved hans Paagribelse fandtes han i Besiddelse af 2 Sække fulde af Genstande, han havde tilegnet sig paa 4 forskellige Steder i Salling, paa et Sted alene 12 Skjorter, saa det var jo en god Fangst.

Men nu havde man meget mere Hjælp i Søegaards Gen-

darmer, som man herefter saa overalt paa Landevejene, altid nogle Stykker i Følge, nogle til Hest, andre til Fods, hvor de som Datidens Landbetjente holdt Orden og bl. a. eftersaa Vandrebøgerne. De var skrappe nok, naar de traf paa Bissekræmmere, rejsende Haandværkssvende og andre vandrende Folk. Respekt havde man for dem, men ildesete var de, og Befolkningen tog da ogsaa af og til en Dyst med dem, vel mest som en politisk Demonstration. — Men man maa dog sige, at Folk betragtede dem med vidt forskellige Følelser: Nogle kunde næsten ikke faa Øjnene fra disse smukke Folk, rettede beundrende Blikke mod dem og hilste dem med Sympati — andre rynkede Brynene, vendte sig stundom om,

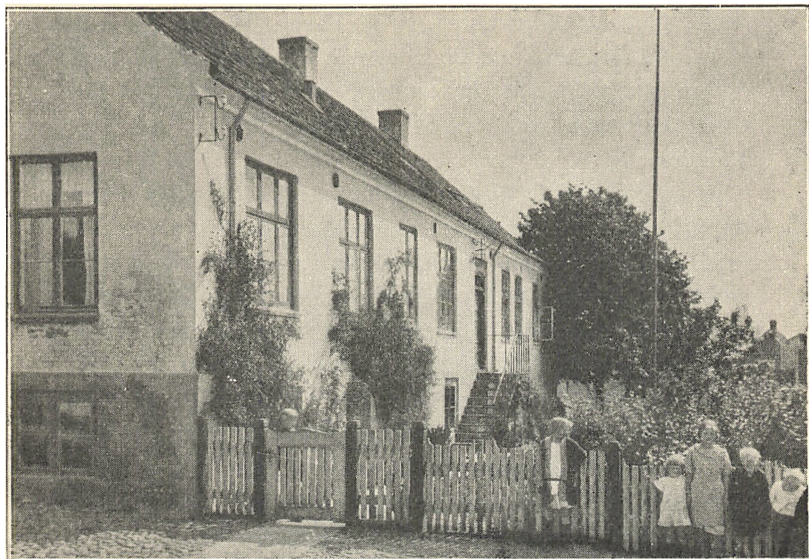
Korporal P. P. Markussen ved de beredne Gendarmere i Skive (senere Politibetjent og Arrestforvarer.)

naar de passerede, eller lod som de ikke saa dem. Ja, adskillige kom maaske med en Bemærkning til deres Omgivelser som f. Eks.: „At man skal lade sig sligt byde“.

Gendarmene fik ogsaa deres lille Kapitel i Den nye Borger- og Haandværkerforenings Historie, for i Firsernes politiske bevægede Dage blev der selvfølgelig talt Politik i Foreningslokalerne, saavel som andre Steder. Det synes derfor naturligt, at Foreningens Formand, for at værne Medlemmernes Talefrihed inden for Foreningens Enemæker, ønskede oplyst, hvor langt en Gendarms Pligter strakte sig, inden han vilde være med til at optage en saadan Politimand som Foreningsmedlem. I et Møde

her, afholdt 6/1 1886, foreslog nemlig et Repræsentantskabsmedlem en Sergent ved Gendarmerikorpset i Skive til Optagelse i Foreningen. Formanden, Buntmager William Thimm, ønskede Spørgsmaalet om bemeldte Gendarmerisergents Optagelse udsat i 4 Dage, da han af Hensyn til Foreningens Interesser ønskede undersøgt, om Medlemmer af Gendarmerikorpset var forpligtede til at anmelde strafbare Udtalelser, hørte i Foreningslivet. Da en foretagen Afstemning nægtede at give Formanden den ønskede Udsættelse, nedlagde han sit Mandat som Formand. Som ny Formand valgtes Sagfører Fischer, der dog nedlagde Protest imod, at Gendarmerisergenten optoges som Medlem, forinden nævnte Spørgsmaal var oplyst. Den pinlige Gendarm-Situation, der havde tvunget Thimm bort fra Formandssædet, synes imidlertid at have faaet en ret fredelig Afslutning, idet Thimm allerede i April-Mødet atter indvilgede i at overtage Formandsstillingen.

Angaaende den herværende Gendarmstyrkes Tjeneste vides det, at den først i December 1886 havde travlt med at pudse og strigle, for den fik nemlig da Besøg af Korpsets øverste Chef, Oberst Theodor von Freiesleben fra København, der kom for at inspicere sammen med 4de Afdelings Chef, Kaptajn J. C. Lautrup fra Aarhus, og Kaptajn Jensen. Freiesleben var Gendarmerikorpsets Organisator og havde før Krigen 1864 tjent i Hertugdømmernes Gendarmeri. Han var derfor vel inde i alle Grene af en slig Tjeneste. Under Krigen i 1864 havde han været Sous-Chef ved det nørrejydske Armékorps. Sluttelig havde han været Chef for et Rytterregiment og endte som General. Han var en praktisk, dygtig Officer — Soldat helt igennem, men af den gamle Skole, streng og retfærdig. Han førte en fast Kommando, sparede aldrig sig selv og kunde holde ud som den yngste Løjtnant, og nu gjaldt det om, at alt var i Orden i Skive, for han gik ved sine Inspiceringer i de mindste Detailler, intet und-

Det gamle Sygehus i Sønderbyen, som sidst var Gendarmekaserne. (Hadrup fot.)

gik hans Opmærksomhed. — Hans Korps skabte straks bedre Orden rundt omkring, for Omstrefere var der nok af, det saa man tydeligt i 1887, da Søegaard med de fleste Gendarmere fra Skive var udkommanderet til Marked i Brønderslev, thi da viste der sig det interessante, at Betlere, Løsgængere og den Slags Folk under hans Fraværelse voksede frem rundt om som Paddehatte efter en Tordenbyge.

Naar Løjtnant Søegaard var herhjemme, fik han dog ved siden af Tjenesten Tid til at holde Foredrag paa Gluds Hotel i den konservative Klub om Tilbageslaget fra Dannevirke, hvori han fremsatte den Mening, at Skive havde svævet i stor Fare for at blive skudt sønder og sammen af Fjendens Artilleri fra Dommerby Bakke. De danske Kanonstillinger paa Bleghaven ved Skivehus og paa Kirkebakken laa ogsaa udsatte. En tidligere Adjudant ved Overkommandoen, Lüttichau, mente dog, at man godt var klar

over Fjendens Opholdssted, og at Faren slet ikke var saa stor for Overrumpling, idet det danske Korps havde haft et Forspring, idet det havde benyttet Jernbanen ved Tilbagetrækningen, og derefter ubrugeliggjort den for Fjenden.

En af Søegaards Pligter var ogsaa at efterse de Bistationer, som Gendarmeriet i Skive efterhaanden fik oprettet i Landdistrikterne, saaledes var en lille Styrke stationeret i Sparkjær; de havde her en meget stor Strækning at efterse, og de befattede sig endog med saadanne Smaating som ulovlig Græsning, siger Ramsdahl paa Musæet. Naar han som Barn trak med sin Fars to magre Køer langs Rabatterne paa „Jordemodervejen“ mellem Tastum og Iglso, fik han gerne den Formaning: „Pas paa de Blaa! Sku' de vise sig, saa kom hjem med Køerne!“

Ved Bistationen i Durup var der blot stationeret 2 Gendarmere, som begge var forhenværende Gardere. Om deres Virken her er overleveret den Historie, at de en Dag arresterede en Kone, som mistænkeligt færdedes med en Krukke paa Armen. Beskæmmende for dem var det, at den mistænkelige Person var Sognefogdens Kone, der var paa Vej i Byen med Barselmad. Hos Købmand Søren Graversen i Madsbad paa Fur var de derimod mere heldige, da de her fandt et Pæglemaal med Buler i. Købmanden syntes dog ikke, det med Bulerne havde nogen Betydning, men da han tog det i Haanden, viste det sig uheldigvis, at Maalet var uden Bund og var kassabelt.

Gendarmerikasernen paa Resenvej blev efter kort Tids Forløb flyttet til det gamle Sygehus i Sønderbyen, som netop da blev ledigt, efter at det nye Sygehus paa Resenvej var taget i Brug. Fra den Tid, Løjtnant Søgaard beboede Sygehuset, kendes en Fortælling fra Nytaarsaften 1890 om en Drengbande, der kom trækkende med en røvet Brandsprøjte og naaede ad Vestergade til „Børsen“s Hjørne, hvor de blev standset af en Gendarm, der tog

Lommebogen frem for at notere Optøjrsmøderne. Disse tog omgaaende Bogen fra ham og rev Bladene ud. Det var nok Meningen, at han skulde have haft en Køretur ned i Aaen, men det blev dog forhindret, idet han fik Hjælp fra Kasernen i Sønderbyen.

En anden Gang var Folk meget forbitrede over en Gendarms Maade at transportere en fuld Mand paa. Manden var blevet hentet i en Hestevogn med Gendarmen som Kusk, men Mandens ene Arm var under Kørselen gledet ud over Kanten og kom i for stærk Berøring med Hjulet, saa Armen ved Vejs Ende, uden for Arrestdøren ved Tinggadehjørnet, havde taget betydelig Skade. Nytaarsaften 1891 var der derimod ikke saa mange Gendarmere i

Gendarmertiljtnant Morten T. J. Søgaard i Skive, senere Kaptajn i Viborg.

Byen, thi da var en mindre Afdeling herfra paa Besøg i Viborg, hvor to af de Menige blev forfremmede til Korpser; ligesom man hører, at Gendarmesergent Poulsen fra Skive i 1892 blev Skyttekonge i Viborg ved Underofficerernes Præmieskydning.

Ved den Tid sang Korpset snart paa sit sidste Vers her i Byen, thi allerede i 1891 blev Korpsets oprindelige Organisation ændret fra 4 til 3 Afdelinger, ved hvilken Lejlighed Skive-Stationen gled ud, og der er vist ingen Tvivl om, at Byens Befolkning aandede lettet op efter 6 Aars Besættelse. Kommandøren fra Skive blev snart for-

fremmet til Kaptajn ved 29. Bataillon i Viborg og endte som Oberst og Regimentskommandør. Men allerede i 1892 havde man ham igen her paa Egnen, thi da siges det, at den forhv. Gendarmløjtnant i Skive, Søegaard, i lang Tid opholdte sig paa Fur, hvor der under hans Ledelse foretoges Udgravninger af flere af Øens talrige Kæmpehøje, og her fandt han bl. a. et Sværd af anseelig Størrelse.

Stemningen mod Estrup og hans Regimente havde haft sine Modstandere. Et Minde herom kom for Dagen, da man i 1933 nedrev Skomager Mortensens Hus ved Siden af Diskontobankens Hjørne: Her fandt man nemlig en Flaske, der indeholdte en trykt Regningsblanket af Skomagerens, med Bemærkningen „Ned med Estrup“, underskrevet af Skomager Adolph Mortensen og Snedker Stjernbye m. fl.

En stor Skandale var det i de Tider ved Rigsdagsvalgene, at Afstemningen foregik ved Navns Nævneelse. Her blev der fra Godsejernes Side lagt Pres baade paa deres Arbejdere og Husmænd og hvem, der i det hele var afhængige af dem. Navnlig en Herremand fra Sallings Østkyst var stærkt paa Færde i saa Henseende. Var de Herrer her ikke selv, saa sad deres Godsforvaltere og passede paa, og stemte Arbejderen ikke paa Højres Kandidat, fik han sin Afsked eller Opsigelse eller blev paa anden Maade straffet, fordi han turde og vilde være sin politiske Mening og Anskuelse bekendt. Paa den anden Side kunde det ogsaa ske, at en Gaardmand kom ind hos sin Købmand og sagde til ham: „Jeg har altid været glad for at handle med Dem, men i Dag stod jeg og hørte, at De stemte paa Højres Kandidat, og nu vil jeg ikke mere handle hos Dem“. Nu er det heldigvis saaledes her i Landet, at vi har fri og hemmelig Afstemning i Følge Loven af 1. Februar 1901. Ja, det var bevægede Tider den Gang, en særpræget Epoke i dansk Historie.

Ved det politiske Forlig i 1894 blev det bestemt, at Mini-

steriet Estrup skulde gaa af og Gendarmerikorpset opløses. Nu begyndte der en ny og mere politisk rolig Periode her i Landet. Rigsdagen kunde atter begynde paa sit Arbejde til Rigets Vel og Gavn. Haard havde den politiske Kamp været Mand og Mand imellem; Broder mod Broder, Svoger mod Svoger, Fader mod Søn, ja, Familier, der ellers havde levet godt sammen, blev splittet i to Dele, for eller imod Estrup. — Grundlovsfesterne fejredes snart i Liselund, snart i Dølby Plantage og sidst af de konservative i Anlægget, men de forskellige Partier kunde dog aldrig fejre Festen sammen. Det kunde ogsaa ske, dersom der blev bedt til Gilde, at der blev spurgt: kommer den eller den med? Ja, saa kommer jeg ikke, for jeg vil ikke være i Stue sammen med en Højremand — — og omvendt en Højremand med en Venstremand.

Forliget rettede noget paa de lidte Skader, og Tingene trak sig lidt efter lidt i Lave igen. Familier forsonedes, og Fred og Fordragelighed holdt atter sit Indtog. Af Gendarmene ansattes de fleste i Politikorpene, der blev udvidet betydeligt; mange gik over i civilt Erhverv. Den flinke Korporal P. P. Markussen ved de Beredne, gled saare naturligt ind som Politibetjent her i Byen fra 1892,

Gendarmeriets øverste Chef,
Oberst Theodor von Freiesleben, ses her som Generalmajor. (Efter „Ill. Tidende“ 1899).

og da Arrestforvarer Carlsen tog sin Afsked i 1912, blev han hans Efterfølger. Under den gamle Retsordning var han Retsvidne og var en overordentlig samvittighedsfuld Mand, der passede sin Tjeneste med stor Iver. Han var tillige en hyggelig Mand, og det var en hel Oplevelse at møde ham paa Raadhuset, naar han i sine korte Fristunder nød en Pibe Tobak af sin halvlange Randersporcelænspipe.

Gendarmen Jens Chr. Husted fik Plads paa Jernbanens Pakhus og var sidst Gaardskarl hos Købmand Selchau. Chr. Hansen, „Gendarm-Hansen“ eller „Lille-Hansen“, som han ogsaa kaldtes, thi der var en anden Gendarm, der kaldtes „Store-Hansen“, blev Karl hos Fiskeeksportør Spellerberg. En anden Gendarm, Peter Madsen ved de Beredne, der var fra Grinderslev-Kloster, blev aldrig rigtig til noget. De øvrige Kammerater flyttede bort, heraf Rasmussen ved de Beredne, ligesom den beredne Sergent Poulsen.

Da først Gendarmerne var borte, savnede Folk dem alligevel, og man hørte Udtalelser om, at det havde været en Betyggelse at have dem patrouillerende i By og paa Land. Ligeledes fremhævedes det fra alle Sider, at Gendarmerne havde opført sig i et og alt høfligt og beskedent, aldrig anmassende, men fuldt og helt korrekt. Nu huskes de kun af den ældre Del af Befolkningen, som har oplevet den bevægede Tid, hvori de virkede under Estrups Regering.

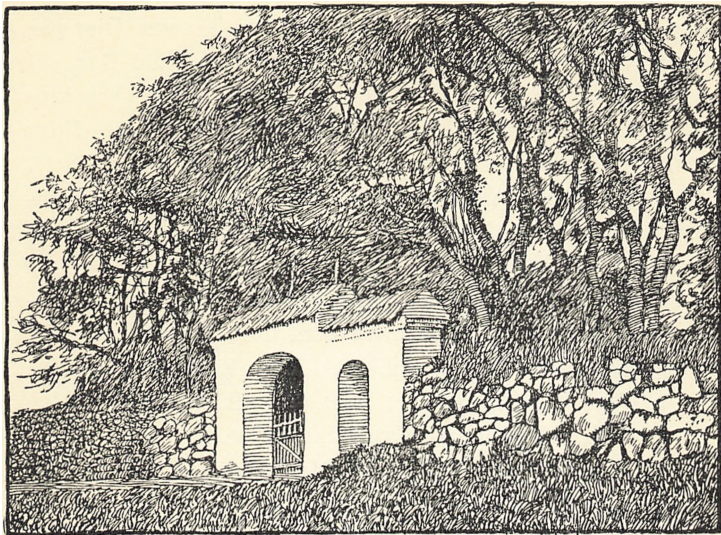
— — —

Anvendte Kilder:

„Skive Avis“ 1885—92.

Daniel Bruun: Slægts- og Barndoms minder fra Viborg-Egnen.

Foruden omfattende Notater beroende hos Artiklens Skribent, hidrørende fra talrige ældre Skivefolk, heriblandt Museumskustode A. Chr. Ramsdahl, Malermester A. Mogensen og forhv. Gaardskarl Chresten Thoft.

Indgangen til Harre Kirkegaard.

Lidt Degnehistorie fra Hjerk-Harre

Af Ejnar Poulsen

Ligesom Hjerk-Harre Kirker fra deres ældste Tider har haft en Præst, har de sikkert ogsaa haft en Degn, der ringede Fredsklokken, gik Præsten til Haande ved Gudstjenesten og besørgede hans Embedsbreve; men da Latinskolen i Skive oprettedes, fik denne bl. a. ogsaa Degneembedet i Hjerk-Harre tillagt og havde det i ca. 200 Aar.

I dette Tidsrum var der en Latinskole i næsten hver Købstad, og for at disse kunde opretholdes, fik de Indtægterne af de omliggende Degneembeder og maatte saa

til Gengæld besørge Degnetjenesten ved Skolens Disciple. Saaledes havde Hjerk-Harre da gennem ca. 200 Aar „et Skolebarn“ fra Skive som Degn; men den lange Vej hindrede ofte den unge Mand i Udførelsen af Embedets Pligter, hvorfor der tillige ansattes en saakaldt „Substitut“, der besørgede de fleste af Embedets Pligter mod en mindre Løn, medens den største Del af Embedets Indtægter gik til Skive Latinskole.

Sognefolkene var ikke tilfredse med disse „smaa Peblinge“, og man søgte at blive dem kvit. Saaledes havde man 1555 antaget en Mand, der kaldes Knud Degn, til at være Degn i Hjerk-Harre; men den gik ikke, for Skive Skole vilde ikke saadan give Afkald paa Embedet.

Om de første Degne i Hjerk-Harre kan vi med nogenlunde Sikkerhed hente lidt Besked fra en nu forsvunden gammel Degnestol i Hjerk Kirke. Den havde en Del Udskæringer, som den fungerende Degn nok har været Mester for, naar Præstens Prædiken blev for langtrukken, og til Adspredelse har Degnen da med sin Kniv indridset Navnetræk til Ihukommelse for Efterslægten. Følgende Navnetræk fandtes: S 1624 — ILSAWO 1644 — AXEL CHRISTENSEN 51 — ACS,D,MM 1651 — CSS 1659 — CSS 1661 — CJSS — HISS 1670 — CHRISTIANVS HENRICH — PPS — PLS — PERVS LARENII — PSD — LNR.

Med nogenlunde Sikkerhed ser vi af disse „Degneruner“, at Axel Christensen var Degn her 1651, og han er nok den samme Person, der nævnes 1649 som „en Skoleperson“, der besørger Degneembedet i Jebjerg-Lyby. De øvrige Navne kan man gætte paa og faa saadan noget ud af som: Christen Sørensen, Christen Jensen, Hans Jensen, Christian Henrichsen, Peder Pedersen, Peder Larsen og Peder Sørensen Degn; men det er kun Gisning, og vi ved ikke, om det er Løbedegne eller Substitutter.

I Aaret 1687 kræver Amtsskriveren Jacob Brockmann

Familieskat af „Sædedegnen“ i Hjerk-Harre; men fem Mænd erklærer den 28. Oktober 1687, da de var samlede i Selde Præstegaard, at der aldrig har været Sædedegne i Hjerk-Harre, men Løbedegne eller Peblinger fra Skive Skole, og fra 1662 var tillige antaget en „Substitut“, der maatte faa Embedets Indtægter mod at yde 3 Tdr. Byg aarlig til Skive Skole. Han havde ingen Degnebolig, hvorfor man mente, han var fri for at betale Familieskat.

Degnene var Børn af deres Tid, og mange af dem hjemfaldt til dennes Laster. Degnenes Tid var ikke helt optaget af Embedspligterne, og den maatte da kortes ved Kande og Krus. Ofte var de desuden budne til Gæstebud, og der var mange Slags Gilder i de Dage, ved hvilke Degnen ikke maatte savnes. De Hjerk Degne har da ogsaa deltaget i Tidens Liv, hvilket satte Spor i deres Færd og Arbejde.

Vi vil nu se lidt paa de Mænd, der har beklædt Degneembedet i Hjerk-Harre, og den første, vi finder skriftlige Oplysninger om, er: *Jørgen Christensen*, der blev Substitut her 1682. Han døde i Embedet efter 28 Aars Virksomhed 1710 i en Alder af 67 Aar 3 Mdr. 11 Dage.

Niels Jørgen Knudsen Hopp kom til Hjerk som Degn 1710. Han var født 1685 som Søn af Herredsfogden for Nørre Herred, Knud Danielsen Hopp og Hustru Birthe Pedersdatter. Fra hans Haand har vi følgende Navnetræk i Sydsiden af Hjerk Kirkes Kordør: NJKH, d. 16. Juny 1711. I hele 60 Aar virkede han i Embedet og døde 17. Januar 1770. Af Skifteforretningen efter ham kan vi faa et Indblik i hans økonomiske Forhold m. m. Hans Besætning indbragte følgende:

1 graa Ko, 8 Aar gl.	8 Rdl.	4 M.	0 Sk.
1 Do, 7 Aar gl.	8	” 0	” 0
2 Faar a 4 Mark.....	1	” 2	” 0
1 Gimmer	0	” 1	” 8
1 ung Galt	2	” 2	” 0

Der har nok af og til været Pengemangel hos den

Hjerk Degn; thi han betalte kun halv Kopskat paa Grund af Fattigdom, og ved hans Død skyldte han Penge til tyve forskellige Personer i Omegnen, bl. a. Manden paa Bajlumgaard. Formue og Gæld gik lige op, saa der blev intet at arve. Hans Kone hed Helle Iversdatter, død 1771. De havde fem Børn: 1) Ove, der en Tid boede paa Hjørnet af Lars Bjørns- og Studiestræde i København. 2) Knud, Degn i Oddense-Otting 1749—81¹⁾. 3) Dorthe, gift 10. Juni 1739 med Nicolaj Pedersen Hjardemaal, Degn i Junget-Thorum 1738—49. 4) Birthe, gift med Anders Laursen Væver i Selde. 5) Maren var i Hjemmet, blev senere Syterne og døde den 28. Marts 1813, 86 Aar gl. Hun var opkaldt efter Pastor Morsings Hustru, Maren Jensdatter Norup. Forøvrigt havde Hopp Slægtninge over det meste af Sallingland²⁾).

Christen Nicolajsen Hjardemaal, født 1748 i Thorum Degnebolig, Søn af Degnen Nicolaj Hjardemaal³⁾ og Hustru Dorthe Hopp. Han blev Bedstefaderens Eftermand 1770, og vi faar nogle Oplysninger om ham i en Indberetning, som Pastor Laurits Arrøe indsendte til Biskop Rottbøll:

„Degnekaldets Indkomster beregnes til 60 Rdl. Nuværende Degn, Christen Nicolaj Hjardemaal er ej studeret, men har været Skoleholder nogle Aar i Krejbjerg Sogn⁴⁾, holder Skole i Skolehuset ved Degneboligen, er af Etatsraad Niels Rybjerg⁵⁾ i København kaldet til Embedet, er 24 Aar og har været Degn i to Aar. Hans iboende Hus holder han selv nogenlunde i Stand. Han, saavel som andre Degne i Salling, maa selv holde den vedlige, da den af samtlige Lodsejere en Gang for alle er opbyggt men slet intet Hartkorn er tillagt Degne-

1) Se: Skivebogen 1929, Side 40 og flg.

2) Se: Skivebogen 1929, Side 45.

3) Hans Broder Christen P. H., Degn i Selde-Aasted 1742—56.

4) Benjamin Sinding, der havde været Skoleholder i Nautrup og Hjerk, blev hans Eftermand som Skoleholder i Krejbjerg, hvor han døde den 28. December 1816, 81 Aar gl.

5) Kendt københavnsk Storkøbmand, født 1725 i Rybjerg i Salling, Søn af Bonden Bertel Christensen og Hustru Vibeke Nielsdatter.

boligen. Hans Kornafgift nyder han paa Skæppen, 1 Skp. Byg af hver Mand i Sognene, men hvorfor Loven ikke følges, vides ej. Skolehuset er i Hovedsognet, Hjerk, i Enden af Degneboligen, hvortil begge Sognes Ungdom efter Fundatsen af 21. Juli 1740 er paalagte at gaa til Undervisning. Samtlige Lodsejere havde i Begyndelsen opbyggt den, men Sognemændene holder den efterdags vedlige. Degnen tillige med en anden antagen Skoleholder, underviser Børnene i Læsning, Skrivning og Regning og derfor aarlig er tillagt 16 Rdl. i Løn, hvilken den største Lodsejer i Sognet skulde være ham ansvarlige for! men han har endnu ej til Dato kunnet faa sin Løn fuldtud“.

Hjardemaal var gift to Gange: 1) 1770 i Balling med Maren Jensdatter af Ballinggaard. 2) 1774 i Harre med Karen Schow af Harregaard. Hans Moder opholdt sig i Hjerk Degnebolig i 1780, og da havde Degnefamilien to Tjenestepiger. Degnelønnen var ca. 16 Rdl. aarlig, og Degnens Gæld var ca. 200 Rdl., saa han var i Sandhed „Den gældbundne Tjener“.

I Folkemunde fortælles en hel Del om Hjardemaal. Man skylder ham for at være Falskmøntner, og da Skolen brændte i hans Tid, troede man, at han selv havde paasat Ilden for at dække over et eller andet og redde sig ud af Forlegenheder. Disse Beskyldninger er sikkert kun Opdigt, og tillige fortælles, at han flygtede bort fra Kaldet, dette er maaske ogsaa Løgn; men han er vist forsvundet fra Sognet paa en eller anden mystisk Maade, der har sat Folkesnakken i Gang. Han kom fra Kaldet i 1782 og blev senere Købmand i Horsens. En Søn af ham, Niels H., født 1780 i Hjerk, blev Præst 1811 i Helnæs, 1829 i Flemløse og døde ugift 1839.

Laurits Pedersen Busch, Degnesøn fra Hadbjerg, blev Degn i Hjerk efter Hjardemaal, og han kom her til Sognet 17. Maj 1782. Hans anden Kone, Kirsten Marie Rasmusdatter, blev efter Buschs Død gift med Snedker Jens Thorssen, og i dette Ægteskab var en Søn, som efter Moderen har fortalt følgende om den gamle Degn:

„Laurits Busch tjente paa Hovedgaarden Hald ved Viborg som Skytte og Snedker — lidt Spillemand var han nok ogsaa. Han havde længe været i høj Gunst hos det høje Herskab, især efter at have slukket en meget farlig Skorstensild paa Hald ved at affyre en Bøsse op i den brændende Skorsten. Da samme naadige Herskab havde Kaldsret til en Del Degneembeder, bl. a. Hjerk-Harre Degnekald, fik de ham puttet ind der som Løn for lang, tro og kløgtig Tjeneste. Han var da forlovet med en Pige, som tjente paa Hald. Hun havde nok været forlovet før med en anden, og med ham haft en Kontrakt, der gik ud paa, at hvis en af dem brød Overenskomsten, saa maatte denne betale 50 Rdl. til den anden. Pigens første Kæreste brød Løftet, og hendes anden Kæreste, Busch, krævede nu de 50 Rdl. Busch blev gift med Pigen og flyttede til Hjerk Degnebolig. Han befattede sig ikke meget med Skoleundervisningen, men holdt stedse en Mand¹⁾ til dette Arbejde. Derimod passede han med Flid sin tidligere Profession som Snedker, deri var han nok en hel Mester, navnlig til at lave Kaner. Han lavede saaledes mange smukke Kaner til Præster og Herskaber i Salling. Engang var han i et saadant Ærinde paa Herregaarden Kaas, og Manden, Hr. Kolding²⁾, laante ham da en Hest til at ride paa til Viborg, hvor han vilde afkræve Degnekonens første Kæreste — der nu var gift — de omtalte 50 Rdl. Han fik ogsaa Pengene; men paa Hjemvejen blev han fuldstændig afsindig. Han faldt af Hesten og ned i en Grøft fyldt med Vand. En Vogn fra Herregaarden Bustrup kom forbi i det samme, og Folkene tog ham med, da de mærkede hans Tilstand“.

Hans Afsindighed varede længe, men gik dog omsider over igen. Om denne Afsindighed meddeler den gejstlige Skifteprotokol følgende 1807 ved Degnekonens Død: „Da

1) Otto Mogensen, 21 Aar, var Medhjælper 1801.

2) Erh. Colding ejede Kaas 1798—1834, da han døde.

Degnen Laurs Busch fandtes i samme forvirrede Forfatning som sidst, endskønt der var besørget til ham Distrikts-cirurgus Stengel fra Skive og Medikamenter — men til Dato uden Bedring“.

Samme Bog meddeler lidt efter: „Da Enkemanden, Hr. Laurs Busch omsider var — Gud til Ære — kommen til sig selv og har i nogen Tid med god sund Sans forrettet sit Embede, blev Møde til dette Skiftes Slutning berammet til at holdes i Hjerk Degnebolig 1. Oktober 1807“.

Busch var en veloplyst og begavet Mand, stille og mildt-talende, men bestemt i sit Væsen, saa hvad han sagde, det skulde „betyde“. Han vilde gerne i sine sidste Aar, efter Datidens Sæd og Skik, tage en Taar over Tørsten. En Dag, han katekiserede i Harre Kirke, var han nok ikke helt ædru. Et Barn læste et Bud; men da Degnen vilde vide lidt om dets Indhold, kunde han ikke faa noget Svar, hvorfor han — tilsyneladende vred og staaende paa et Ben — sagde højt: „Saadant Ramseri regner jeg ikke; thi Fanden kan staa paa eet Ben og opramse hele Bibelen“.

Han var gift to Gange, først med Inger Sørensdatter Handbjerg, der var født omkr. 1735 og døde 1807. Da udviste Skiftet:

Hele Boets Gæld	385 Rdl.	3 M.	14 Sk.
Formuen	332 „	2 „	4 „

---

46 Rdl. 1 M. 10 Sk.

Boet erklæredes fallit, saa der blev intet til de 12 Arvinger, der var efter Degnekonen. Ægteskabet var barnløst.

Kort Tid efter giftede Busch sig igen, og hans anden Hustru hed Kirsten Marie Rasmusdatter. Brylluppet stod den 5. November 1807.

Busch led ofte af Tandpine og var en Dag kørende med Pastor Mølsted¹⁾ til Skive for at komme til Læge. Han

¹⁾ Simon Christian Mølsted, Præst i Hjerk-Harre 1810—28.

fik en Tand ud men paa Hjemvejen kom der Kulde i Saa-ret, hvorpaa fulgte en betydelig Hævelse i Munden. Gaardmanden Jens Thybo, der var hans Nabo, havde en halvfjøllet Pige, der en Dag kom hjem fra Skolen lidt bestænkt med Blæk. Jens Thybo var en saakaldt Kvartals-drunker og havde just den Dag „Blus paa Lampen“. Fuld, som han var, troede han, at Degnen havde mishandlet Datteren, og en Dag gik han om i Skolen, yppede Kiv med Degnen og gennempryglede ham slemt — især i Hovedet, hvorefter Hævelsen i Munden tog til og blev til Kræft. I denne Anledning var flere Skolebørn for Retten som Vidner; men Jens Thybo slap fri for Straf, vist nok „ved at smøre“, og han kom bare af med en Bøde. Blandt de Folk, der besøgte Degnen under hans Sygdom, var ogsaa Jens Thybo; men Degnen vilde ikke se ham og vendte sig om mod Væggen. Jens mindede ham om, at han skulde forlige sig med Modstanderen, mens han endnu var med ham paa Vejen.

Laurs Busch døde den 2. Januar 1812 i Hjerk Degne-bolig, 68 Aar gl., og da var hans Status i bedre Orden, end da hans første Kone døde. Skifteprotokollen fortæller os bl. a.:

„Den 13. Januar 1812 holdtes Skifteforretning efter Degnen Laurs Pedersen Busch ... som Arvinger var Enken Kirsten Marie Rasmusdatter og tvende Børn: 1 Datter, Inger, 2 Aar, og 1 Søn, Peter, 17 Uger“.

Auktionen indbragte:

Løsøre	299 Rdl.	4 M.	2 Sk.
Huset m. m.	676 „	2 „	4 „
	976 Rdl.	0 M.	6 Sk.
Boets Besværing	510 „	1 „	6 „
I Behold	465 Rdl.	5 M.	0 Sk.
Omkostninger	20 „	2 „	15 „
Til Deling	445 Rdl.	2 M.	1 Sk.

Enken fik	222 Rdl.	4 M.	½ Sk.
Sønnen	148 „	2 „	10 „
Datteren	74 „	1 „	6½ „

Der har altsaa været nogen Velstand i Huset i Degnens sidste Levetid. Maaske hans anden Kone har bragt Formue med sig, ellers forstaar man ikke den store Forandring, der er sket i Løbet af fem Aar.

Laurits Andersen Wammen var født 1780 i Vammen og kom 1812 til Hjerk. Hans eneste Søn har meddelt følgende:

„Min Fader var født i Vammen ved Viborg, og han havde tjent som Arbejdskarl, sidst som Kusk i Vammen Præstegaard, hvor han skal være blevet kendt med min Moder. Min ældre Søster, Nicoline, har fortalt efter Moder, at da Fader havde staaet i fast Militærtjeneste i 8 Aar, skrev Pastor Arrø¹⁾, hvem min Moder havde tjent som Husjomfru, efter ham i København og hjalp ham til at blive Degn i Hjerk efter Busch. Først var han konstitueret en kort Tid og blev derefter kaldet²⁾ af Biskop Bloch i Viborg, hvilket jeg selv har set i hans Kaldsbrev. Det var vist i September 1850, jeg blev hans Hjælpelærer. Min Moder var fra Nykøbing Mors, og hendes Navn var Ane Hedeveg, født Meldahl. Vi har været syv Søkende, af hvilke de fire døde som Børn“.

Wammen var en dygtig Lærer, undtagen i Regning. Naar Børnene kom et godt Stykke hen i Cramers bekendte Regnebog, maatte de stadig sættes tilbage, og Børnene mente, at Wammen ikke selv kunde regne længere. Han var meget fingernem og blev meget søgt som Skærsliber. Han gav sig ogsaa af med at afpudse og istandsætte Jagtgeværer. En Dag havde Pastor Mølsted, som var en vældig Nimrod, leveret en Bøsse til Reparation hos Degnen, der satte den fra sig i Skolegangen. Efter Skoletid sad nogle

1) Laurits Nielsen Arrøe var Præst i Hjerk-Harre fra 1770 til sin Død 1810, saa det kan ikke være ham, der sørgede for, at Wammen fik Kaldet, men maaske den næste Præst, Mølsted.

2) Den 14. Januar 1814.

Børn og læste Lektier, som de ikke havde lært hjemme. Wammen var ikke til Stede, og en Dreng ved Navn Jens Christensen fik fat i Bøssen, spændte Hanen, sigtede paa afdøde Degn Buschs Søn, Peder, og trykkede af. Drengen faldt død om paa Stedet. Det var den 8. Februar 1820. I den Anledning kom Wammen for Retten, og mange Børn blev tilkaldt som Vidner. Pastor Mølsted, som jo ikke var fri for at have nogen Skyld, da han ikke havde sagt til Degnen, at Geværet var ladet, var ham af yderste Evne behjælpelig, saa Wammen kom taalelig fra Sagen.

Wammen døde 16. Juni 1853 af Tæring, 73 Aar gl. Han var gift med føromtalte Ane Hedevig Meldahl, en Købmandsdatter fra Nykøbing M., der var født 1779 og døde 3. Februar 1845, hun var en særdeles elskelig Kvinde, hvis Forstand, Blidhed og fornuftige Omgang mod alle — især hendes Mand — var næsten mageløs.

Deres tre Børn, der opnaede den voksne Alder, var: 1) Andrine Nicoline, født 1815; 2) Ane Margrethe, født 1817; 3) Jens Christian, født den 9. Januar 1823, dimitteret fra Snedsted Seminarium 1848, 1853 blev han Lærer i Roum og 1860 i Østerbølle.

I Wammens Tid fik Hjerck Degneembede sin første Jordlod, og forøvrigt oplyser efternævnte Skoleplan om, hvorledes Skoleforholdene var paa den Tid; denne approberedes den 30. Januar 1819:

„Hjerck Sogn = 245 Tdr. 5 Skp. 2 Fdk. 2¹⁴/₁₅ Alb. Hartkorn og har een Skole. Harre Sogn = 103 Tdr. 7 Skp. 2 Fdk. Hartkorn, men har ingen Skole uden den i Hjerck Sogn, hvorfor Beboerne har indrettet en Omgangsskole. Man foreslaar, at Pastoratet deles i trende Skoledistrikter: 1) Hjerck, hvortil hører: Hjerck By og Bajlum By, 40 skolepligtige Børn. Skolestuen bliver i Tiden at flytte, hvor belejligt Sted kan erholdes. 2) Vium, hvortil hører: Vium og Tinggaarden med 20 Børn. En Skolestue anlægges et belejligt Sted. Læreren i Hjerck bliver Distriktets faste

Lærer; men der antages hver Vinter en Medhjælper til denne Skole. 3) Harre, hvortil hører: Harre By, Dalstrup By, Sønderup By, 35 Børn. Skolen bliver at anlægge i Harre By.

Degneindkomster og Skoleløn: Hjerk = 5 Tdr. 4 Skp. Rug og 11 Tdr. Byg in natura, endvidere 25 Tdr. Byg betalt efter hvert foregaaende Aars Kapitelstakst. Dog udgør deraf Degnekaldets Indkomster af Hjerk Sogn 5 Tdr. Byg, 26 Snese Æg, 5 Lpd. Ost, 16 Lpd. Brød, foruden Offer og Accidenser. Lønnen forhen anslaaes til: 1 Tdr. 2 Skp. Rug, 11 Tdr. 2 Skp. Byg. Læreren faar saaledes i nyt Tillæg: 4 Tdr. 2 Skp. Rug in natura og Byg efter Kapitelstakst.

Skoleholderen er pligtig til at lønne en Medhjælper i Vium Skole mod at denne Medhjælper nyder Kost og Nattehold for Pastoratets Regning. Dog træder denne Bestemmelse først i Kraft 4 Aar fra Dato.

Imidlertid nyder Læreren Degnekaldets Indkomster og et aarligt Tillæg af 10 Tdr. Byg, betalt efter Kapiteltakst. Endvidere 12 Læs Skudtørv a 24 Snese Læsset, 46 Læs Fladtørv a 12 Snese Læsset, desuden Bopæl og Huslejlighed i Degneboligen samt Græsning og Foder efter Forordningen. Af de 46 Læs Fladtørv er de 10 Læs bestemt til Vium Skole. Saa ofte Læreren i Hjerk selv underviser i Vium, nyder han Kost og Nattehold i Distriktet.

Harre = 5 Tdr. 3½ Skp. Rug, 11 Tdr. 1 Skp. Byg in natura, desforuden 15 Tdr. Byg efter Kapitelstakst. Degnekaldet indbefatter deri = 3 Skp. Rug, 4 Tdr. 3 Skp. Byg, 12 Snese Æg, 3 Lpd. Ost, 8 Lpd. Brød samt Offer og Accidenser. Nyt Tillæg = 4 Tdr. 3 Skp. Rug, 2 Tdr. 6 Skp. Byg in natura, 15 Tdr. Byg efter Kapitelstakst, Bolig, Græsning og Foder efter Forordningen. 15 Læs Skudtørv a 24 Snese, 30 Læs Fladtørv a 12 Snese. Træder i Kraft 4 Aar fra Dato. Indtil da nyder Læreren foruden Degne-

indkomsterne et Tillæg = 2 Tdr. Rug, 3 Tdr. 5 Skp. Byg in natura og 2 Tdr. Byg efter Kapitelstakst. Lysepenge af de tvende Kirker tilfalder herefter Skolekassen = 6 Rdl. — Skal afgive 6 Tdr. Byg til Hjælp til Lønning i Vium Skolehold, saa længe Hjerck Degn ej er paa fuld Løn“. Bregendahl.

Laurits Ibsen var født den 10. Maj 1824 i Agersig, Assing Sogn i Ringkøbing Amt. Han tog Lærereksamen 1851 fra Ranum Seminarium og blev først Degn i FINDERUP ved Viborg, hvorfra han 1853 kom til Hjerck. I 1859 forflyttedes han til Thorstrup ved Varde, et godt lønnet Embede med en stor Jordlod, hvorpaa der bl. a. holdtes to Heste. Allerede den 6. Juli 1866 flyttede han til Øse ved Varde, hvor der ogsaa holdtes to Heste; men her blev han afskediget 1878. I Ungdommens Dage havde han været Hosekræmmer, og ved enkelte Lejligheder viste han sin store Færdighed i Strikning. Som Kræmmer havde han hørt og set meget, han kunde med den største Lethed føre sig i alle Forhold, og han kunde altid gøre sig gældende.

Efter Afskedigelsen blev han Kromand i Borris. Som Hosekræmmer og som Degn samlede han sig en betydelig Formue; der menes, at han en Tid var Ejer af ca. 40.000 Kr., men „drak Pengene op“, mens han var Kromand, og der fortælles adskillige andre Historier om ham. Han døde 8. Februar 1884 som Gaardmand i Grønborg i Borris, ugift.

I Ibsens Tid blev Skolen flyttet ned paa den daværende Hede øst for Hjerck Kirke, dog hørte den gamle Jordlod endnu nogle Aar til Embedet, indtil Heden blev opdyrket. Da Ibsen flyttede, var Embedets Indtægter angivet til: 6 Tdr. Rug og 35 Tdr. Byg, hvori afkortes 17 Rdl. 48 Sk., 20 Lpd. Brød, 7½ Lpd. Ost, 10 Ol Æg. Offer og Accidenser 60 Rdl. Kirkesangerløn 10 Rdl. Skolepenge ca. 26 Rdl. — Reguleringssummen = 297 Rdl. 44 Sk. Skole-

lodden = 7 Tdr. Land raa Jord. Den manglede Græsning lejedes indtil videre. Læreren er pligtig til indtil Udgangen af 1862 at besørge Kirkesangen i Harre Kirke samt undervise Børnene i Harre Skole om Sommeren indtil tre Dage om Ugen og opbærer da af dette Sogn: Offer og Accidenser 35 Rdl., 11½ Lpd. Brød, 4 Lpd. 3 Pd. Ost, 5½ Ol Æg, hvoraf afkortes 10 Rdl. — Kirkesangerløn 10 Rdl., Andel i Skolepenge ca. 5 Rdl.

Jørgen Nielsen fødtes den 3. November 1829 i Ilbjerg, Rybjerg Sogn, Søn af Gaardejer Niels Jørgensen. Han dimitterede 1853 fra Ranum Seminarium, og efter at han havde været Huslærer et halvt Aar hos Pastor Glud i Jebjerg, kaldedes han den 18. April 1854 til Lærer i Roslev, hvorfra han den 26. Oktober 1859 kaldedes til Lærer og Kirkesanger i Hjerk. Da laa Hjerk Skolehave hen i Lyng; men Nielsen fik den kulegravet og beplantet, saa den allerede 1864 var i smuk Stand med Blomster, Græsplæne o. s. v.

I Roslev var han bleven gift med Josefine Matzen, Datter af Byskriver Johannes Vilhelm M. og Hustru Louise Charlotte Pedersen i Helsingør. Hendes Broder, August M., var Præst i Roslev til 1863, da han flyttede til Junget-Thorum; de to Søskende kunde ikke undvære hinanden, og af den Grund søgte Nielsen det i Aaret 1864 oprettede Lærerembede i Junget, hvor han virkede til 31. December 1895, da han tog Afsked og flyttede til Jebjerg, hvor han døde.

Peder Pedersen Krogh var født den 17. Januar 1827 i Tarp By, Karby Sogn paa Mors, Søn af Gaardejer Peder Svenningsen. Da han var meget læselysten og tillige „nem“, som man siger, blev han bestemt for Bogen og blev Degn. 16 Aar gl. fik han ved Præstens Hjælp Plads som Skoleholder paa Agerø, hørende til Karby Sogn. Han var da meget lille af Vækst, og de fleste Konfirmander var Hovedet højere end han; men alligevel gik det helt

godt med hans første Skolevirksomhed. Uden Forberedelse kom han paa Snedsted Seminarium 1845 og tog Eksamen herfra 1847. Fra November s. A. var han Huslærer paa Herregaarden Nannerup paa Mors. Den 1. Maj 1848 blev han Lærer ved Nees Biskole, derefter Lærer og Kirkesanger i Gundersted ved Nibe, hvorfra han kaldedes den 18. September 1854 til Hvidbjerg paa Mors og endelig den 6. August 1864 til Hjerk. Embedsopslaget lød da paa: 6 Tdr. Byg ÷ 17½ Rdl., Kirkesangerløn m. m. 20 Rdl., Offer og Accidenser 100 Rdl., Skolepenge 30 Rdl., Skolelodden = 7 Tdr. Land merglet Hedejord med Lerunderlag. Anordningsmæssig Brændsel og Foder, ny og rummelig Bolig (opført 1857). Krogh, der var en dygtig Lærer, bestred Embedet til Nytaar 1892, da han entledigedes med Pension. Han døde 1901. Hans Hustru, Ane Madsen Kjær, var Gaardmandsdatter fra Ballegaard i Vejerslev paa Mors. De havde 10 Børn.

Niels Knudsen var Gaardmandssøn fra Bajlum, født den 29. August 1857, tog Lærereksamen 1880 fra Gedved Seminarium og blev den 28. November 1883 Lærer i Elso paa Mors, hvorfra han 1892 forflyttedes til Hjerk, hvor han virkede til 1923, da han tog Afsked og flyttede til en Datter, der var Lærerinde i Braarup ved Skive. Han døde den 10. August 1927, og en Ven skrev bl. a. flg. i Skive Folkeblad: „Udadtil gjorde han sig ikke videre gældende, men indenfor sin Skolekreds var han meget anset og meget afholdt saavel af Børnene som Forældrene. Han var en meget interesseret Mand, læste meget og var altid stærkt optaget af Tidens forskellige Spørgsmaal. Man traf ham oftest paa Efteraarsmøder, Folkemøder og Skolemøder. Saadanne Steder tog han sjælden Ordet, men i en snæver Kreds eller paa Tomandshaand fik han Mund og Mæle, og hans Indlæg i en Diskussion var altid vægtige, fordi han aldrig diskuterede Ting, han ikke i Forvejen nøje

havde over tænkt, derfor blev der altid hørt efter ham, naar han tog Del i en Forhandling“.

Hans Hustru var en Datter af Lærer N. Nielsen i Grinderslev og Søster til Overlærer Nielsen i Roslev. De havde 7 Børn.

Emil Michael Christensen, den sidste Lærer i Hjerk, er født den 3. September 1892, Søn af Lærer J. C. Christensen i Hjerm østre Skole. Han tog Lærereksamen 1917 fra Nørre Nissum Seminarium og virkede her i 30 Aar.

Siden 1915 har Hjerk haft en Forskole.

I *Harre*, der er Annex til Hjerk, var der oprindelig ingen Skole; men Børnene fra Harre maatte fra 1740 søge Skolen ved Degneboligen i Bajlum. Siden fik man en Omgangslærer, som Harreboerne selv maatte lønne. Han holdt Skole rundt i Hjemmene paa Omgang og nød Husly og Føde, hvor han kom frem. Saaledes var her en Skoleholder Jens Lund før 1771. Han blev senere Skoleholder i Krejbjerg. Følgende er en Beretning om en saadan Omgangslærer:

„Aar 1785, den 18. Maj døde i Fur Degnebolig Degnens Broder, Niels Rasmussen — en gl. sygelig Stakkel, som intet ejede, uden nogle meget slette Gangklæder. Han opholdt sig hos Broderen, som og bekostede hans Jordefærd. Efter ham blev ej holdt Skifte, siden han intet efterlod sig, som kunde betale, langt mindre overstige hans Begravelses Bekostning, hvilket nævnte Niels Rasmussen selv ved følgende Dokument har bevidnet: Jeg N. R. herved under egenhændig Underskrift i al Sandhed tilstaar ej at have bragt med mig videre udi min Broders, Ole Skives¹⁾ Hus, som af en broderlig Kærlighed antog mig i min saa bekendte kummerlige Tilstand ... hvad jeg til bemeldte Skjul medbragte. Men jeg har i Harre Skole en liden gl. Halvkiste, hvori er en gl. blaa Kjole og Vest —

1) Ole R. Skive, Degn paa Fur 1741—87.

haver og tilgode min Skoleløn for afvigte Sommer, eftersom Børnenes Forældre mig vil tilstaa og forunde, hvilket velagte Morten Axelsen og Morten Olsen skaffer kære Broder Rigtighed for; al samme er saa i Sandhed, som her findes skrevet, tilstaar og bekræfter jeg med egen Haands Underskrift.

Fuur Land d. 17. Maj 1785. Niels Rasmussen¹⁾“.

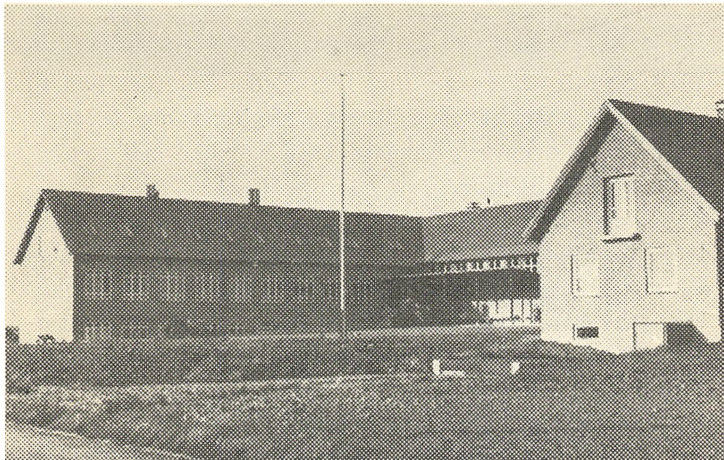
Der var flere saadanne Omgangslærere i Harre, indtil der omkr. 1820 byggedes en Biskole her — ligesom i Vium — og Hjerk Degn besørgede Undervisningen alle tre Steder om Sommeren, medens man om Vinteren havde en „Bilærer“, der temmelig sikker var Murer om Sommeren.

Harre Skole byggedes 1862, da Embedet blev adskilt fra Hjerk og blev et selvstændigt Lærer- og Kirkesangerembede. Siden da har her været fem Lærere.

Jens Lauritsen var født den 21. Maj 1836 i Uglbjerg, Dejbjerg Sogn, hvor Faderen, Laurits Jensen, var Husmand. I 1862 tog han Eksamen fra Ranum Seminarium og blev fra den 18. September s. A. kaldet til Lærer og Kirkesanger i Harre. Han deltog i Krigen 1864 som Underkorporal og blev dekoreret med Krigsmedaillen. Den 19. Januar 1876 flyttede han til Vilsted Skole, hvor han virkede, indtil han efter Ansøgning entledigedes med Pension fra Maj 1901, hvorefter han bosatte sig i Thisted. Han blev gift den 21. Oktober 1862 med Jensine Jensen fra Hanninggaard. Lauritsen døde 1913 og hans Hustru i 1922.

Ejler Ejlersen blev født den 29. August 1844, Søn af Gaardejer Ejler Nielsen i Stouby, Bjerre Herred. Han var i nogle Aar ved Landvæsen; men stor Læselyst førte ham til Gedved Seminarium, hvor han tog Lærereksamen 1868, hvorefter han blev Lærer i Løve, Bryrup Sogn, to Aar efter i Foulum i Himmerland og 1876 i Harre. Herfra

1) Gejstlig Skifteprotokol.

Bajlum ny Centralskole

kaldedes han den 7. April 1884 til Lærer i Højeris²⁾ og Kirkesanger i Nebbelunde. Fra 1882 til 1888 udgav han „Skolebladet“, ligesom han har udgivet Hovedregningsopgaver m. m. Han døde 1927. Hans Hustru, Hedvig Sørensen, var Datter af Færgemand Chr. Sørensen i Hvalpsund.

Anders Kristian Nielsen Lindum fødtes 16. Juni 1859 i Rybjerg, hvor Faderen var Gaardejer, i 1883 dimitteredes han fra Gedved Seminarium og blev den 1. September 1884 ansat i Harre, hvor han virkede til sin Død den 31. Maj 1921. Han øvede en god og mangeartet Indflydelse paa Egnens Befolkning, hvorfor han var almindelig agtet og afholdt. I 1884 ægtede han sit Bysbarn, Dorthe Kristensen Lund, Gaardmandsdatter fra Rybjerg, der døde 1948. Af Børneflokken blev tre Døtre Lærerkoner, en Søn blev Lærer, men er nu Gaardejer i Bajlum og tillige Sognefoged og Kirkesanger i Hjerk Sogn, og en Søn er Adjunkt i København, hans Stemme høres ofte i Radioen.

²⁾ Hedder nu Bukkehøve.

Vilhelm Alfred Hansen, født den 23. Juni 1891 i Idestrup, hvor Faderen var Gaardejer, tog Lærereksamen 1912, og efter Lærergerning fem Steder kaldedes han til Harre den 1. September 1921 og forflyttedes den 1. Marts 1927 til Frøstrup ved Lunde. I 1915 blev han gift med sit Bysbarn, Olga Graae.

Johannes Møller, der er født den 19. Marts 1894 i Glattrup, tog Lærereksamen i Gedved 1923 og begyndte som Vikar i Hjerk, var derefter i Sørslev paa Fyn og i Selde, hvorefter han kaldedes til Harre den 1. Juli 1927 og forflyttedes i 1954 som Skoleleder til den ny Centralskole i Bajlum.

Harre fik en kommunal Forskole i 1907.

Pastoratets første Skole byggedes 1740 ved den gamle Degnebolig i Bajlum, senere fik hvert Sogn sin Skole, og i 1954 samledes Skolevæsenet atter i Bajlum, men nu i en moderne Centralskole. „Frem og tilbage er lige langt!“

De vigtigste Kilder er:

- 1) Kirkebøgerne for Nord- og Midtsalling.
- 2) Hjerk-Harre Liber daticus.
- 3) Den gejstlige Skifteprotokol.
- 4) Degnenes Edsprotokol.
- 5) Oplysninger fra Lærer N. Knudsen.
- 6) Flere Skoleblade og Skolestatistik.

Dansk Forhistorie

Av Gudmund Schütte

Når startede Danmarks Saga? Vi er vant til, at Skolepoge svarer: „med Gorm den Gamle, i 900tallet“. Men det passer ej. Han er en Grønskolling i vor Saga. Den er 1200 År ældre.

Starter med Teutoners, Kimbrers og Ambroners Tog mod Sydeuropa. Desværre er det helt glemt i vor Skoleundervisning. la Cour har det dog med i sin Danmarks-historie av 1940. Det er den vældige, tordnende Indledning til det nordeuropæiske Fastlands Historie. *Teutoner* er det ældste sikkert kendte nordlandske Navn. Den græske Søfarer Pytheas fra Marseille kom til dem c. 345 før Kristus. Han siger, de købte Rav av sine Naboer, *Gutoernerne*. Naboernes Navn er vrangstavet; der menes *Eutoerner*, Jyder.

Da Teutonerne ikke selv samlede Ravet, boede de altså dengang endnu ej på selve Ravkysten; først senere må de være flyttet did, til Landskabet Thiuth, det nuv. Ty. Geograferne Mela og Ptolemaios sætter dem også i eller ved Østersøen; på Sjælland findes et Herred *Thiuthæbiærg*, nu *Tybjerg*; det kan være et Spor av dem.

Men ca. 200 År efter Pytheas' Visit sad de altså i Ty. Dær fik de Bisselær i Sålerne og brød op for at gøre Genvisit i Pytheas Hjemegn, dog adskilligt mindre fredeligt

end hans Førstevisit. Toget er skildret av Grækeren Poseidonios; Uddrag gives hos Plutarch¹). Med Tyboerne drog deres Nabcer Kimbrerne fra *Himber Syssel, Himmerland*. Lærde Mænd som Professor *Weibull* i Lund vrager den sproglige Ligning, påstår, at dansk *h* i klassisk Retskrivning skulde staves *ch*. Det er tosset Lydlovpedanteri. Stavemåden *ch* for nordisk *h* brugtes slet ikke av Romerne før Kristi Tid. Man skrev *c*, der svarede til Grækernes *k*. En tysk Høvding Haduwald fra c. 19. e. Kr. blev av Rome-ren Tacitus kaldt for Catvalda (som man ikke må tro, har Navn efter en Kat).

Det tredje Folk på den store Vandring var *Ambronerne*. Av et gammelt Lokalkort hos Ptolemaios seer vi tydeligt, at de boede i Sønderjylland, hvor deres Efterkommere *Amringerne* endnu lever på Øen *Amrum*.

Færden startede sagtens omkring 150 før Kristus. Kimbrernes Vandringsvej kan vi tydeligt følge. De drog sydøstpå langs Elbens Løb. Kom derved til et Land, der nu på Vendisk kaldes *Luzica* (tysk *Lausitz*)²). Dær boede et østgottonsk Folk Lugerne. Mens Kimbrerne dvælede hær, var der et Ægtepar, der gav sin Søn Navn efter Indbyggerne, *Lugius*. Samme Kimbrer led Heltedøden ved *Vercelli* i Norditalien 101 f. Kr.

Siden kom Kimbrerne til Kelterfolket *Bojerne* i *Boihaemum*, Bøhmen. Med dette Folk sloges de en Del. Et kimbrisk Høvdingpar gav sin Søn Navnet *Bojerek*, dvs. „Bojerkonge“, også han faldt ved *Vercelli*. Men *Bojerne* var gæve Krigere og dygtige Våbensmede, de drev de nordlandske Angribere bort. (Kelter var Forfædrene til Nutidens Franskmænd).

Siden masede Kimbrerne videre sydøst på og kom til et andet Kelterfolk, *Skordiskerne* ved Bjærgen *Skardos* (tyr-

1) Hos Selsk. til hist. Kildeskrifters Oversættelse.

2) På Vendisk gengives vort *g* helt normalt ved *z* (stemt *s*). F. ex. Stammenavnet *Silinger* bliver til *Silesii*, *Schlesiere*, *kuning*, Konge, bliver til *knez*.

kisk Shar Dagh) i det nuv. Jugoslavien. Også hær kom de til kort, men de har dog efterladt sig en Bosættelse, som kendes 600 År senere under Navnet *Kembro*.

Avviste av Skordiskerne, drejede Kimbrerne brat mod Nordvest og kom til Landet ved Bjærgkæden Hohe Tauern. Indbyggerne, de såkaldte *Taurisker*, var også Kelter, men de var ikke så kampduelige som Bojerne og Skordiskerne. Disse Taurisker var halvciviliserede og allerede halvvejs afhængige av Rom. Der stod en romersk Hær i Landet, under Konsul *Papirius Carbo*; Konsuler kaldtes Roms Statholdere, — der var to, som nyvalgtes hvert År. Carbo var en grov Karl, som tog unådig mod de ubudne Gæster. „Pak jer hær fra øjeblikkelig“, tordnede han. Jo, jo, sagde Kimbrerne; de skulde nok forsvinde, — de bad blot om en Vejviser. Det gav han dem, men det var en Førræder, der lokkede dem lige lukt i et romersk Baghold. Dog, Fals slog sin egen Herre på Hals. Da Romerne så de vilde, forbitrede Nordlændinge og hørte deres „kimbriske Hyl“, blev de grebne av „kimbrisk Skræk“ (Panik) og smurte Haser. Med Nød og næppe reddede Carbo Livet. Det skete ved Noreja i det nuværende Kärnten År 113 før Kristus. Nu lå Vejen til Italien åben, men Sejerherrerne foretrak dog at fortsætte Vejen nordvestpå. De synes dog at have efterladt en Bosættelse ved *Cimbrianæ* nær Stulweissenburg i Vest-Ungarn.

De fortsatte så til Svejts og Sydtyskland, hvor de sluttede Fostbroderskab med en tapper keltisk Stamme *Tigurinerne*. Omkring Floderne Neckar og Main må der have bosat sig adskillige Kimbrer, for dær har man fundet hele 4 Altre for den Kimbriske Merkur (Odin). Hær møder vi også det første Spor av de vandrende Tyboer, nemlig en Grænsesten ved Byen Miltenberg, mærket *Toutonos*. Ved År 170 kender Ptolemaios hær denne Bosættelse (vrangstavet *Touronoi* istedenfor *Teutonoi*). Og noget senere nævnes hær *Teutoniciani*. Det kan såmænd

godt være, at Tyskernes Navn til syvende og sidst stammer fra vore Tyboer; vi veed jo at det franske Navn for Tyskerne, Allemands, netop stammer fra de samme Egne.

Videre brød nu Vandringshæren ind i Belgien og Gallien (Frankrig). Belgerne forstod at værges sig, men Gallien blev groft hærjet. Hær lagde Romerne sig atter imellem. Barbarerne bad om Lov til at bosætte sig fredeligt, men fik nej. År 109 overvandt de Konsulen *Silanus*. Et Par År efter voldte Tigurinerne en anden Romer Longinus samme Skæbne, og Kimbrerne fangede den tapre Officer *Scaurus*. Han havde kæmpet mandelig, og derfor lod Kimbrerne ham gå frit omkring og overvære deres Krigsråd. Engang drøftede de Vejen ind i Italien og vilde spørge Scaurus om Vej. Han nægtede at svare. Høvdingen *Bojerik* blev vred og truede, Scaurus svarede iskold: „Lad hellere det Forehavende ligge! Rom overvinder I dog ikke!“ Da blev Bojerik sanseløs av Raseri og stødte ham ned. Det Drab regnede mange for en stor Skam; men en Fange var jo værgeløs, kunde ustraffet dræbes.

År 105 havde Romerne ved Orange nær Rhonefloden samlet to store Hære mod Fjenden, den ene under Konsul *Mallius*, den anden under forrige Års Konsul, *Caepio*. Sidstnævnte var en gridsk og selvrådig Karl, vilde ikke unde sin Medfeltherre nogen Laurbær. Han angreb uden Samråd med Mallius, men blev hurtig slået. Så vilde Mallius hjælpe, men blev reven med av den almindelige Flugt. Det var særlig Teutonerne og Ambronerne der hær vandt Laurbær. Det blev en forfærdelig Katastrofe for Rom, hvis Tab løb op til 100.000 eller mere. De nødstedte Barbarer havde forud lovet Guderne alt Bytte til Tak for Sejr, og det blev trolig holdt. Mænd blev slagtede, druknede eller hængte, Heste blev druknede, Våben og Kostbarheder splittet ad og slængt på Jorden. Strabon skildrer, hvordan gråhårede Præstinder smykkede Fangerne med Blomster og førte dem til en ældgammel Ypperstepræst-

inde, som slagtede dem og hældte deres Blod i en vældig Blotkedel for at spå sine Landsmænd Sejr av de hvirvlende Bloddampe.

Rom var lammet av Rædsel. I denne Nød greb man til det yderste Middel, — at give Overkommandoen til Feltherren *Gajus Marius*. Han var en radikal Fjende av det herskende Adelsparti, men der var ingen Vej udenom; han blev atter og atter valgt til Konsul, skønt det var forbudt i Lovene. Han vendte nu hjem fra sin Krig mod Berberne i Afrika og tog fat på at genrejse Hærens slappede Mandstugt. Heldigvis for Rom var Fjenderne planløse og lidet virksomme. Teutoner og Ambroner hærjede i Gallien, Kimbrerne foretog et Indbrud i Nordspanien, hvor de uden Resultat sloges med Baskerne og andre tapre Bjærgfolk.

Først i 102 vendte Kimbrerne tilbage fra Spanien og genforenedes i Belgien med Ledtogsfællerne. Det vundne Bytte var nu svulmet sådan op, at det var umuligt at slæbe med. En Hæravdeling, som kaldtes *Tungrer*, blev dærforsat til at holde Vagt over Byttet. Det blev Ophavet til den belgiske By *Tongern*, som findes endnu og i 1953 havde 13.000 Indbyggere. Hær har vi altså den Dag idag 13.000 flamsktalende Efterkommere av Kimbrer og Teutoner.

Nu havde man endelig fået nok av den planløse Omflakken. Nu skulde det være Alvor med at gøre Ende på Rom. Angrebet skulde ske fra tre Sider, og Vejene avgjordes ved Lodtrækning. Teutoner og Ambroner fik den vestlige Vej, Kimbrerne den midterste, og Tigurinerne den østlige.

Mens alt dette foregik, havde Marius fået Tid til at ordne sig og fået bygget sig en stærk Lejrfæstning ved Rhones Munding. Nu, i 102, kom *Teutoner* og *Ambroner* dragende did under Ledelse av en Kong *Teutobod*. Han var en jættehøj Karl og temmelig stor i Munden. Udæskede

efter nordisk Skik Marius til Holmgang. Forgæves, intet Svar. Så gav Teutobod sig til at løbe Storm mod Lejren. Ligeså forgæves. Tilsidst blev han træt av det og brød op for at drage mod Alperne. Mens Barbarerne drog forbi den romerske Lejr, brølede de hånende: „Har I Bud med til Jeres Kællinger i Rom? Så sig til! Det skal trolig blive røgtet“.

Nu rørte Marius endelig på sig. Han brød op og fulgte langsomt efter Teutobod ligesom en Jagthund, der står for et jaget Stykke Vildt.

Ved *Aquae Sextiae* standsede begge Hære; det hedder nu Aix en Provence. Dær var varme Kilder, hvor en Dr. Sextius havde bygget en Badeanstalt.

Marius lejrede sig på en Højde, som var stejl og svær at storme, men savnede Vandforsyning. Hurtig blev Soldaterne brandtørstige og raabte: „Vand! Vand!“ Marius holdt igen. Endelig gav han los og sagde: „Hist ovre hos Fjenden kan I købe Vand for Blod!“ Øjeblikkelig styrtede Soldaterne avsted, rustede med Våben og Vandspande.

Fjenden ventede dem ej. Det var *Ambronner*, der lå ved den varme Strøm, badede, drak Vin eller nød den medbragte Frokost. De romerske Soldater, som var Ligurer av Nationalitet, var over dem i et Nu og myrdede løs på de overraskede Barbarer. Men i Ambronernes Lejr opdagede man det snart og rykkede ud til Undsætning. Krikerne stormede ikke ud med vilde Hyl, men marcherede taktfast, slog på Skjoldene og råbte gentagende Folkets Navn som Krigsråb: „Ambrones! Ambrones!“ (Samme Skik har de højskotske Clansmænd fortsat til Nutiden. Clan Campbell råber f. Ex. „Clan Campbells, de kommer. Oho! Oho!“). Da Ligurerne i den romerske Skare hørte det, råbte de forbauset: „De kalder os ved Navn!“ For disse Ligurer kaldte sig nemlig også *Ambronner*. De svarede med samme Råb, og således råbende tørnede de to Skarer sammen. De liguriske Ambronner sejrede, skønt

Kvinderne fra Ambronerlejren med vilde Hyl blandede sig i Striden. Det tilfældige Sammenstød av to Ambroner-skarer er mærkeligt; det er ikke udelukket, at de liguriske Ambroner oprindelig var udgået fra de nordlandske, men det var længst glemt.

Det var første Sejr for romerske Soldater i over 10 År, og Sejrherrerne var mægtig stolte, men Marius tillod ingen Sejrsjubel. Han frygtede de slagtes Hævntørst og lod ivrig bygge videre på Lejrskanserne. Angrebet udeblev dog, men hele Natten brødes Stilheden av Barbarernes Klager og Hævnråd.

Marius gjorde nu alt klart til det avgørende Slag. Han sendte en Rytteravdeling op i Bjærgene i Ryggen på Fjenden. Sine Tropper bød han tage fast Stade på Lejrskrænten, sigte nøje og først slynge Spydene på nært Hold. — Som ventet kom Teutobods Folk styrtende i vildt Raseri, hæsblesende, udmattede av den stejle Klatring. De modtoges med et Hagelvejr af Spyd og havde ondt ved at stå fast på Skrænten, væltede bagover som Kartoffler, der hældes ud av en Sæk. Modstand var umulig.

Nede på Sletten søgte Teutobod atter at ordne sine Folk. Da hørtes i Ryggen på dem skingrende Fanfarer. Det var den romerske Rytterafdeling, der brød frem med sit Flankestød. Atter var Modstand umulig. „Fly skreg de, hvo som flygte kan“. Titusinder blev dræbt eller fangne. Teutobod selv flygtede nordpå, men blev fangen av Galterne og sendt i Lænker til Marius.

De fangne Barbarkvinder bad Sejerherren, om de måtte blive gjort til Tjenerinder for Arnegudinden *Vesta* i Rom. Det nægtede han. Så tog de sig selv av Dage. Midt under Sejrsfesten kom Bud fra Rom, at Marius var valgt til Konsul femte Gang. — Han avslod dog et Triumftog, fordi kun en Del av Fjenderne var slagne. — Endnu lang Tid dærefter brugte Provences Indbyggere at hegne Vingårdene med de faldne Nordlændinges Ben.

Imens var *Kimbrerne* og *Tigurerne* dragne nord om Alperne østpå. De er vel fulgtes til Sydbajern; dær har Tigurerne haft Lejrplads ved Søen Lacus Tigurinus, nu Tegernsee; siden hører vi ikke videre til dem.

Kimbrerne drog sydpå gennem Tyrol; der siges, at de på Skjoldene rutschede ned ad sneklædte Alper. Ved Indgangen til Italien lå Marius' Medkonsul for Året 101, *Catulus*. Dær var bygt en Bro over Etschfloden med et Fæstningstårn ved hver Ende. I det ene Tårn opstod der pludselig Panik, „kimbrisk Rædsel“ og vild Flugt. *Catulus* prøvede forgæves at standse Paniken. Da intet hjalp, greb han en Standart og satte sig i Spidsen for de flygtende, for at det dog kunde se ud som et ordnet Tilbagetog. Han slap også fri for Tiltale.

Mandskabet i det andet Tårn kæmpede tappert. Da det tegnede til Nederlag for dem, avbrød Kimbrerkongen Bojerik Kampen og tilbød Romerne hæderlig Kapitulation og fri Avmarsch. De frygtede Svig. Men da lod Bojerik fremføre Kimbrernes hellige Kobbertyr, som han lagde Hånden på for at stadfæste sin Ed. Hvad var Årsagen til denne Ridderlighed? Jeg tænker, Bojerik har angret Mordet på den ædle Scaurus og villet sone det.

Nu var Kimbrerne Herrer nordenfor Pofloden. De drak av Dunken og nød Livet, mens de forgæves biede på Teutoner og Ambroner. Imens rustede Romerne sig til sidste Dyst. I Foråret 101 rykkede Marius og *Catulus* i Felten. Da Bojerik erfarede Marius' Komme, red han hen til Romerlejren og udbad sig og opnåede en Samtale. Han gentog den allerede gentagent fremsatte Bøn om Jord til Bosættelse for sig og sine Brødre; Nordlændingene vilde tro tjene Rom som Soldater. Marius: „Ikke en Fodsbred undes jer godvillig! Men hvem mener du forresten med dine Brødre?“ — Bojerik: „Hvem skulde jeg vel mene andet end Teutoner og Ambroner?“ — Marius (hånsk): „Nå så! Jamen de trænger såmænd ej til Jord. De har

fået al den Jord, de har Brug for til evig Hvile!“ — Bojerik: „Vogt dig for Hån! Det skal gengældes dig, når vore Brødre kommer“. — Marius: „Hvi skal I vente længere? De *er* hær jo allerede!“ Han gav et Vink. Man kørte en Vogn frem med et Bur, hvori Teutobod og hans Fæller sad, lænkede på Hænder og Fødder. Det var et andet Gensyn, end Bojerik havde håbet på, da de tog Avsked i Belgien oppe ved Byen Tongern. Fuld av Smerte sagde han: „Jeg seer nok, det er overflødigt at bie længere. Nu beder jeg dig blot om at fastsætte Tid og Sted for den avgørende Strid“. — Marius: „Det er ellers ikke vi Romeres Skik at avtale Kampstævne med vore Fjender. Dog lige meget, jeg skal føje dig deri“. Og det avtaltes at mødes 30. Juli på den *raudiske* Mark ved Byen *Vercelli*.

På Kampdagen var Marius oppe, „før Fanden fik Sko på“. Dagen var hed, og der blæste en strid Østenvind. Klogt stillede Marius sin Hær østenfor Kimbrerne, så at de med det hede Klima uvante Nordlændinge vilde få Sol og Vind imod sig. Catulus stod i Centrum, Marius førte den ene Fløj. Kampskjildringen hos Plutarch (efter Poseidonios) er ikke helt klar, men det synes, som at Marius ligesom ved Aix overvandt Fjenden ved et dødbringende Flankestød. Kimbrerne kæmpede som rasende Bersærker, men, uvante med Sydens Klima, udmattedes de i Længden av den gloende Hede og den sviende Sandstorm. Dær led Bojerik og Lugius Helledøden; foran dem tårnede sig en diger Vold av Lig. To andre Høvdinge dræbte hinanden for at undgå Trældom. Kimbrernes hellige Tyr fandtes under et Bjærg av Lig. Kvinderne og Hundene i Vognborgen kæmpede med som Furier. Da alt var ude, dræbte Kvinderne sig selv. På en Vogns oprejste Stjært hang en Moder med en 6—7 Småbørn; de dinglede i Strikker fra hendes Fødder. Det var et ræddeligt Syn. Goternes Heltesagn mindedes endnu i et halvt Årtusende, hvordan Berik (Bojerik) førte sine Folk fra Skandia sydpå og led Helte-

døden i Vælskland. Han blev Nordlændingenenes allerførste Sagnhelt.

Marius fik av Romerne Hæderstitlen „Roms tredje Grundlægger“. Ved hans Triumftog kunde Roms Pøbel fryde sig ved Synet av Kimbrernes hellige Tyr og av den jættehøje Teutobod. Fangerne blev gjort til Marktrælle eller Gladiatører. Da der År 83 udbrød en stor Trælleopstand under den thrakiske Gladiator *Spartakos*, var der kanske endnu arrede nordlandske Fanger med blandt hans Folk.

Toget var endt med Nederlag for Skarerne fra Jylland. Men endnu vedblev den jyske Halvø at udsende Vanddringsflokke. Omkring 72 før Kristus var der en Sveberhøvding *Ariovist*, der brød ind i Gallien. Han kom kanske fra Svavsted i Sydslesvig eller dæromkring. Med ham drog *Eudoser* fra Vestjylland. År 58 før Kr. blev der Røre blandt *Haruderne* i Harz Herred i Østjylland; Navnet „Harud“ (samme Ord som Harzen i Tyskland) vil sige „Skov“. Ariovist havde dengang allerede konfiskeret $\frac{1}{3}$ av Jorden hos den galliske Stamme *Sequanerne* (som har Navn av Floden Sequana, Saine). Da nu 24.000 Haruder sluttede sig til ham og ønskede Jord, krævede han endnu $\frac{1}{3}$ og sagde brutalt: „Marsch. Herut!“ Sequanerne bad Rømeren *Cæsar* om Hjælp og fik den. Ariovist snærrede: „Fingrene av Fadet, Cæsar! Når *vi* ikke blander os i *dine* Erobring, så bland *du* dig heller ej i *vore!*“ Men Cæsar trodsede ham og jog ham ud av Gallien. Nogle av Ariovists Folk blev dog siddende i den brede Rhindal ved Mainz og Bingen, den såkaldte „Vang“, hvorefter de kaldtes *Vangioner*; „Bing“ er et nordisk Ord, der vil sige „Avlukke“.

Cæsar gjorde et Par Strejftog ind over Rhinen. Men først hans Arving, Kejser *Augustus*, optog et energisk Fremstød. Hans Stedsøn *Tiberius* kuede År 5 e. Kr. Nordtyskland lige til Elben, Sydgrænsen for den jyske Halvø. Roms Flåde omsejlede Skagen og truede Kimbrer og Haru-

der, så de ydmygt bad Kejseren om Fred, hvad han roser sig av på sin Triumf-Indskrift i Ankyra i Lilleasien. Kimbrerne sendte endog Kejseren sin allerhelligste Offerkedel for at sone Kimbrertoget. Den jyske Halvø var hårdt truet. Men år 9. e. Kr. lykkedes det den nordtyske Modstandsmand *Armin* at lokke den dumme romerske Statholder *Varus* i Baghold i *Teutoburgskoven* og at nedsable ham. Skræmt derved forbød Augustus sine Generaler at overskride Elben.

Fra nu av er Romernes Front i Tilbagegang. År 40 meldes det første Vikingetog fra Nordhannover til Belgien. 43 flytter Kejser *Claudius* Angrebsfronten til Britannien. 47 nyt Vikingetog; samtidig trækker Kejseren de sidste romerske Garnisoner tilbage fra Hannover, hvad en romersk General kalder en Fiasco for Roms Politik. Før År 79 har Landnamsmændene fra Hannover allerede skudt sine Pionerer frem til Romergrænsen ved Rhinmundingen. I 200tallet er Vesterhavet helt prisgivet til saxiske og skandinaviske Landnamsmænd. — — Om romerske Angreb på Jylland høres intet mere; dærimod gør tyske Stammer i 400tallet et Angreb mod Angel i Sønderjylland, men det avslås med Glans av Kong *Uffe Vermundsson*.

Således lyder i korte Træk Danmarkshistorien forud for Gorm den Gamle, — den som vor Skoleundervisning fuldstændig har ihjæltiet. Hermed har jeg prøvet at fylde Stof i denne utilgivelige Lakune.

Genboerne

En Skildring fra Bostrup Hede

Af Chr. Wammen

*Jeg ser min Barndoms Eden,
hvor Lyng i Blomster staar.
Til Hytten og til Heden
min Barnelængsel gaar. —
Ak, Heden blev til Ager,
og Hytten sank i Grus, —
hvor jeg i Verden drager,
jeg horer Lyngens Sus.*

Min Barndoms Eden er *Bostrup Hede*; derfra begynder min Erkendelsesverden, derfra stirrede mit undrende Blik første Gang ind i Kimingen mod de hvide Kirke-taarne i *Lyby, Hindborg, Oddense* og *Hjerk* eller fængedes af *Næstild* kuplede Bakkedrag ind efter *Vium Mølle* og *Kæmpehøjene* paa *Kaastrup Mark*, og derfra gik min første Vandring ud over den lynggroede Hede til *Tinghøj, Røgelshøj* og den nu ganske forsvundne *Ingeborg Høj* ved den store Grusgrav, *Højens Ruiner*, som jeg aldrig glemmer. Der legede jeg engang sammen med min lidt ældre Broder, og vi var svært optagne af at kravle op ad Gravens Skraaninger, hvor Digesvalerne havde deres Reder. Det var interessant at stikke Haanden ind gennem Hullerne for ganske varsomt at undersøge, om der var Æg eller Unger; thi vi gjorde aldrig en Fugl Fortræd eller Fuglereden nogen Skade.

I Timevis kunde vi lege i denne Grusgrav med de mange forskelligfarvede Sten og det gulrøde Sand og drømme om den fagre *Ingeborg*, som sagtens hvilede under Gravhøjens hvalte Tue. — Da hændte det, at vi lige var kommen op at staa paa Skræntens øverste Kant, da pludselig et vældigt Jordskred fyldte Grusgraven. Vi saa paa hinanden i stum Forfærdelse, og skønt vi var ganske smaa, forstod vi, hvad det vilde have betydet for os, om vi endnu havde været dernede. *Vorherres* kærlige Haand havde uddraget os af Dødens Favntag.

Alle mine Barndoms minder har hjemme paa *Bostrup Hede*, *Lyby Sogn* i *Salling*, og den brune Lyngslettes dystre og tungsindige Poesi med dens Lærkesang, Vibens ængstelige Klageskrig og Hjejls vemodige Fløjtetoner gennem Sommeraftenens Stilhed er indvævede i mine tidligste Erindringer.

Men min Fødestavn er dog ikke der. Omtrent en Fjerdingvej østligere i *Jebjerg Sogn* laa engang et godt Bøsseskud ude i *Møglkær* Syd for Kirken en ganske lille Hytte opført af Ler og Knolde, hvor jeg er født; men tre Maaneder senere flyttede imidlertid mine Forældre Hytten ud paa *Bostrup Hede*, saa alt, hvad jeg ved om Tiden og Hytten i *Møglkær* er kun Genlyd af mine Forældres og ældre Søskenes Fortællinger.

Møglkærhuset var det første Hjem, mine Forældre selv ejede. Det blev opført engang i Sommeren 1864, og Far udførte selv det meste af Arbejdet. Desværre ejede de ikke Grunden, Hytten laa paa, men havde kun Grundejerens mundtlige Ord for, at de maatte bygge og bo der, saa længe de vilde. Da der intet lovgyldigt Papir var skrevet dem imellem, gav dette Anledning til, at Hytten 9 Aar senere blev flyttet ud paa *Bostrup Hede* og opført i Korset, hvor Vejen mellem *Jebjerg* og *Oddense* skærer Skive-Glyngøre Landevej. —

Ensomt og afsides laa dette mit Fødehjem ude i Kæret;

men Moders Sjælestrengte var ofte stemte i Moll-Toner, og Ensomheden var hende derfor sjældent imod; et udpræget Hjemmemenneske vedblev hun altid at være. Far var jo altid sammen med Mennesker, naar han var ude paa Arbejde, og saa blev Hjemmets Stilhed ham en Hvile. Der var ejheller længere til Byen over Kær og Agre mod Kirken, end at Afstanden let kunde overkommes, naar ikke Sneen voldte Vanskeligheder.

Mine Forældre fandt snart, at der var naturskønt og virkelig smukt derude i *Møglkær*. Lidt borte kunde de se Byen *Jebjerg* med de mange Huse og Bøndergaarde, Præstegaarden og Skolen, og i Forgrunden allernærmest laa den hvide *Landsbykirke*, fra hvis pyramidetakte Taarns Glamhuller Morgen og Aften, helligt og søgnt Kirkeklokkeklangen tonede ind ad deres Vinduer.

Om Sommeren bredte den dejlige, friske grønne Eng sit Blomstertæppe trindt omkring Hytten eller fyldte Luften med Duften af Høstakke i Hundredvis, mens Fuglene sang og kvidrede, saa lang Dagen var. Blaaternens iltre Skrig, Rylens og Horsegøgens ejendommelige Solbjergstoner sænkedes som et harmonisk Tonevæld over Hyttens lave Tag og Kærets mangfoldige sortebrune Tørveskruer, medens Dampene fra Mosekonens Bryggerkedel sænkede sit Slør ud over hele Landskabet. Ja, selv om Vinteren, naar Sneen lagde sit hvide Dække over Marker og Enge, havde de dog det vide Udsyn til Byen og Banken mod Øst, hvor *Møllen* gravitetisk drejede de store Vinger baade Vinter og Vaar i langsommere eller hurtigere Fart.

Foran Hyttens Sydside løb en grøn Vej, der benyttedes af Folk og Fæ, der skulde i Kæret, og den var tillige en dejlig Legeplads for Børnene. Bag Nordsiden var en lille Kaalgaard indhegnet af et lavt Jorddige med nogle forblæste Buske; men dens Indre var i høj Grad udsat for løsgaaende Kreaturers Vandalisme og kunde derfor

sagtens ikke frembyde noget idyllisk Syn. Mine Forældre, *Christian Wammen* og *Dorthe Kathrine*, almindelig kaldet *Trine*, viste dog siden, da de slog Bo paa Bostrup Hede, at de havde stor Sans for Træplantning og Havedyrkning.

Den ovennævnte grønne Vej løb fra Husets Østerende hen til et Dige, og ved Siden af, eller maaske snarere oven paa dette, gik en Fodsti op til en rigtig Vej, der førte hen til den gamle *Jebjerg Møllegaard*, hvor der ogsaa var et *Bageri*. Der oppe fandtes ogsaa Byens daværende største Købmandshandel.

Midt i Byen laa *Kirken*, *Skolen* og den gamle, hyggelige *Præstegaard* omkring „*Præstens Dam*“; men baade *Dammen* og det kære, gamle *Præstehjem* er forlængst ikke mere. Den udtørrede *Dam* er blevet et smukt Anlæg omkring gamle *Pastor Gluds Bautasten*.

Fra Møgelkærhytten var der en smuk og vid Udsigt mod Sydvest ud over Kæret, der paa den Tid om Sommeren laa som et mægtigt grønt Tæppe oversaaet med gule *Engblommer*, røde *Trævlekroner* og utallige andre Blomster i tusindfarvet Flora. Der var Fuglereeder med smukke, spættede Æg eller dunede, gabende Unger, som troede at høre deres Fuglemoders Stemme, saa snart der blev fløjtet over deres lune Seng. — Det var en herlig Legeplads for Børnene, naar de fik lært at vare sig for de mange Tørvegrave, og undertiden fandt de smaa rare Legekammerater derude, naar Hyrdedrengene fra Byen vogtede Kvæg.

Hænde kunde det naturligvis ogsaa, at der blandt Hyrdedrengene fandtes „*Helte*“, der morede sig med at gøre mindre Børn bange, saa de stængede Døren og gemte sig, naar de var ene hjemme. Engang fangede en saadan „*Helt*“ Husets gamle rødbrogede *Kat*, bandt sit Hosebaand med en stor Sten om dens Hals og smed den ud i en Mergelgrav, for at den skulde drukne. Men denne onde Handling blev til „*Mislykke*“, idet Stenen maa være

falden ud; thi Missen reddede sig i Land og sad snart efter hjemme i Vinduet og vaskede sig med Hosebaandet om Halsen.

Blandt de Venner, der især besøgte mine Forældre derude i det afsides beliggende Møgelkærhus, nævnes hyppigst Lærerfamilien *Korsholm* og hans Efterfølger i Jebjerg Skole, *Lærer Balleby*. Det var *Balleby*, som engang under et Besøg lærte mine Forældre *Arvesens* smukke Sang til Hjemmet: „*Fremad er Verdens vilde Røst*“, der saa ofte siden blev sunget i mit Barndomshjem, at den har fulgt mig som en kær Ven gennem hele Livet. *Pastor Glud*, som den Gang endnu var en ung Mand, kom ogsaa i Møglkærhuset; mine Forældre gik ofte i Kirke for at høre *Gluds* varme og barnlige grundtvigske Prædikener, der snart fyldte den lille *Jebjerg Kirke* med en talrig lyttende Menighed. Det var ukendte Toner i *Jebjerg Sogn* den Gang og erindres vist af mange den Dag i Dag. *Gluds* Fræstegerning i *Jebjerg-Lyby* blev jo saa lang, og hans Vidnesbyrd om Guds Naade og Kærlighed var altid lige barnligt og gribende helt ind i hans Alderdoms Aar.

Mor var lige ind i sin høje Alderdom meget hengiven til Læsning, og Bøger kunde hun altid faa til Laans hos *Pastor Glud*, der, mest for egen Regning, oprettede og vedligeholdte en Laanebogsamling. Hun var saa optagen af sin Læsning, at hun vanskelig nok kunde holde op igen, naar hun først fik begyndt, skønt hun om Aftenen let blev søvnig.

Saa var der ogsaa „*Den lille Sypige*“, *Kirsten Marie Christensen*, om hvem Folk den Gang sagde, at det var ikke en eneste ond Blodsdråbe i hende! Senere hørte man ogsaa andre Toner om hende. Verden er nu engang ikke anderledes; men jeg har kendt hende nøje i fyrretyve Aar, og for mig var hun altid een af de bedste ældre Kvinder, jeg har mødt.

Den lille Sypige kom meget ofte i *Møgelkærhuset* og

hjalp min Mor med at holde Tøjet sammen om Børnene, og min Mor sagde, at hun næsten aldrig vilde have noget derfor, skønt hun var lige saa fattig som mine Forældre. Ofte kom hun endda med et eller andet for at pynte min lille Søster, som var hendes Guddatter. Hun havde i nogle Aar sit Ophold i *Jebjerg Skole*, hvor hun var meget afholdt, fordi hun gerne hjalp til i Huset, naar det tiltrængtes, og *der* var ogsaa mange Smaa børn at sy om, naar hun kunde afse lidt Tid fra sine øvrige Kunder, — men hvad der iøvrigt angaar *den lille Sypiges* Ophold i *Jebjerg Skole*, er en anden Historie, som ikke kommer denne Skildring ved.

Saa var der ogsaa *Bager Fibæk* fra *Skive*, der omkring 1870 lejede *Møllegaardens Bageri*. Han var fremmed paa Egnen og af Naturen et stilfærdigt og meget beskedent Menneske. Det faldt ham derfor næppe ind at søge Omgang med mange og slet ikke med de store, og det var vel derfor, han snart fandt ud til de fattige Folk i *Møgelkær*, og der udviklede sig efterhaanden et Venskab, især mellem de to Mænd, der varede Livet ud.

Maaske er det netop der ude hos mine Forældre, at *Fibæk* og *Kirsten Marie* har fundet hinanden; men i hvert Fald oplyser Kirkebogen, at den 21. Maj 1872 viedes i *Jebjerg Kirke* *Bager Konrad Christian Holger Fibæk*, 28 Aar, og *Pigen Kirsten Marie Christensen*, 34 Aar gammel, af *Jebjerg*.

Bageriet vilde dog ikke rigtig gaa for dem. Folk paa Landet bagede jo i disse Tider mest selv deres Brød, og allerede næste Aar ved samme Tid finder vi dem i en lille Hytte ude paa *Bostrup Hede* i *Lyby Sogn*. Kort efter var det saa, at mine Forældre flyttede *Møgelkærhuset* ud paa den samme brune Hede, og de to Familier blev Naboer og Venner, som de alt havde været det længe.

Lidt Syd for *Bostrup Kro*, paa den modsatte Side af Landevejen, laa et lille Hus eller mindre Boelsted, og der

boede *Hans Poulsen* og *Maren*, der havde slaaet sig ned paa Bostrup Hede nogle faa Aar før de ovennævnte Familier. De kunde paa deres lille Hedelod føde en Ko og nogle Faar; men ellers ernærede *Hans Poulsen* sig mest som *Pjaltekræmmer*. Det var gode og venlige Naboer, som efterhaanden kom lidt sammen med mine Forældre.

Hans Poulsen havde undertiden en lille let *Trillebør* med til Transporten af Kludene; men jeg synes bedst at huske ham for Udgaende med *Kludeposen* under Armen, en firkantet umalet *Kramkiste* i en bred Rem over Skulderen og en *Knortekæp* i Haanden. Ofte kom han ind til os tidligt om Morgenen, og saa havde han slet ikke travlt med at komme af Sted igen.

Saa sad han og praatede og sludrede med mine Forældre, fik maaske en Kop Morgenkaffe sammen med os og lukkede op for Kramkisten, hvis Mor havde Brug for et eller andet. Den Kramkiste og dens Indhold husker jeg endnu ret nøje og synes at indaande en vis blandet aromatisk Duft, naar jeg tænker paa den.

Inde i Kassen var der tre eller fire flade Skuffer til at løfte op, altsaa den ene oven paa den anden, og der kunde saaledes rummes et ret alsidigt Lager i den. *Hans Poulsen* holdt god Orden i sine Varer; sirligt laa hver Ting i sit Rum, saa han vidste bestemt, hvor han skulde søge: Hvide og sorte *Traadroller* og *Kinesernøgler*, grove og fine *Sy- og Stoppenaale*, *Haarnaale*, *Hægter*, *Fingerbøl* og *Syringe*, *Bændler* og *Snørebaand*, *Kamme*, baade krumme og lige til forskellig Brug, *Blanksværte* i runde Blikdaaser, paa hvis Laag figurerede en *Skomagerdreng* med en vældig langskaftet blank *Støvle*, endvidere *Barber- og Haandsæbe*, der især frembragte den liflige Duft, *Knappenaale* med smaa eller store Hoveder m. m.

Endelig var der ogsaa *Gigtringe*, det vil sige magnetiske *Staalringe* overtrukket udvendig med et tyndt Lag forgyldt *Messing*, saa de lignede *Vielsesringe*. Mange

Smaafolk lod dem derfor ogsaa symbolisere baade den glødende *Kærlighed* og den gnavende *Gigt*. Om *Gigt*-ringene havde gavnlig Indvirkning på nogen af *Delene*, er sagtens tvivlsomt.

Der var sikkert endnu flere *Herligheder* i *Hans Poulsens* Kramkiste; men her er nok til *Bevis* for, at det var ikke en helt ringe *Forretning*.

Hans Poulsen drog omkring med sin Kramkiste og Kludepose i mange Aar, trillende eller vandrende, som det kunde falde sig, og en god Kundekreds havde han vist, der satte Pris paa hans gode Humør og skæmtfulde Snak. Han forstod at slaa en Handel af med spøgefulde Bemærkninger og spinde en Ende i Tilgift, og den Slags Mennesker lever længe i Folkeerindringen.

Hans Poulsen og *Maren* havde et Par Døtre samt Sønnen *Jens*, der var den yngste og født 1862. Han var en opvakt og begavet Dreng, som der blev lagt Mærke til baade i Skolen og hos Præsten, og saa kom han da til Bogen, som man siger. — „Hvad skal Sønnen være?“ spurgte Folk undrende og maaske ogsaa lidt misundelige, da de saa, at de fattige Hedehusfolk virkelig gjorde Alvor af at lade *Jens* vandre ind paa *Eksamensvejen*. — „*Proke-raater*“, svarede *Hans Poulsen* med Selvfølelse, — medens Tilhørerne i Smug trak paa Skuldrene. De fleste mente vel, at *Hans* og *Marens* Storhedsdrømme vilde opløses i en Skuffelse — en vigende „*Fata Morgana*“; men *Jens Poulsen* naaede sit Maal, og Drømmen blev til Virkelighed. Den økonomiske Side af Sagen ordnedes saaledes, at Forældrene gav ham alt, hvad de paa nogen Maade kunde rive og skrabe sammen. Resten, og sagtens Hovedparten, skaffede den for sin Hjælpsomhed mod Smaafolk højtfortjente *Pastor Glud i Jebjerg* til Veje ved Kautionslaan. *Jens Poulsen* har sikkert ogsaa i disse Læseaar selv prøvet at undvære, hvad andre unge Mennesker maaske kunde tillade sig.

Engang omkring ved 1886 bestod *Jens Poulsen* Eksamen som „*Dansk Jurist*“ og nedsatte sig som *Sagfører i Skive*, hvor han virkede i nogle faa Aar, indtil Døden i en yngre Alder indhentede ham.

Personlig kendte jeg ikke *Sagfører Poulsen*, der var en Del Aar ældre end jeg og borte fra Hjemmet, da jeg endnu var Barn; men jeg forstaar hans fattige Forældres Glæde og Stolthed og har Respekt for den Fremadstræben og Energi Hedehusdrengen viste sig i Besiddelse af. Han var det første unge Menneske fra *Bostrup Hede*, der vovede sig op til en *Eksamen* eller skabte sig en Livsstilling, som laa over hans fattige Oprindelse.

Sagfører Jens Poulsen var, saavidt jeg ved, og hvad ogsaa en agtet Skiveborger har bekræftet, en meget driftig respektabel Mand, der syntes at kunne have et langt Livs Virke foran sig; men saaledes blev det alligevel ikke. Paa *Skive Kirkegaard* findes hans Familiegravsted, hvor nogle Marmorplader oplyser følgende Data: „*Sagfører Jens Poulsen, født 22. November 1862, død 28. Oktober 1895*“ — og hans *Hustru: „Elise Poulsen, født 16. December 1861*“ — samt et Barn: „*Julie Rigmor, født 17. Juni 1894, død 15. April 1895*“. — *Fru Poulsen* overlevede som Enke sin Mand i 33 Aar, idet hun først døde den 6. *Maj 1928*. — To Døtre har senere fredet smukt om Forældrenes Hvilested.

Det blev en aldrig overvunden Sorg og Savn for de gamle Forældre, *Hans Poulsen* og *Maren*, at de mistede denne deres haabefulde Søn, der i deres Drømme skulde blive deres „*Alderdoms Trøst og Støttestav*“; men endnu havde de dog deres to Døtre tilbage. Endnu nogle Aar fortsatte de deres vante Virke, indtil *Hans Poulsen døde 1903*; *Maren* solgte det gamle Hjem, hvis Jord hun ikke længere evnede at dyrke, og boede siden indtil sin Død i et lille Hus nær mit Barndomshjem. Hun blev næsten 90 Aar gammel, og den 2. *Maj 1919* gemtes hun hos sin

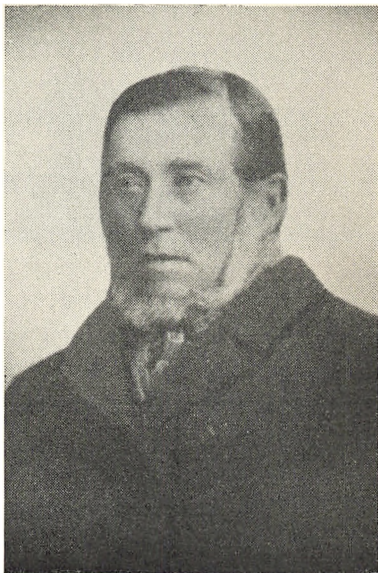
„elskede *Hans Poulsen*“ tæt ind mod Korgavlen paa *Lyby Kirkegaard*.

Medens mine Forældre fik Møgelkærhuset flyttet ud paa *Bostrup Hede* engang i Forsommeren 1873, boede de hos deres gamle Venner *Fibæk* og *Kirsten Marie*, som jo kort i Forvejen var flyttet der ud, da Bageriet i *Jebjerg* maatte opgives.

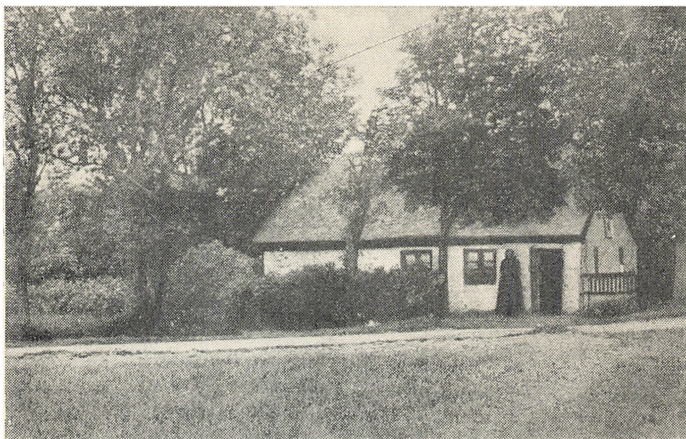
Det var netop paa *Hans Poulsens* Jordlod, at *Fibæk* havde faaet en lille bitte Hytte klinket op et Stykke Vest for Landevejen lige ved et af de gamle, smukke *Jorddiger*, som saa mange Steder blev opførte snart efter Udskiftningen, men som nu de fleste Steder er forsvundet. Et Skeldige var det altså, som løb i sydlig Retning ned mod *Ingeborg Høj*

omtrent. Hos *Fibæks* var der naturligvis trangt nok i Forvejen; men „hvor der er Hjerterum, er der også Husrum“, og saa snart mit Barndomshjem var nogenlunde beboeligt, flyttede mine Forældre der ind.

Min Far var født 1829 i en Bondegaard i *Vammen* ved Viborg og var saaledes fra Ungdommens Aar vant til Bondearbejde, men for Købstadbarnet *Fibæk* kom der nu nogle trange Aar. Han havde aldeles intet Greb paa legemligt Arbejde ud over Bageriet, og desuden havde han svage Ben. Snart fik han dog Bestillingen som Bager i *Vium*

Gamle Wammen

Wammens Hus

Mølle, Hjerik Sogn; men det var kun en Dag eller to om Ugen, man dér havde Brug for ham. Maaske var det for at komme *Vium Mølle* nærmere, han slog sig ned paa *Bostrup Hede*.

I disse første Aar var det især hans Hustru, *Kirsten Marie*, der sørgede for Udkommet. Hun var en dygtig Syerske, der kunde sy Klæder baade til Kvinder og Børn, ja endogsaa Mandsklæder kunde hun sy; velgørende og rask til sit Arbejde var hun ogsaa og havde altid nok at bestille.

I Korsvejens sydøstre Hjørne, skraas over for mit Barn-domshjem og altsaa Øst for Landevejen, blev der omkring 1874 bygget endnu et Hus. Det var *Gartner Peder Chr. Jensen* og Hustru *Stine* fra *Nannerup*, som havde købt og bebygget en lille Trekant Hede dér mellem Landevejen og Vejen mod *Jebjerg* og nu vilde prøve lidt Gartneri i Lyn-gens Land. De blev saaledes vore nærmeste Naboer, men var lige saa fattige som de andre Hedeboere. Gartneriet blev da ej heller til ret meget, og efter faa Aars Forløb flyttede de *til Struer*, hvor de havde en lille Handel og

Modeforretning. De kunde dog aldrig glemme Vennerne paa *Bostrup Hede*, og i *Fibæks* og mine *Forældres* Erintringer levede Minderne om dem med stor Glæde Livet ud: „Det var endda nogle skønne Folk“, sagde min Far ofte, „saa gode Naboer, at det var dem en Glæde at hjælpe andre!“

Og saa var de saa gemytlige og spøgefulde, især *Stine*. Naar hun saa *Kirsten Fibæk* og min Mor sammen i Nærheden, vinkede hun ad dem med en Kaffekop og sang: „*Kom, Kirsten og Trine, lige herind; her staar en Slant Kaffe, slaa den i jer Skind*“. — Det var ogsaa flinke Naboer, som senere derefter kom til at bo i dette Hus, — den skæmtsomme *Jens Hegl* og *Stine Mikkels*, der altid bragte til Huse frejdigt Sind og godt Humør; men *Gartner Jensen* og hans *Stine* synes ingen at kunne fordunkle.

Fibæk og *Kirsten Marie* boede altsaa paa *Hans Poulsens* Mark i Hytten ved Diget; men de fandt sig ikke ret tilfreds med den afsides Beliggenhed, eller maaske der ogsaa har været andet i Vejen. I hvert Fald ønskede de inderligt at faa Huset flyttet op til Landevejen i Nabolag med deres gamle Venner, mine Forældre og *Gartnerens*, der var saadanne skønne og fornøjelige Mennesker. *Gartnerens* vilde nok sælge dem en lille Byggeplads, men hvorledes skulde de uden Penge faa Huset flyttet?

Handelen gik dog i Orden, og Flytningen gik for sig paa en lidt ejendommelig Maade, idet man besluttede at flytte Husets Overdel uden at skille Tømmeret ad, for at Omkostningerne kunde blive saa taalelige som muligt. Nogle Haandværkere og andre gode Mænd hjalp hverandre med at faa Overdelen hel og holden anbragt paa et Par Vogne, og saa kørte man da varsomt af Sted mod den nye Boplads lige Syd for *Gartner Jensens* Hus ved Landevejen. Men Tømmeret maa alligevel have været for skrøbeligt; thi da man havde kørt et Stykke, brasede det hele sammen i Pindebrænde, medens de to fattige Folk

vred deres Hænder i Fortvivlelse. — „Den Gang græd jeg“, sagde *Fibæk* ofte senere, naar han fortalte om denne Begivenhed. „Jeg troede aldrig mere, vi vilde faa Hus og Hjem i Eje; men godt var det alligevel, at det gik, som det gik. Det gamle raadne Tømmer var vel næppe værd

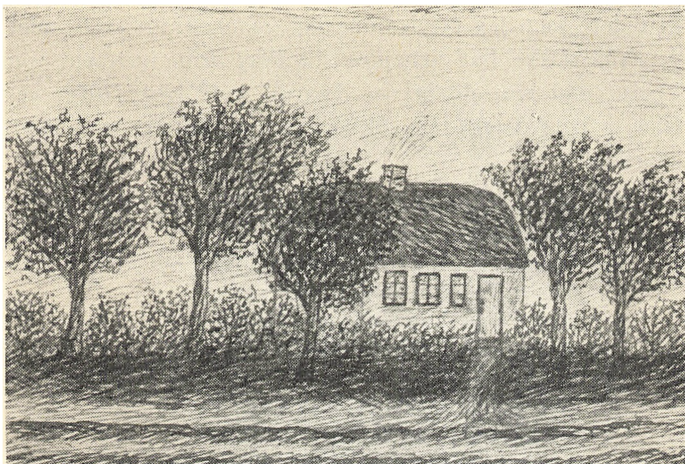

Gamle *Fibæk*

at stille op igen, og nu fik vi dog et lidt bedre Hus“. Bedre maaske — men dog saa beskeden en Hytte, at Nutidens Mennesker næppe vilde synes om at bo i den. For *Fibæk*, *Kirsten Marie* og deres *Børn* blev dette Hus alligevel det kæreste Sted paa Jorden, — *Hjemmet*, elsket som Hytten i Korsvejen af os.

De tre smaa Hjem, der ligesom dannede et Kløverblad, har altid, saa længe de endnu var til, og senere i mine Minder været for mig som et Glimt af Paradiset. — Saa var det, at *Fibæk* blev Landpost for en grumme lille Løn; men det var da altid noget fast, som han udtrykte sig, og for *Fibæk* blev denne Gerning hans egentlige Livsvirke i henimod *fyrretyve Aar*. Trofast og solid øvede han dette Vandrelev, indtil han paa Grund af Alder gik af med Pension. Postbudenes *Hæderstegn* for lang og tro Tjeneste havde han faaet længe i Forvejen. Det saa overordentlig tungt og træls ud, naar han færdedes hen ad Vejen med Posttasken over Skulderen og en god solid Egestok i Haanden, og

Fibæks Hus

man undredes over, at han overhovedet Dag efter Dag kunde gaa de mange Mile, og det endda saa rask, at ingen skøttede om at følges med ham; men hvor svært han har haft dermed, er der jo heller ingen, som aner. Begge hans Ben var ikke saa lidt skæve paa Grund af Benbrud i Ungdommens Aar, som med ringe Held var blevet lægt. Selv klagede han aldrig, og Ensomheden i den frie Natur tiltalte ham. Han havde fundet en Livsgerning, som stemte efter hans Sindsejendommelighed, og saa tilfreds syntes han at være, at altsom han ilte fra Hus og til Gaard, ad Gyder og Stier i Solskin og Sommer eller Regn og Rusk, lød en dæmpet, næsten uophørlig glad eller vemodig Nynnen over hans Læber. Saa fordybet kunde han være i sine egne Tanker, at man godt kunde gaa ham forbi, uden at han ænsede det.

Om Vinteren under Frost og Kulde, Snedriver, Islag og Snefog er det ikke altid lige rart at være Landpost og især da for en Mand med daarlige Ben. Veje og Stier var den Gang færre og ringere vedligeholdte end nu om

Stunder; men jeg tvivler om, det nogen Sinde er hændet, at *Fibæk* ikke har arbejdet sig Postturen igennem, om Vejret end var aldrig saa haardt, hvis blot *Diligencen* eller senere Toget fra Skive kom igennem med Postsagerne.

Men saa man ham stride ad Vejen sig frem
i slingrende, vuggende Takt,
da maatte man tænke, han aldrig vandt hjem,
hvis ej ham en Haand blev rakt;
men *Fibæk* hug Stokken i Stien
og nynnede Livsmelodien.

Han standsede ude ved lunende Væg,
tog „Pusten“ og saa mod sit Hjem,
og tøede Sneen, som hang i hans Skæg —
saa atter paa Vandring frem. —
Bag Brillerne smilte hans Øje
til Kendinge, lave og høje. —

Nogle Aar senere end *Fibæk* blev ogsaa min *Far* Landpost, vistnok 1882, og de to gamle Venner var altsaa ikke alene Naboer, men ogsaa Kolleger. *Far* var da allerede over halvtreds Aar og udslidt i Halvfjerdsernes mange Mergelgrave, saa Postturen blev vistnok en Lettelse for ham, og han blev ved trods et skrøbeligt Helbred til sin Død den 2. Februar 1896; han var da 67 Aar gammel.

Jeg husker fra min *Barndom* den gule Diligence, Vognen med den kongelige Krone, som vi Børn betragtede med stor Ærbødighed. Dag og Nat kørte den mellem Skive og Glyngøre og bragte Postsagerne til *Bostrup Kro*, hvor der var Brevsamlingssted, og hvorfra altsaa *Fibæk* og *Far* begyndte deres Vandring. Ikke længe efter *Skive-Glyngøre Banens* Aabning den 15. Maj 1884 flyttedes Brevsamlingsstedet til Jebjerg St.; ved denne Lejlighed blev Postturene omlagte, og da *Fibæk* var den ældste i Tjenesten, fik han Lov at vælge først. Han ønskede *Fars* gamle Tur, *Vium-Frammerslev*, som *Far* helst vilde

beholde; men nogen Gnidning mellem de to Venner fandt dog ikke Sted af den Grund. Far fik saa tildelt *Vester- og Øster Grønning*, som senere ombyttedes med *Jebjerg-Nannerup-Tustrup*.

Fibæk var et overordentligt velsindet og derfor ogsaa vellidt Menneske, høflig, dannet og beskeden i al sin Færd; faa kunde takke saa kønt som han. Bykulturen gik aldrig af ham, skønt han elskede at bo paa Landet. Han lærte aldrig det fortrolige „*Du*“, men sagde „*De*“ til alle Mennesker, mine Forældre og vi Børn alene undtagne, og der var vist heller ingen andre, der sagde „*Du*“ til ham. Dette havde intet som helst med Hovmod at gøre; han vidste vel, at han i Verdens Øjne var en fattig og ringe Mand; men det var for ham en naturlig og fra Barndommen af indlevet Høflighed, som vist ingen tog ham ilde op eller udlagde paa anden Maade.

Af Udseende var *Fibæk* en stor og sværlemmet Skikkelse med rødligt Haar og Fuldskæg, og han bar altid Brillen. Han var dog allerede meget graasprængt, da jeg først erindrer ham, og blev efterhaanden ganske hvidhaaret. Det er tænkeligt, at vel enkelte af dem, som ikke kendte ham nøje, undertiden fristedes til at opfatte hans Venlighed og Høflighed som et Vindingsforsøg uden tilsvarende Baggrund; men saaledes var *Fibæk* ikke. Han var vistnok en veg og forknyt Karakter, der kom ud for mere Modgang i denne Verden, end hans bløde Sind ret vel kunde bære; men det vindende Smil og de hjertelige Blink bag Brillerne var ægte nok. Vel oplyst var han ogsaa, skrev en smuk og flydende Haand og interesserede sig for Læsning og Poesi, saa han vist var i Besiddelse af en hel Samling Digte afskrevne efter Blade og Tidsskrifter, Vers, som havde fundet Genlyd i hans barnlige Sind.

Fibæks bedste Ven, tør jeg vist uden Overdrivelse sige, var min *Far*, der dog var 15 Aar ældre end han. De havde kendt hinanden lige fra Jebjergtiden, og som Kolleger

fulgtes de ad hver Morgen til Brevsamlingsstedet gennem 14 Aar. *Far* ventede, til *Fibæk* kom til Døren eller saas ude paa Vejen, og saa listede de af smaasnakkende om, hvad der kunde falde sig. — Paa Brevsamlingsstedet var det altid *Fibæk*, der aftalte og udleverede de forskellige Aviser, Ugeblade og Breve til hver især af de andre Postbude, før Vandringen begyndte, fordi han var dem alle overlegen med Hensyn til Skriftlæsning og boglig Kundskab i det hele taget.

Om Søn- og Helligdagene, naar de to gamle Venner, *Fibæk* og *Far*, var fri for Postbesørgelsen, besøgte de tit hinanden; men det var oftest *Fibæk*, som kom listende ned til os for, som han sagde, at slaa en Sludder af. Jeg husker saa mange saadanne hyggelige Stunder og kan høre og se for mig endnu, hvor hjertelig og forstaaende de kunne sidde og snakke med hinanden baade i Skæmt og Alvor. *Mor* opvartede saa med en Kop Kaffe eller maaske med en enlig Kaffepunsch, Piberne blev tændt, Røgen ringlede sig under det lave Loft, og saa gled *Talen*, efter at de nærmeste Oplevelser var drøftet, ligesom af sig selv ind paa Erindringerne fra svundne Dage, Livets mange Kampe og smaa Sejre for Hus og Hjem og dagligt Brød. Lige fattige havde de altid været, og med samme Sejghed og Resignation maatte de stride sig frem gennem Livets Modvind; derfor forstod de hinanden saa godt. *Far* havde udmærkede Evner til at fortælle og vilde saa gerne le og være glad — ligesom for en Stund afryste de vemodige Tanker, der ofte tyngede ham. *Mor* var ligesom *Far* et Stemningsmenneske, snart højt oppe og snart dybt nede; men han bar sit mere stille og indesluttet. Som det ofte er Tilfældet med den Slags Naturer, havde *Far* let ved at opfatte det komiske ved en eller anden Situation. *Fibæk* havde mange Oplevelser at fortælle om fra sine Vandringer som *Haandværkssvend* eller senere Tider, og

af og til fik de sig saa en hjertelig Latter og et glad Sind, inden *Fibæk* listede hjem.

Undertiden var ogsaa *Kirsten Marie* med, omend sjældnere; hun kom ofte alene og sad og snakkede med *Mor* og vilde gerne høre hendes Mening, naar et eller andet trykkede hende. — *Kirsten Marie* var ellers en hel Mester til at sætte Humøret op paa en uskyldig Maade, naar hun var i det Lune. Ingen kunde spinde en Ende bedre end hun, og naar hun saa i Overgivenhed sprang ud paa Gulvet og præsenterede sin ejendommelige Dans, maatte alle le, enten de vilde eller ej. Den lader sig næppe skildre, men maatte ses. Til den kendte Dansemelodi „*Den toppede Høne*“, som hun selv sang, dansede hun rundt, slog ud med Arme og Ben, klappede i Hænderne, nikkede med Hovedet, klaskede Hænderne mod Skosaalerne og drejede sig som en „*Søsselkone*“, indtil hun udmattet og pustende sank ned paa en Stol, medens *Fibæk* sad og beundrede hende med stille Glæde. — Stakkels *Kirsten Marie* — hun havde gennemstridt saa mange Skuffelser i Livet, og dette var et Udslag af Øjeblikkets sprudlende Livsglæde.

Fibæk overlevede min *Far* i ca. 26 Aar, og det var et stort Savn for ham, da hans bedste Ven var borte. Mange Aar efter *Fars* Død sagde han engang til mig: „Der er ingen, jeg har savnet saadan som din *Far*. I lang Tid syntes jeg bestandig, jeg skulde ind og tage ham med, eller han skulde komme ud ad Døren, naar vi skulde af Sted med Posten, og jeg kunde ikke blive fortrolig med, at han ikke var mere. Siden har jeg heller ingen haft, jeg saa gerne vilde slaa en Sludder af med en Søndag Eftermiddag, og endnu længes jeg tit efter ham“. — Det er Alderdommens Erfaring; i Ungdommen finder man maa-ske nye Venner; men det sker vanskeligt i de ældre Aar, og saa kommer Ensomheden.

Naturligvis kunde der komme en Kurre paa Traaden mellem *Mor* og *Kirsten Marie*; men de kunde ej undvære

hinanden alligevel. Mellem *Fibæk* og *Far* har der næppe været nogen Uvenlighed, og vi Børn fra begge Hjem følte os næsten som en Slags Søkende.

Nu sover I begge bag Kirkegaard's Mur
saa tæt ved hinanden i Fred,
mens Vindene synger i Moll og i Dur
hen over jert Hvilested.
Jeg ser jer i Aanden tilsammen
i Arbejde, Alvor og Gammen.

Da *Fibæk* var en gammel Mand og jeg selv godt op i Aarene, sad han engang i en hyggelig Stund og fortalte for mig Erindringer om sin Barndom, Ungdom og nærmeste Slægt. — *Fibæk* blev født i *Skive* den 19. November 1844 som Søn af Guldsmed *Frederik Ludvig Fibæk* og Hustru *Margrethe Cesærine Christiane Vinding*. Forældrene var fødte i *Aalborg*; Moderen Datter af en der-værende Skrædder, og Faderen Søn af en Sejlmager, som tog paa Langfart med Handelsskibene. Sejlmageren havde haft 14 Børn og sagde engang i et mindre velovtænkt Lune, da det rimeligvis ofte kneb haardt nok at forsørge den store Børneflok, at andre kunde dog nu og da slippe et Barn ved Døden; men han skulde beholde alle sine. Saa fik Børnene *Tyfus*, syv af dem laa paa Sygehuset og døde der; men de hjemmeværende levede. — Jeg spurgte engang min gamle Ven, om han vidste noget om Slægtsnavnets Oprindelse, og han mente at have hørt, at hans *Farfader* var født paa *Fødselsstiftelsen* i København, hvor man saa havde tildelt ham Navnet *Fibæk*; men nogen Vished for Traditionens Rigtighed havde han vist ikke. Maaske kunde der tænkes en Forbindelse mellem *Fibæk* og *Fibiger*.

Guldsmed *Fibæk* var gift 2 Gange, og i første Ægteskab havde han foruden denne Søn ogsaa Datteren *Ytte*, som først var gift med en *Gartner Stidsen* og derefter med *Arrestforvarer Engell* i *Viborg*.

Hans anden Hustru var fra *Randers* og hed *Marie Møller*; men i dette Ægteskab fødtes ingen Børn. Hun var iøvrigt Søster til *Barber Horskjær Møller* i *Randers*, som var gift med Guldsmedens Søster, *Konradine*.

Marie synes ikke at have været nogen særlig mild Stifmoder, saa *Fibæks* Barndomstid blev fattig nok paa Glæde, og den Tilsidesættelse, som Faderen siden viste sin eneste Søn, vidner ejheller om stor Følelsesfuldhed. Selv talte *Fibæk* tit om sine *Forældre*, og især *Moderens Minde* omfattede han med en inderlig Kærlighed; hans to ældste Børn, *Margrethe Cesærine* og *Frederik Ludvig*, bar da ogsaa Bedsteforældrenes fulde Navne.

Snart efter Konfirmationen blev det bestemt, at *Fibæk* skulde være Bager, og han blev saa sendt til *Randers* for at lære Faget hos en *Købmand og Bagermester Jensen*, som boede i *Nørregade* ud efter *Mariager Landevej*. Læretiden var fem Aar, og de var strenge nok at komme over. *Fibæk* fortalte tit om, hvor meget man fordrede af en Lærling den Gang. Han skulde være Dreng for Svendene, om han ellers vilde have det nogenlunde, og Mesteren, som ogsaa havde lidt Landbrug, anvendte ham ligeledes ved dette Arbejde, saa Fritid blev der kun lidt af. Men alt faar Ende paa en eller anden Maade i denne Verden, og da *Fibæk* havde gennemstridt sin Læretid, drog han ud „paa Valsen“ som rejsende Haandværkssvend gennem *Fyn*, *Sjælland* og *Jylland* lige til *Hamborg*, arbejdede hist og her som det kunde falde sig og havnede omsider i *Viborg*, hvor han i en længere Tid var Svend hos *Bagermester Vilkens* i *St. Hansgade*. Her fik han sin første Skade, da han en Dag ulykkeligvis fik Brud paa sit ene Ben ved at falde med en Favndfuld Brænde ned ad en Stentrappe gennem Kælderhalsen til Bageriet. Benet blev desværre sat skævt sammen og led senere mere Overlast, saa dette Brud alle Dage voldte *Fibæk* Besvær baade med Hensyn til Førlighed og Udseende — og saa var det, som

ovenfor nævnt, han kom til *Jebjerg Møllebageri*, hvor han fandt „den lille *Sypige*“ *Kirsten Marie Christensen*, som snart blev hans Hustru.

Dette Ægteskab paadrog ham Faderens Vrede i den Grad, at denne ikke mere brød sig synderligt om sin eneste Søn, men for saa vidt gjorde ham arveløs, som Pengene, der engang vilde tilfalde ham af Hjemmets Bo, testamenteredes hans Børn, mens han selv maatte nøjes med Renterne af Kapitalen, ca. 13.000 Kr., saa længe han og *Kirsten Marie* var i Live. Deres tre Børn, *Margrethe*, *Frederik* og *Severine*, døde imidlertid længe før Forældrene, og Pengene tilfaldt saaledes Børnebørnene, hvorved de kom paa flere Hænder og til mindre Nytte.

Kirsten Marie havde ved sit Giftermaal med *Fibæk* en lille Dreng paa 4 Aar, *Johannes Christensen*, som hun alt saa førte med ind i Ægteskabet — men ingen *Barnefader* er opgivet til *Kirkebogen*. — Det er sagtens dette Forhold, der har vakt *Guldsmedens* Vrede; men:

„Det haver været fra Arilds Tid
og bliver, mens Livet henrinder,
at Elskov tvinger saa mild og blid
baade Mænd og høviske Kvinder“.

Guldsmed Fibæk kom aldrig i Sønnens Hjem paa *Bostrup Hede*, saa aldrig sine Børnebørn, men vedblev bestandig at vedligeholde sin ufaderlige Ringeagt. Enkelte ganske ubetydelige Haandsrækninger ydede han maaske sin Søn, naar det kneb allerhaardst for ham; men det skete kun som Ydmygelse, og den fredsommelige *Bager Fibæk*, som ikke var sig noget ondt bevidst, har vel ofte ved saadanne Lejligheder tørret en Taare fra sine Øjne. — Da *Guldsmeden* paa Grund af Alder opgav Forretningen i *Skive*, flyttede han til *Viborg*, hvor jo *Datteren Ytte* og *Svigersønnen* boede; det hed sig, at han der gik i *Barndom*, saa han ikke længere forstod at passe paa sine Penge, som

andre derfor maatte hjælpe ham med. — „Den sidste Gang, jeg besøgte min *Far* i Viborg, kunde han slet ikke kende mig eller lod i hvert Fald saaledes“, sagde *Fibæk*. Det første er vel det rimeligste, og det betyder altsaa, at han virkelig led af Alderdomssvækkelse. — Han døde engang i 1890erne, og gamle *Skiveborgere* husker maaske endnu *Guldsmed Fibæk*.

Kirsten Marie eller *Kjen' Fibæk*, som hun senere kaldtes mellem Naboer og Venner, var født i *Nissum, Aasted Sogn, den 29. Juli 1837 som Datter af Gaardmand og Smed Christen Jensen Poder og Hustru Maren*. Barndomshjemmet mistede hun tidligt, og saa maatte den lille *Kirsten* ud at tjene blandt fremmede, og det var svært for hende, da hun altid led af usigelig Længsel, ligesom senere hendes egne Børn. Som Tjenestepige kom hun til *Jebjerg*, men fik snart lært at sy og blev en dygtig og meget afholdt Sypige; som oven for nævnt fortsatte hun ogsaa efter sit Giftermaal at øve denne Gerning til langt op i de ældre Aar.

Tusinder af kære Barndoms minder drager mig mod *Fibæks* og *Kirsten Maries* gamle længst forsvundne Hytte paa *Bostrup Hede*, og bortset fra mit eget Barndomshjem har jeg ingen Steder leget saa glad og gerne som der i deres fattige Stue med deres gode, omtrent jævnaldrende Børn.

Kirsten Maries Søn, Johannes, der var den uskyldige Aarsag til *Guldsmedens Vrede*, blev født i *Relling, Grindørslev Sogn, den 11. Januar 1868*. Skønt nogle Aar ældre end jeg, var han min gode, ærlige Ven fra Barndomsaarene og Livet igennem. Han var en modig, velbegavet og rask Dreng, sandhedskærlig og rettænkende og altid rede til at vove sin Trøje for at væрге de smaa Hede børn, om nogen i Skolen kom dem for nær. Saa længe *Johannes* var iblandt os, var han den egentlige Leder i vore Lege, og han var en *Tordenskjoldsnatur*, der drømte om engang

at øve Storbedrifter paa Havets vilde Vover. Desaaarsag byggede han Skibe med Master og Sejl, og til Skrog var *Fibæks* ualmindelige store Træsko særdeles anvendelige. Øst for Huset laa i Heden „den lille“ og „den store Dam“, og især den store Dam kunde nok i Blæsevejr frembringe Krusninger paa Overfladen, som under Fantasiens Indflydelse illustrerede „en Storm udi Kattegat“. Der løb *Johannes'* Skib af Stabelen, og medens det foretog sin farefulde Rejse tværs over Dammen, løb vi Børn over paa den anden Side for at tage imod det. Om Vinteren, naar Dammen var islagt, svang *Johannes* sig som en Mester paa sine Skøjter let og frit som Fuglen i Luften hen over den spejlblanke Isflade, medens vi andre mere jordbundne Børn nøjedes med at „skride“ hen over Isen paa vore jernbeslaaede Træsko.

Efter Konfirmationen lærte *Johannes* Tømrerhaandværket, og var derefter blandt andet Elev paa *Vallekilde Højskole*, men vendte snart tilbage til *Skive*, hvor han begyndte sin egen Forretning som Tømremester, et Virke han fortsatte til sin Død for noget over en halv Snes Aar siden. Han antog *Stiffaderens Navn*, som han iøvrigt havde baaret lige fra sin Barndom. *Johannes Fibæk* var en dygtig og solid Haandværker, og han erindres sikkert endnu i *Skive* som en vaagen, interesseret og agtet Mand med et varmt Hjerte for de smaa i Samfundet, altid rede til at kæmpe for hvad der for ham var Sandhed og Ret. Sine tre *Halvsøskende* var han en god *Broder* i det korte Aaremaal, de fik lov at leve, og han blev sine Forældres „*Alderdomstrøst og Støttstav*“ paa deres gamle Dage.

Margrethe var født den 15. Juli 1873 og var kun et Fjerdingaar yngre end jeg. Hun tilbragte hele sit Liv paa *Bostrup Hede*, blev gift sidst i 1890erne, fik i Barndomshjemmets Nærhed bygget et Hjem paa en Hedelod,

og der døde hun af *Tuberkulose* fra Mand og Smaabørn den 19. September 1905, kun 32 Aar gammel.

Frederik, født den 15. Maj 1877, tilbragte ligeledes sit Liv paa *Bostrup Hede*, blev gift og havde som Søsteren et lille Hedehjem; men saa tog *Tuberkulosen* ogsaa ham den 9. Juli 1908, 31 Aar gammel.

Severine, født den 22. August 1879, kom efter sin Konfirmation ud at tjene som de fleste andre unge af Fattigfolk, og det gik helt godt, takket være hendes barnligt-livlige Sind, skønt hun som sine Søskende havde en stærk Hjemlængsel. Omsider kom hun til *København*, hvor Broderen *Johannes* på den Tid opholdt sig, og der døde hun af en Tarmsprængning den 7. December 1900, 21 Aar gammel. Broderen lukkede hendes Øjne. Alle tre hviler paa *Jebjerg Kirkegaard*.

Mange tunge Taarer og dybe Suk ledte Døden ind over *Fibæks og Kirsten Maries Samliv*. Deres lykkeligste Tid var sikkert Aarene, da Børnene kom, legede, lo og jublede omkring Hytten, alt imens de voksede sig sunde og kraftige ind i den voksne Alder, og saa skulde de endda dø saa unge. — Efter *Margrethes* Død tog de alt ældede Forældre hendes moderløse Børn til sig og opdrog dem som deres egne: „Ja, nu vilde vi jo gerne leve, til vi fik de Børn opfødte“, sagde *Kirsten Marie* med Taarer i Øjnene, og det gav *Vorherre* dem Lov til. Jeg er vis paa, det har været en velsignelsesrig Opgave for dem i deres Alderdom.

Da jeg erfarede *Margrethe Fibæks* alvorlige Sygdom, besøgte jeg hende i hendes Hjem. Hun laa alene inde i Sengen med Feberredme paa Kinderne, hvortil maaske ogsaa bidrog det uventede Besøg. Jeg søgte at indgive hende Fortrøstning i *Guds Vilje* og *Haab til Livet* og takkede hende senere i et langt Brev for vore skønne Barndomslege. Som hun laa der i Sengen, syntes hun mig ikke saa ringe, som min *Mor* havde sagt mig; men hun var allerede da fortrolig med Døden, saa vidt jeg kunde skønne,

og ved Afskeden saa hun paa mig med sine gode, barnlige Øjne og sagde: „*A trowr da, a snaar rejser aa!*“ — Det blev mit sidste Møde paa denne Jord med min Barndoms kæreste Legesøster. En Maanedstid senere sov hun hen.

Skønnere Tumleplads for Børn end den brune *lyngklædte Hede*, som omgav mit Barndomshjem, kan ikke tænkes, og den *brede gule Landevej* med Datidens ringe Færdsel var et ganske ufarligt Sted for Børneleg, og vi Hedebørn elskede vor Hjemstavn og længtes altid dér tilbage. — Ved de større Lege, hvor flere Børn medvirkede, var naturligvis ogsaa *Margrethe Fibæk* og jeg med; men vi to legede dog allerhelst alene enten hjemme i vor ret store Have, hvor der var rig Lejlighed til at lege Skjul mellem Buske og Træer, eller oppe i *Margrethes Hjem*, hvor hendes Dukkeleg og Legen med den *graastribede Mis* ogsaa i høj Grad interesserede mig. Jeg ser endnu *Kjen Fibæk* for mig ved Sytøjet, maaske nynnende paa sin Yndlingsssalme: „*Hvor salig er den lille Flok*“, uden at forstyrres af vor Barneleg; men ofte var vi ogsaa alene, og saa gik Legen sagtens allerbedst.

Paa samme Dag begyndte vi vor syvaarige Vandring til *Jebjerg* gamle straatækte Skole, hvor vor aldrig glemte Barndomslærer, *Balleby*, med de gode, milde Øjne formaaede at fængsle os ved sin ualmindelige Evne til at fortælle for os og fremmane baade Bibelens og Fædrelandets store Skikkelser — og endda havde Tid til at lege med os; men de syv Skoleaar svandt snart og Barndomsaarene tillige.

Jeg husker nogle hyggelige Aftenskumringer oppe i *Kirsten Maries Stue*, naar hendes Børn fik hende til at synge eller fortælle *Eventyr*, og jeg ogsaa var til Stede. En af Sangene var den gamle Uglevis: „*Jeg saa enlig gik engang udi Mark og Enge*“ — som jeg rimeligvis først har hørt af hende, — og saa var der Folkevisen om „*Jerusalems Skomager*“. Hun sang den til en gammel vemodig

Melodi, som maaske stammer fra de gudelige Forsamlinger. — Hun havde udmærkede Evner til at fortælle *Eventyr* med et saadant Tonefald, at det greb os Børn om Hjertet. Især erindrer jeg *Eventyret* om: „*Den lille And og Hunden Talililla*“, der gjorde et saa levende Indtryk paa mig, at jeg altid hører *Kirsten Maries* Stemme, naar dette *Eventyr* rinder mig i Tankerne, — især hendes Gengivelse af Samtalen mellem Anden og den lille Hund: — „*Sover du, Talililla?*“ — „*Nej*“, sagde den lille Hund. — „*Lever min Broder i Ormegaarden?*“ — „*Ja!*“ — „*Er Kongen hos den grimme?*“ — „*Nej*“, sagde *Talililla*. — „*Nu kommer jeg aldrig mere, og nu maa jeg være And alle mine Levedage!*“

Eventyret findes i *Svend Grundtvigs „Gamle danske Minder“ III Nr. 81* med Bemærkning om, at det er optegnet 1855 af *Baronesse Elise Krag Juel Vind paa Stensballegaard* efter Fortælling af en gammel Kone i *Vejle*, og *Kirsten Marie* har maaske hørt eller læst det i *Jebjerg Skole*.

Fibæk og Kirsten Marie blev gamle Folk. Han døde, 77 Aar, den 12. Juli 1922, og hun den 7. December samme Aar, 85 Aar gammel. Min kære Mor blev det sidste Blad i dette Firkløver paa *Bostrup Hede*.

Efter *Fars Død* boede hun alene i det gamle Hjem i 27 Aar, men havde dog en ældre Pige hos sig i den sidste Tid. Hytten paa Heden var for hende det kæreste Sted paa Jorden, og der sov hun hen, 90 Aar gammel, den 26. Juni 1923.

Mor var født i *Brøndum i Salling* den 23. April 1833 som Datter af *Tømrer Anders Chr. Jensen* og *Hustru Maren Christensdatter*. Hun var kun 14 Aar, da *Moderen* døde, og siden tjente hun for sit Brød, til hun 1860 blev gift med min Far. — Om hendes Vilkaar og Interesser er allerede fortalt; hun var en veloplyst og vaagen Kvinde, som havde samlet sig en Skat af *Sange, Sagn og Folke-*

minder, som hun gerne fortalte for os Børn og derved vakte vor Lyst til boglig Syssel. — Naar hun gik og syslede i Huset, nynnede hun ofte paa Salmen: „*Frelseren er mig en Hyrde god*“ — og hun vilde gerne hvile ved denne *Hyrdes Fod*.

Mange Aar efter *Margrethe Fibæks Død* var jeg engang cyklende fra *Kjærby* ved *Mariager*, hvor jeg da var Lærer, hjem til min gamle Mor paa *Bostrup Hede*. Mor talte især om *Margrethe*, som hun altid havde holdt meget af, og fremdrog mange af vore fælles Barndomsminder.

Paa Hjemvejen gik jeg som sædvanlig op over *Jebjerg Kirkegaard* til Gravene, — dvælende en Stund ved *Margrethes* Gravtue med Tak for Barnelegen i mine Tanker — og cyklede saa videre den lange Vej ad *Kjærby* til.

Paa denne Tur kom nedenstaaende Digt, hvormed jeg slutter denne Skildring fra *Bostrup Hede*:

I Ly under Løvet bag Kirken den hvide
jeg standser ved Graven saa mangen en Gang
og tænker paa Barndommens Dage de blide,
da sammen vi legede Dagen saa lang. —
I Vinter og Vaar,
mens Livet hengaar,
de dybeste Længsler til Barndommen naar.

Bag frønnede Mure og klinede Vægge,
i Ly under vejrslidte mossede Straa,
der saa du først Lyset sit Guldskaar at lægge
paa solbrændte Rude i fattigste Vraa. —
Og Aar efter Aar
blev Vinter til Vaar. —
De dybeste Længsler til Barndommen naar.

Som Spurveleg mellem Pilenes Grene
og Bølgernes Kluk i det rislende Væld;
som Lærkernes Triller i Luften den rene
og Myggenes Dans i den drømmende Kvæld
svandt sorgløse Aar
i Vinter og Vaar. —
De dybeste Længsler til Barndommen naar.

De sorgløse Tider saa hastig henilte
som Skyernes Flugt over Himmelens blaa.
Og Taarerne duggede Øjet, som smilte,
naar henfarne Dage i Minderne laa. —
I trælsomme Aar
blev Vinter til Vaar. —
De dybeste Længsler til Barndommen naar.

I Høstvindens Sus over gulnede Vange
henvejres de favreste Blomster til Straa.
Og Livet hendøde i Lidelser lange,
mens smilende Barn i din Moderfavn laa. —
I vigende Vaar,
mens Klokkerne gaar,
de dybeste Længsler til Barndommen naar.

Bag Kirkemur hvide i Ly under Løvet
til Graven saa ofte gaar Tankerne ud.
Dog, dybt under Mulde, der gemmes kun Støvet;
men højt over Stjernernes Toppe hos Gud,
der grønnes en Vaar,
som aldrig forgaar,
naar didop de dybeste Længsler kun naar!

Christen Linde den Ældre, som fra 1693 var Ejer af Kærgaardsholm og døde 1706
(Efter Maleri fra 1677 paa Epitafium i Holstebro Kirke)

Fra det gamle Kærgaardsholm

Af Anders Kjellerup

Under visse af sine adelige Ejere var Kærgaardsholm en Gaard med forholdsvis betydelige Restancer paa de ordinære Kontributioner. Den ejedes oprindelig af Mogens Høg, hvis Dattersøn Jacob Ulfeld arvede den ene Halvdel af Gaarden, medens Svigersønnen Baron Ejler Holck fik den anden Halvdel, men hans Part var allerede før 1680 kommen til Landsdommer Jens Lassen, som 1688 synes at have siddet inde med hele Gaarden. Efter Jacob Ulfelds voldelige Død blev Gaarden udlagt til hans Enke, Fru Christence Daa, som igen giftede sig med Mogens Kaas, der sad paa Gaarden efter sin Frues Død 1692, men allerede Aaret efter solgte den til Anne Pedersdatter, som igen afhændede den til den rige Christen Linde til Volstrup.

De Restancer, her er Tale om, hidrørte fra Aarene 1685—89 og hvilede alle paa Jacob Ulfelds Gods. De blev godtgjorte Kongen ved Udlæg paa Skiftet efter Jacob Ulfeld i Væbnersholm Hovedgaard tillige med en Del Bøndergods i Skanderborg Amt. Ved denne Lejlighed fik Kongen i alt Udlæg for 601 Rdl., men heraf udgjorde Restancerne paa Godset i Hald og Skivehus Amter kun 216 Rdl., saavidt det kan konstateres. Da Jacob Ulfeld boede paa Væbnersholm, var Kærgaardsholm stadig forpagtet ud, 1672 til Niels Nielsen, 1675 til dennes Enke Mette Jensdatter, som havde den til ind i Firserne, og derefter til Apotheker Daniel Friedenreich i Viborg, som var en velstaaende Mand og havde Magt over den, hvad de foregaaende ikke havde haft.

Uagtet der var stærk Smitte af Lungesot paa Gaarden, havde Daniel Friedenreich i 1687 indkøbt 4 Køer, 25 Øksner og 28 Faar og Væddere, samt 10 Svin. Af Heste var der 2 Hopper og 3 Foler. Daniel Friedenreich boede ikke selv paa Kærgaardsholm, men holdt en Ladefoged, en Buder¹⁾, 2 Røgttere og en Pige paa den, siden afskaffede han Buderen. Gaarden havde 4 Ildsteder. 1691 træffer man en ny Forpagter, Palle Christensen, der i Fortikationsskat var ansat til 36 Rdl.; men han forlod den allerede til Maj 1692 og fik Rammegaard ved Ringkøbing i Forpagtning.

Jacob Ulfeld havde ikke været nogen Krøsus, men Mogens Kaas var ludfattig, han var ikke engang i Stand til at betale 5 Rdl., som han resterede paa sin Fortikationsskat, der var sat til 45 Rdl., ej heller 11½ Rdl. i resterende Kopskat for 1692. Han flygtede omsider fra sine Kreditorer. Foruden en Forpagter, havde Jacob Ulfeld en Fuld-mægtig, Isak Olufsen, i 1687—88, hvorom Præsten i Haasum ytrer i Mandtallet „Godset til liden Baade“.

Christen Linde fik snart Gaarden paa Fode igen, hvad

1) En Buder var en Slags Bestyrer af en Ejendom, og som tilsagde Hovbønderne til Arbejde.

man vel kan slutte af den Udvidelse af Folkeholdet, der fandt Sted fra 1696—1699. Han skrev sig stadig til Volstrup, som han ejede fra 1683 og var hans mest anselige Ejendom. Om hans Virksomhed paa Kærgaardsholm er ikke ret meget at berette, men at han hurtig fik den kompletteret er der ingen Tvivl om. Til Haasum Kirkes Døbefont skænkede han 1697 et Messingfad, som findes der endnu. Christen Linde døde 1706; to Aar før var han blevet adlet. Han kunne saaledes ikke blot efterlade sine Børn Guld og Gods, men ogsaa den Glans, som Adelskab dengang kastede over sin Indehaver, og som i sig selv dengang havde sin Betydning i de Rettigheder, som fulgte dermed. Til hver af sine 4 Sønner efterlod han to Hovedgaarde, og de to Svigersønner fik hver én. Sønnen Niels fik Kærgaardsholm og Møldrups.

Niels Linde var født ca. 1678 og altsaa 32 Aar gl., da hans Fader døde. I Aaret 1711 indlod han sig i Ægteskab med Karen Rosenkrantz, Datter af Anders Rosenkrantz til Landting i Ejsing og Tirsbæk ved Vejle, g. m. Sofie Stensdatter Bille, med hende fik han sidstnævnte Gaard. De nygifte tog Ophold paa Kærgaardsholm; og her fødtes dem to Sønner, Christen og Anders, som døde ung. Niels Linde ejede foruden Kærgaardsholm en lille Hovedgaard, Tanderup i Hammerum Herred, og af sin Svigerfader fik han før 1732 overdraget Tirsbæk og Bryskesborg (nu Williamsborg). Han ejede saaledes paa én Gang fem Hovedgaarde, og da han var en virksom og dygtig Mand, der gjorde meget for sine Ejendomme, maa han have haft nok at tage Vare paa, selv om han havde en Ridefoged paa hver Gaard og paa enkelte en Forpagter. Omtrent Halvdelen af hans Gods laa i Salling, tildels meget nær ved Kærgaardsholm, og er altsaa utvivlsomt blevet lagt under denne. Endvidere kan nævnes, at han 1730 solgte 9 Gaarde og nogle Huse i Fly Sogn, godt og vel 40 Tdr. Hartkorn til Sekretær Johan Severin Bentzon til Estvad-

gaard; muligvis har dette Gods indtil da været underlagt Kærgaardsholm.

Alt i alt er der dog sikkerlig ikke foregaaet store Forandringer med Kærgaardsholms Tilliggende i Niels Lindes Tid, men i en anden Henseende blev hans Virksomhed her af varig Betydning, idet han fuldstændig ombyggede saavel Borge- som Ladegaarden. Herom berettes 1768 i Danske Atlas, at han „for nogle og tyve Aar siden har ladet Gaarden ganske af ny ombygge, nemlig Borgegaarden, bestaaende af tre Fløje, Mur- og Bindingsværk, og to fuldkomne Ladegaarde, én paa hver Side, og hver bestaaende af tre store Huse. Borgegaarden omgivet med Voldgrave, hvorover ere to Vindebroer, den ene til den østre og den anden til den vestre Ladegaard. Som man ser, var det et virkelig betydeligt Byggearbejde, Niels Linde her lod udføre, og disse Bygninger stod til ind i 1880'erne, da de ved en Ildsvaade blev lagt i Ruiner, som der nu 75 Aar efter endnu ses tydelige Spor og Omrids af.

I 1792 blev foretaget en Taksations- og Vurderingsforretning over Gaardens Bygninger til Brug ved en Brandforsikring, hvorved man faar et Indblik i disses Dimensioner, saa man tør gaa ud fra, at de i alt væsentligt var forblevet urørt i de halvhundrede Aar, der var forløbet siden deres Opførelse.

a) En Længe Vaaningshus, 27 Fag i Længde, vester i Gaarden, vender i sønder og nær med Gavlene, bestaar af Egebindingsværk og brændte Murstensvægge, én Etage høj, med Kvist til begge Sider, som er indrettet til Overstue, og mesten Del Kælder under hele Huset, som overalt har Fjælløft og Fjælgulv, har Tegltag og har 3 Skorstene. I denne Længe fandtes 10 Værelser, hvorudi var 4 Jernovne. Nemlig: 3 Etages og een 2 Etages; hvert Fag vurderet 70 Rdl. = 1890 Rdl.

b) Det søndre Fløjhus, som vender i øster og vester med Gavlen, bestaar af 20 Fag, Egebindingsværk og Murstensvægge, Fjælløft overalt og for det meste med Fjælgulv, det øvrige med Stengulv, Tegltag med 3 Skorstene; i dette Vaa-

ningshus er 8 Værelser og et Køkken, samt 4 Jernovne, nemlig 2 Vindovne, een Etage, og 2 Bilæggere.

c) Det nordre Fløjhus, som ligeledes vender i øst-vest med Gavlene, bestaar af 20 Fag, Egebindingsværk, brændte Murstensvægge, Tegltag med 3 Skorstene, Fjælloft overalt, dels Fjælgulv, dels Stengulv, bruges til Køkken og Bryggers m. v.; i denne Bygning er aparte 6 Kammere og to Bilæggere, samt to store Kobberbrygkedler indmurede, en forsvarlig Bagerovn af Stenmur. I alt 2190 Rdl.

a) En Længe Ladehus østen for Borgegaarden til Korn, med Gavlene i sønder og nør, bestaaende af 62 Fag med Port tværs igennem Laden, Egebindingsværk med brændte Murstensvægge og straatækket, à Faget 90 Rdl. = 5.580 Rdl.

b) Et Øksenhus sønden i Gaarden, med Gavlene i øster-vester, er 35 Fag, bestaaende af Egebindingsværk med brændte Murstensvægge og straatækket, samt Fjælloft overalt, à 40 Rdl. Faget = 1.400 Rdl.

c) Et Øksenhus norden i Gaarden med Gavlene i øster-vester, af 36 Fag, bestaaende af Egebindingsværk, brændte Murstensvægge og straatækket, samt Fjælloft overalt, à 40 Rdl. Faget = 1.440 Rdl.

d) En Længe Hus midt i Ladegaarden til norden, 28 Fag, vender i øster og vester, indrettet til Stald og Faarehus m. v., med Egebindingsværk, brændte Murstensvægge og straatækket, samt Fjælloft overalt, à 40 Rdl. Faget = 1.120 Rdl.

e) En Længe til sønden midt i Ladegaarden med Gavlene i øster-vester, bestaaende af 27 Fag, Egebindingsværk, brændte Murstensvægge og straatækket, samt Fjælloft overalt, bruges til Stald og Fæhus m. v. à 40 Rdl. Faget = 1.080 Rdl.

f) En Kornlade beliggende vesten for Borgegaarden med Gavlene sønden-nør, bestaaende af 48 Fag Egebindingsværk, brændte Murstensvægge og straatækket, à 40 Rdl. = 1.920 Rdl.

I alt Summa 16.430 Rdl.

Af denne Taksations- og Vurderingsforretning fremgaar det, at alt har været bygget ualmindelig solidt og har været godt indrettet. Fra denne omfattende Ombygning mener man, at det kasserede Materiale fra de oprindelige Vaaningshuse er blevet anvendt igen ved Bygningen af de to Gaardes Stuehuse, Grønholm og Grønkjær, som begge da hørte under Kjærgaardsholm, og begge staar i

samme Stil og Stand, som da de blev bygget for ca. 200 Aar siden.

Da Niels Linde af sin Svigerfader Anders Rosenkrantz havde faaet overdraget Tirsbæk, flyttede han til denne Gaard, der i Henseende til Beliggenhed og Omgivelser frembød langt større Fordele, end Kærgaardsholm kunne give ham. Der døde hans Hustru 1726.

Ved Niels Lindes Død den 12. August 1746 arvede hans eneste levende Søn, Christen Linde, alle hans udstrakte Ejendomme. Christen Linde var en meget daarlig begavet Mand, og det Ægteskab, han efter en haard og lang Kamp med sin nærmeste Slægt, indgik med Skomagerdatteren Maren Loss fra Horsens, bragte ham kun Modgang gennem hele Livet. I halvandet Aar var Kærgaardsholm ude af Christen Lindes Besiddelse; han solgte den, men købte den tilbage, uden at man kender Grunden dertil; men ved dette Salg faar man Rede paa, hvad der laa til Kærgaardsholm af Tiender og Gods.

Ved Skøde af 12. Januar 1751 overdrog han Kærgaardsholm til sin Forvalter, Christen Olufsen Fløy, hvortil efterdags skulle høre af Landting Ejendom „al den Hede og Kjær, som ligger norden Kjellerup Vad tilligemed Gaarden Grønkjær af Landting Hovedgaardstakst, hvoraf og medfølger 3 Skp. Htkr., saaledes at Kærgaardsholm nu i alt blev paa 44-0-2-0 Htkr“. Dermed fulgte saa Haasum Sogns Konge- og Kirketiender og Brøndum, Hvidbjerg og Volling Sognes Kirketiende, samt omtr. 350 Tdr. Htkr. indbef. Vellum Bys 27 Tdr. Htkr., der stadig brugtes under Kærgaardsholm, — Halvdelen i Brøndum, Hvidbjerg og Volling Sogne og sluttelig en Fjerdedel spredt i 10 andre Sogne i Salling. Endelig medfulgte $\frac{3}{14}$ af Stubbergaard, saa at hele Købet omfattede alt i alt omtr. 475 Tdr. Htkr. Christen Olufsen Fløy er utvivlsomt født i Fly, hvor en Broder til ham boede 1760. Han blev viet i Haasum Præstegaard den 12. Januar 1748 til Mette Catrine Loss, der

var Søster til Christen Lindes Hustru Maren Loss. Godsejer blev Christen Fløy for en kort Tid, idet han allerede 6. Juni 1752 tilskødede Christen Linde alt det Gods, han Aaret forud havde købt af ham.

Christen Linde var altsaa igen Ejer af Kærgaardsholm, og han boede der og beholdt den indtil sin Død i 1756. Med sin Hustru Maren Loss oprettede han et gensidigt Testamente, dateret 29. Januar 1752, hvoraf fremgaar, at alle hans Ejendomme ubeskaaret tilfaldt hende efter hans Død, hvis hun skulle overleve ham. Saasnart Sørgeaaret var omme, ægtede hun den forhenværende Forvalter paa Kærgaardsholm Jørgen Hvass, hvem hun længe før Christen Lindes Død havde staaet i intimt Forhold til, og med hvem hun i Forening havde drevet de mest tragiske Intriger mod Christen Linde, om hvis Død der da ogsaa gik de ildeste Rygter i Forbindelse med disse to.

Jørgen Hvass blev nogle Aar senere adlet med Navnet Hvass de Lindenpalm, og Skomagerdatteren fra Horsens opnaaede derved al den ydre Glans, hun med Rette kunne ønske sig, og han alle hendes Rigdomme. Noget af det første, han foretog sig, var, at sælge alle de Gaarde, der laa langt fra Tirsbæk, nemlig Landting og Nyegaard i Ejsing Sogn og Kærgaardsholm og sin Part af Stubbergaard, men forinden havde de sat sig et varigt Minde i Haasum Sogn, idet de kort Tid efter deres Bryllup oprettede et Hospital for fem fattige Medlemmer indenfor Sognets Grænser og „til Ihukommelse af min, Maren Loss's, gode, salige Mand velbaarne Christen Linde, skal det for Fremtiden kaldes „Christens Hospital“. Var det tomme Ord, eller har den letsindige Kvinde fra Tid til anden følt nogen Anger over alle de Sorger og Kvaler, hun havde forvoldt sin „gode, salige Mand“?

Ved Skøde af 6. April 1758 afhændede Jørgen Hvass Kærgaardsholm Hovedgaard og dets Tilliggender til Rit-

mester Johan Glud, og de medfølgende Tiender var ganske de samme, som er nævnt i Skødet af 1751, og de Forandringer, der var foregaaede med Godset, var uden nogen særlig Betydning; Købesummen var 46.000 Rdl., og det samlede Htkr. var paa 410 Tdr., hvilket maa regnes for en høj Pris paa den Tid, men det tør vel antages, at de gode, nye Bygninger har bidraget hertil. Da Jørgen Hvass averterede Gaard og Gods til Salg, meddeltes det, at der aarlig kunde staldes og græsses 300 Øksner foruden Køer og Faar til Husholdningen, samt sælges 5-600 Tdr. Rug, 2-300 Tdr. Byg og 200 Tdr. Havre.

Johan Glud foretog ingen væsentlige Forandringer med Kærgaardsholm, men 1762 erhvervede han sig to Hovedgaarde til, idet han af Malta Christian Friis købte Hostrup i Vestsalling, til hvilken der laa komplet Gods, som han beholdt til sin Død, da den blev solgt til den hidtilværende Forpagter Jokum Frederik Tolstrup.

Hvad hans Forhold til Kærgaardsholm angaar, kan det anføres, at han 1759 erhvervede kgl. Bevilling paa 10 Aar at oppebære Bropenge mod at vedligeholde en Bro og Vase, der førte over Aaen (Trevelaa), ligesom han samtidig anlagde et Kalk- og Teglblænderi paa sin Jord lidt nordlig for nævnte Aa. 1765 forpagtede han Gaarden ud for 6 Aar til Jeppe Bertelsen. I Forpagtningen medfulgte i øvrigt næsten alle de til Gaarden liggende Tiender, men Forpagtningsafgiften udgjorde da ogsaa 2100 Rdl. aarlig, foruden Græsning til Ejerens 10 Bæster, 6 Køer og 12—16 Faar, en for den Tid meget anselig Afgift.

Johan Glud døde paa Kærgaardsholm den 14. Januar 1766, kun 41 Aar gammel, og efterlod sig 5 Sønner og 3 Døtre. Hele det kostbare Indbo blev solgt ved Auktion. Selve Gaarden ligeledes, og tilhørende Gods for godt 51.000 Rdl. Hostrup med Tilliggende blev solgt for 14.600 Rdl., Løsøre m. m. for 7000 Rdl. I alt indbragte Boet 78.062 Rdl. Peder Olesen Obel til Lyngholm (fhv. Køb-

mand i Thisted, Søn af Præst i Øsløs, Thyboen Ole Jørgensen Obel) købte 1766 paa Auktion Kærgaardsholm Hovedgaard og Gods for 51.040 Rdl. og fik Skøde paa den den 30. April 1767. De usynlige Traade, der drog ham til Kærgaardsholm, maa søges i den Forbindelse, han i Forvejen havde med Sallingland, idet hans afdøde Hustru Anne Ramløses eneste Søster var gift med Præsten i Junget, Fedder Høyer.

I Anledning af Hoveriforordningen af 1773 gav Obel Oplysninger om det til Gaardens Drift nødvendige Hoveri. Det ses heraf, at det kun var Bønderne i Haasum, Hvidbjerg, Rettrup og Volling Byer, der var paalagt dette, men i disse Byer ejede Kærgaardsholm ogsaa 224 Tdr. Htkr., som var beregnet til at være fordelt paa 11 Helgaarde, 8 Trefjerdedelsgaarde, 22 Halvgaarde og 6 Fjerdedelsgaarde, altsaa i alt 47 Gaardbrug; af hver Gaard paa 7 Tdr. 5 Skp. Htkr. forlangtes et aarligt Hoveri af 29 Spænddage og 64 Gangdage og de øvrige i Forhold hertil.

Ved Skøde af 10. Maj 1777 afhændede han Kærgaardsholm med Tiender og Gods, det sidste var siden forrige Salg forringet med 12 Tdr. Htkr., til Mads Andreasen Opitus, en Gaardslagter af den værste Slags, som hurtigst muligt vilde forsøge at sælge Gods og Tiender og udparcellere Gaarden i Husmandslodder. Det var udelukkende paa Spekulation, han overtog Gaarden, og uden at han var i Besiddelse af den nødvendige Kapital; han maatte allerede 1778 stille Gaarden til Auktion, men først i Maj 1779 opnaaedes antagelige Bud paa de faste Ejendomme, men Kærgaardsholm solgtes ikke samlet, dog med saa meget Gods, at den vedblivende kunne regnes for en komplet Hovedgaard. Herfor indkom 34.000 Rdl. Det øvrige solgtes til forskellige for 12.810 Rdl. Indboet udbragtes til 1996 Rdl., Besætningen m. m. til 2603 Rdl., og ved Salg af andet Gods i Vestjylland indbragtes der ham over 10.000 Rdl., — men alt i alt kunde der dog ingenlunde

blive Dækning til alle hans Creditorer. Ved den sidste Auktion den 12. April 1779 blev Brøndum Kirke solgt for 3000 Rdl. og Hvidbjerg Kirke for 2200 Rdl. til Peder Obel, samtidig købte han Kærgaardsholm tilbage for 34.000 Rdl., med dens 46 Tdr. Htkr., samt Gods — hvori beregnet Vellum Bys Jorder, og saaledes i alt 343-7-1- $\frac{2}{3}$ Htkr. Som Indehaver af 2. Prioritet har han rimeligvis været nødsaget til at overtage Ejendommen igen.

Da han solgte Kærgaardsholm til Mads Opitus, lige efter sin Kones Død, flyttede han til Holstebro, og de Vanskeligheder Peder Obel nu fik at kæmpe med i Anledning af Salget og derefter ved Genkøbet, havde ikke taget Modet fra ham, skønt han alt var temmelig til Aars, og han virkede stadig ved Køb og Salg af Gods, optaget af Laan og Udlaan af Capital. Kærgaardsholm skilte han sig snart af med igen, idet han ved Auktion den 20. Marts 1780 solgte den saaledes, som han selv havde købt den, for 32.950 Rdl., altsaa med noget Tab, til Forpagter Niels Willemoes, som dog synes at have haft Vanskeligheder med at udrede Kapitalen til Udbetalingen, da han først fik Skøde paa Gaarden den 13. Juni 1783, og kort Tid efter maatte han afstaa Halvparten til Kammerraad Peder Hansen til Landting, der havde betalt Halvdelen af Købesummen. Til denne sidste solgte Peder Obel den 12. Juni 1784 Brøndum og Hvidbjerg Kirker med deres Jordskyld — 31-4-3- $\frac{17}{15}$ Htkr. — for 5.500 Rdl. Derefter synes Obel at have ført en stille Tilværelse. Han døde i Skive, hvor han i en Del Aar var Købmand i Nørregade, og blev bisat her, 84 Aar gl., den 27. Juli 1794, men førtes straks til sin Begravelse i Haasum Kirke ved sin anden Hustru, den forhen fattige, adelige Pige, Kirstine Leths Side, død 1779.

Fra 1783 ejedes altsaa Kærgaardsholms Hovedgaard og Gods af nævnte Niels Willemoes og Kammerraad Peder Hansen i Forening. Af en i 1792 indgaaet Hoveriforretning

mellem Gaardens Ejere og 46 hoverigørende Bønder ses det, at der maatte ydes betydeligt mere Hoveri i denne Tid end 1773¹⁾). Da Peder Hansen døde i 1797, indtraadte hans Enke Mariane f. Bernstorff og Arvinger i hans Rettigheder i Forening med Willemoss, indtil han den 24. Juni 1799 skødede sin Halvpart til Fru Kammerraadinde Bernstorff for 42.000 Rdl. Hun bortforpagtede derefter Aar 1800 Gaarden til Anders Gedde, men ved Skøde af 21. Juni følgende Aar overdrog hun Kærgaardsholm med tilliggende Gods til Povl Christensen Holst for 90.000 Rdl. Paa Prisen ser man, at der var indtraadt Opgangstider for Landbruget.

Povl Holst var Søn af den afdøde Sognepræst til Oddense-Otting, Christen Povlsen Holst og Hustru Maren Dorthe f. Heide. Den 3. November 1803 ægtede han Charlotte Georgine Selmer, Datter af By- og Herredsfoged i Skive, Kancelliraad Ole Selmer, som kort Tid havde været Ejer af Hovedgaarden Hegnet. Charlotte Dorthe døde allerede 1805 paa Kærgaardsholm, kun 24 Aar gammel, efter at hun havde født sin Mand to Døtre: Charlotte Marie, fremstillet i Haasum Kirke den 20. Maj 1804, senere gift med Holger Jacobsen paa Island, den anden Datter Christiane Vilhelmine, fremstillet i Haasum Kirke 18. September 1805, gift med exam. jur. Niels Christian Gørup til Vindum Overgaard.

Da Povl Holst 1803 købte Kærgaardsholm, var dens Skæbne allerede afgjort. Bevillingen paa at sælge Bøndergodset var forhen erhvervet saaledes, at naar Godset solgtes, skulde Bøndernes Hoveri paa Hovedgaarden opføre. Peder Lillelund, forhenværende Ejer af Ørndrup paa Mors, der var Søn af Mariane Bernstorff i hendes første Ægteskab, købte 1805 Haasum Sogns Kongetiender for 3100 Rdl. og næste Aar sammes Kirketiende for

---

¹⁾ Kammerraad P. Hansen var bekendt for at være en streng Bondeplager med Hensyn til Hoveriydelser.

2800 Rdl. Dennes Broder, Hans Bernstorff Lillelund, Sognepræst til Brøndum og Hvidbjerg, købte 1806 Hvidbjerg Kirke, en Del af Hovedgaardstaksten og noget Gods for 5400 Rdl. Af en Optegnelse, der ligger ved ovennævnte Rentekammers Bevilling, ses det, at han i alt erhvervede 49 af Parcellerne. Af disse opstod Gaarden Lundholm. Samme Optegnelse viser, at Mads Pedersen Refsgaard, der senere en kort Tid blev Ejer af Kærgaardsholm, — i dens meget formindskede Skikkelse — før Udgangen af 1807 købte 31 Parceller, utvivlsomt de samme, hvoraf han dannede Vellumgaard. Han havde desuden 1805 købt Volting Kirke for 3300 Rdl.

I Løbet af faa Aar var saaledes Kærgaardsholm, den forhen saa statelige Ejendom, svundet ind til en forholdsvis beskedne Gaard; Godset var solgt, Tienderne ligeledes, og af Jorderne var udskilt Gaardene Lundholm, Vellumgaard og Nyholm, tre anselige Gaarde, der pynter i Landskabet. Poul Holst boede stadig paa Kærgaardsholm, hvor han døde den 24. December 1826. Forinden havde han lidt ret store Tab, og da hans Bo blev gjort op 1832, var der kun godt 300 Rigsbankdalere til Deling mellem hans Arvinger. Statsbankerotten har utvivlsomt øvet sin Indflydelse herpaa.

Poul Holst havde saaledes 1810 maattet pantsætte alle de Ejendomme, han endnu havde i Behold, til den bekendte Ejendomsspekulant, Generalkrigskommissær U. C. v. Smidten for 4000 Rdl., der 1818 gjorde Udlæg i Kærgaardsholm, som han 1820 overtog som ufyldstgjort Panthaver, som han igen 1821 tilskødede Hans Rasmussen paa Krabbesholm. Selv beholdt han kun en Snes Tdr. Htkr. af Hovedgaarden samt Vejrmøllen og nogle Huse; nye Udstykninger forberedte han, men de fik ingen Betydning for ham selv, da det gik ham omtrent som hans Forgænger. Hvad v. Smidten endnu havde i Behold, blev 14. November 1826 stillet til Tvangsauktion og købt for 1420

Rdl. af et Konsortium fra Skive, bestaaende af Købmand Carl Vilhelm Ring, Guldsmed Jørgen Pauli Harder og Procurator Christian Øllgaard, der 15. Juni 1827 fik Skøde paa det købte og straks foretog stykkevis Salg. Nogle Aar senere var Jens Gramstrup Ejer af Kærgaardsholm, hvor han døde 6. Februar 1853, 66 Aar gammel. Ligesom Gaardens tidligere Ejere, kaldtes han for Proprietær, men det var kun Navnet, der var tilbage af den fordums Glans. Af alt det Hartkorn, de tidligere Ejere havde haft under sig, var der nu kun een Procent tilbage, — og endda var der nok til en Families Underhold. Jens Gramstrup sad i det mindste længere paa Kærgaardsholm end nogen af de andre Ejere, siden Niels Lindes Tid, i hvert Fald havde han ingen Grund til at misunde den yngre Christen Linde hans Rigdom, naar en Maren Loss fulgte med i denne.

I nyere Tid har Kærgaardsholm skiftet Ejere adskillige Gange, og det vil fremgaa af dens Historie, at den af en Herregaard at være, gennem alle Aarene har ført en saare omtumlet Tilværelse.

Endnu ses Rester af de 3 Fiskedamme, som Niels Linde lod anlægge øst for Gaarden, tæt ind mod den nye Vase, men de er nu aldeles udtørret og begroet af Vildnis, det samme er Tilfældet med Voldgravene og Ruinerne af den gamle Borggaard.

Kilder:

Viborg Landsting Skøde og Pantebøger.

Rigsarkivets II Afd.

Salling Herreds Justits- og Auktionsprotocol 1797—1822. (V. L.)

Kærgaardsholm Arkiv. (V. L.).

Jydsk Historie og Topografi, 4. R., 2. Bd. 1914—16.

Et byrådsvalg i Skive før århundredskiftet

Af Peter Schou

Vi kender alle, hvordan det går til ved et byrådsvalg nuomstunder: De forskellige politiske partier opstiller, efter spændende indre forhandlinger og måske kampe, hver sin liste af medborgere eller medborgerinder som kandidater. Når listerne er i orden, får partiernes blade travlt med at overbevise så mange vælgere som muligt om, at netop dette partis liste med den politik, som dens kandidater går ind for, er den eneste, der er værd at stemme på, og at valg af kandidaterne på de andre lister vil bringe byen ud i et økonomisk uføre eller bringe stilstand i byens udvikling og tage støtte fra de økonomisk svage. Dette gælder i alt fald de tilfælde, hvor sagerne sættes på spidsen. Vi kender plakaterne, der med store bogstaver slår fast, at det eneste rigtige er at stemme på liste A, B, C eller D o. s. v., og vi kender pjecerne, der forherliger det enkelte partis indsats i kommunal henseende.

Vi ved, at vælgerne på valgdagen, selvfølgelig med lige ret for alle vælgerne, må gå ind for een af listerne fremfor de andre, uanset om der på listen er kandidater, som de ikke ønsker valgt, men at de af den enkelte listes personer kan favorisere een ved at sætte krydset ud for hans navn. Den tanke, at man f. eks. kunne stemme på flere personer fra forskellige lister, vil man nu finde mærkelig.

Helt anderledes var det imidlertid i „gamle dage“, hvilket i denne forbindelse vil sige omkring århundredskiftet, eller rettere fra 1860—1908.

Man kendte jo nok de politiske organisationer dengang. Men det var slet ikke dem, der opstillede kandidater til

Købmand F. A. Harder. Byrådsmedlem 1893—97.

byrådet. Selv om man nok aner politiske modsætninger bag opstillingerne, eller i alt fald klasse- eller standsmodsatning, så var det dengang ikke tilrådeligt at komme med rene politiske lister. — Det var først, da socialdemokraterne i begyndelsen af dette århundrede optrådte ved byrådsvalget, at der blev i alt fald en ren politisk liste.

Den almindelige opfattelse var, at der ikke skulle „blandes politik“ ind i det kommunale styre.

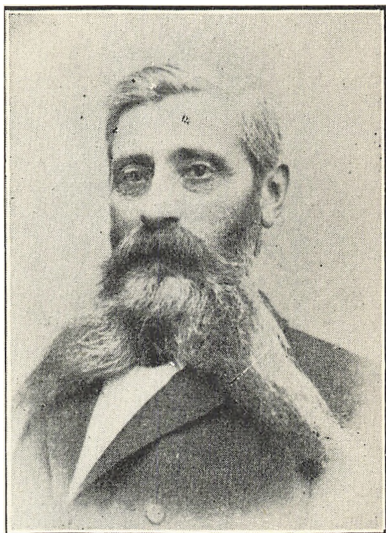
Byens i politisk henseende neutrale — eller dog forholdsvis neutrale — foreninger, som Handelsforeningen, Borger- og Håndværkerforeningen, Den ny Borger- og Håndværkerforening og Beværterforeningen spillede en betydelig rolle ved kandidatopstillingerne. — Men i øvrigt kunne enhver borger foreslå en eller flere kandidater, og der blev gjort god brug heraf ved indsendelse af opfordringer i byens blade — næsten altid anonyme — til at

stemme på den eller hin. „Byens blade“ ville da sige: „Skive Avis“ og „Skive Folkeblad“ — for at nævne den ældste først, for Skive Avis var fra 1858, mens Skive Folkeblad kun var en lømmel fra 1880. — Som Skive Avis' ansvarshavende redaktør opgav bladet C. Branner, mens Hans Koefoed var Folkebladets redaktør.

Blandt mange andre ting, vi i 1950erne vil finde ejendommeligt ved valgene for 50 år siden, var også den skarpe deling af vælgerne i to klasser: De „højstbeskattede“ og „den almindelige vælgerklasse“. Det var i den privilligerede valgtids tid. Dengang skulle de, der betalte mest i skat, have mere at sige end de „almindelige vælgere“.

De valgte byråd fandtes da ikke værdige til at vælge deres egen formand. (Men det tilsvarende er jo i øvrigt tilfældet den dag i dag for amtsrådene). Nej, byrådets formand, altså borgmesteren, var en kongelig udnævnt embedsmand, nemlig by- og herredsfogden. Han var både borgmester, dommer og politimester. Omkring århundredskiftet var Skives borgmester den ansete og populære *Fr. Holm*.

Hvert 6. år valgte „de højstbeskattede“ 4 af de 9 medlemmer, som byrådet da bestod af. (På landet var det endog sådan, at de højstbeskattede valgte den større del

Købmand F. Kielgast. Byrådsmedlem 1885—1909.

af sognerådet), og 3 år derefter var det den alm. vælgerklasses tur til at vælge de 5.

Hvad der skulle til at være „højstbeskattet“, fremgår af, at der f. eks. ved valget 1897, som er det, der her skal behandles, krævedes, at der mindst skulle betales kr. 71,25

Manufakturhandler H. Calundan.
Byrådsmedlem 1893—1900.

i skat („brændevinskat iberegnet“, oplyser Folkebladet). Man skulle ikke synes, at det var noget stort forlangende — vi er jo nu tildags vant til at regne med større tal — men der var i 1897 kun 177 vælgere, der opfyldte denne betingelse.

De 4, der som valgt af de højstbeskattede, gik af, eller var på valg i 1897, var: Købmand *F. A. Harder* (Andr. Andersens forgænger i Vestergade), manufakturhandler *N. L. Bose-*

rup (indehaveren af den forretning, som Poul Erik Dahl nu har overtaget), manufakturhandler *P. G. Holm*, Adelgade 8, der i mange år var handelsforeningens formand, senere sparekassedirektør, og købmand *F. Kielgast*, Frederiksgade. Kun den sidstnævnte var villig til at modtage valg.

Der skulle altså findes nye kandidater frem, og dem blev der ingen mangel på.

Folkebladet lagde for d. 17. dec. 1896, altså godt 14 dage før valgdagen, der var fastsat til d. 2. jan. — Bladet foreslog i stedet for *P. G. Holm*: fiskeeksportør *Brinck*,

bl. a. fordi han skrev et „fejlfrigt, elegant sprog og var bevandret i regnskabsvæsen“. Til fattigudvalgets formand fandt bladet købmand *Jens Just* „særdeles velkvalificeret“. Han havde „kendskab til byens borgere — som kun få — særlig til småfolk“. Desuden var han en solid, arbejdsom og me-

get dygtig forretningsmand. — Den følgende dag anbefalede *Skive Avis* følgende liste til byrådet: Kielgast, *Jens Just*, købmand *Julius Schou* og sagfører *Fr. Rosenthal*. Bladet anbefalede især *Julius Schou*, om hvem det skrev: „*Julius Schou* er den personificerede, utrættelige virkekrang. Hans forretningsblik og energi har båret

synlige frugter på så mange forskellige områder, at ingen vil tvivle om, at hans valg vil tilføre byrådet en betydelig, meget dygtig og aldrig trættet kraft. Han er den naturlige repræsentant for de yngre industri- og forretningsdrivende“.

Man forbavses ellers over, hvor lidt bladene selv tog del i propagandaen for de forskellige personer — for det var næsten kun personer, der var tale om, ikke principper. I almindelighed var det de anonyme indsenderes bidrag, der florerede — men lur de redaktører: hvem ved, om ikke

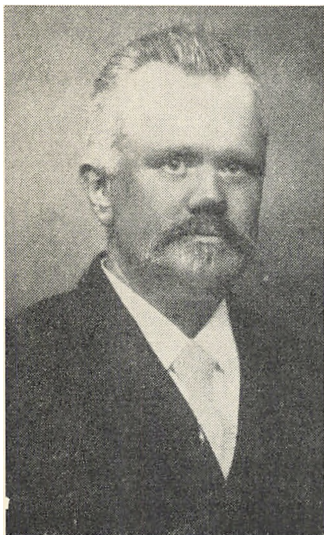

Købmand *Jens Just*. Byrådsmedlem 1897—1903.

de selv havde skrevet nogle af indlæggene? Nogle dage senere anbefalede i Folkebladet „Flere vælgere“ at stemme på fabrikant *H. B. Nielsen*, Vestergade, og tømrermester *Kjærgaard*.

I Skive Avis foreslog samme dag under samme mærke,

Købmand Julius Schou.
Byrådsmedlem 1897—1909.

altså „Flere vælgere“: „To mænd, som særlig kvalificerede til at komme i byrådet den 2. jan., to handlingens mænd, som begge selv havde forstået at skabe gode frugter af ihærdigt arbejde, idet de begge står i spidsen for gode og store forretninger i byen, nemlig d’herrer *Julius Schou* og jernstøber *Johansen*. Julius Schou er ubestridt en af foregangsmændene i forretningslivet her i byen. Det er hans omfattende gerning med dens mangehånde betydningsfulde frugter et tilstrækkeligt

vidnesbyrd om. Johansen var måske næppe så kendt, men lige så kvalificeret, en klarttænkende saglig mand. Hans tekniske kundskaber vil der findes god anvendelse for i byrådet ved mange lejligheder“. Som andre „betragtningseværdige“ emner nævnedes sagfører *Fr. Rosenthal* og manufakturhandler *Jean Sachs* (der havde forretning, hvor nu løveapoteket ligger).

En ligeledes anonym indsender skrev dagen efter i Folkebladet: „Af de hidtil nævnte kan vist alle slutte sig om hr. Julius Schou. Han er absolut manden, de yngre mangler til at repræsentere dem og tillige den mest hand-

ledygtige blandt de yngre. Hr. Jens Just vil vist blive en habil kraft i fattigudvalget, og til at afløse hr. Holm synes jeg, at hr. manufakturhandler *Jens Christensen* kunne egne sig udmærket. Han er en nobel og rolig mand og kender alt og alle i byen. Han vil sikkert udfylde hvervet samvittighedsfuldt. Hr. Kielgast vil vist alle give sin stemme. Stem derfor på valgdagen på: Hr. Julius Schou, hr. Jens Just, hr. Jens Christensen og hr. Kielgast“.

Man vil se, at de samme personer blev anbefalet i Avisen og i Folkebladet, ganske vist mest af indsendere, uanset at f. eks. Julius Schou var ivrig højre-

Buntmager William Thimm. Byrådsmedlem 1900—06.

mand, medens for eksempel Jens Just var venstremand.

Dagen efter sidstnævnte indlæg havde „s+k+d“ et længere indlæg i Folkebladet, hvori de (eller han) præsenterede „nogle efter vor mening særdeles velkvalificerede byrådsmedlemmer“. Først nævnedes indsenderne „Kjøbmand“ Julius Schou, som anbefaledes som en initiativets mand, der over for „en så foruroligende høj skatteprocent som næsten 7“ ville udvise sparsommelighed, men som på den anden side også ville protestere mod *utidig* sparsommelighed, en mand, der med hensyn til byens udviklingsmuligheder har et øje på hver finger og vil være „et

heldigt drivhjul i byrådet“. En anden velkvalificeret til at komme ind i byens råd er buntmager *Thimm*, der betegnes som „den personificerede soliditet“, der røgter offentlige hverv med anerkendelsesværdig interesse, iver, alvor og samvitighedsfuldhed“. Han er virksom, skyr ingen ulejlighed, en „solid arbejdskraft, god regulator, elskværdig kollega“.

Som nr. 3 anbefaledes Jean Sachs, „en overordentlig virksom mand, ualmindelig dygtig, energisk forretningsmand — ligesom hr. Schou altid parat til at lægge ud påny — øje for hver chance til byens fordel — sover ikke tiden over — ikke bange for at tage bladet fra munden og lægge navn til, hvad de allerfleste ikke har mod til. En frisk, energisk kraft“.

Og endelig anbefaledes hr. F. Kielgast til genvalg, „idet vælgerne om hans kvalifikationer som byrådsmedlem ikke er i tvivl, da han i sin mangeårige byrådsvirksomhed har lagt for dagen, at han er pladsen voksen“.

Den 23. dec. langer „Flere vælgere“ i Skive Avis ud efter Folkebladet, idet de erklærer, at „flere stadige holdere af „Skive Folkeblad“ er ved at være ked af den forfærdelige smiger, som bladet i denne tid har bugnet af lige over for flere borgere her i byen, som det har udset til kandidater til byrådet. Det er alle pæne mænd, som enhver ved er dygtige, stræbsomme folk, men hvorfor så al denne smiger?“

Indsenderne anbefaler derefter følgende kandidater: Købmand Jens Just (der ikke er alt for bange for at sige sin mening), Jean Sachs, Kielgast og sagfører Rosenthal.

Den 29. dec. foreslår nye indsendere følgende 4 som „særligt egnede til at varetage vore interesser“, nemlig: Kielgast, Julius Schou, Jens Just og Jens Christensen.

Dagen efter — tre dage før valget — skrev „Flere håndværkere“ i Folkebladet en artikel, hvori der kommer kamptoner frem. Der var dog stadig ikke tale om politik,

men man meddeler indigneret det forlydende, at handelsforeningen skulle påtænke at opstille 3 købmænd og en sagfører, medens håndværkerne derefter ingen repræsentant skulle få. Men da der blandt vælgerne er 49 købmænd og 48 håndværkere, vægrer indsenderne sig ved at tro, at handelsforeningen vil kræve at besætte alle 4 pladser, og indlægget slutter med en opfordring til håndværkerne om at stå sammen om buntmager Thimm.

Forlydendet om handelsforeningens opstilling var rigtig, for d. 31. dec. afholdt denne forening prøvevalg, og af de 27 tilstedeværende afgaves der 26 stemmer på købmand Kielgast og 25 på hver af de nye emner: Jens Just, Julius Schou og sagfører Rosenthal. Julius Schou betegnes her som „fabrikant“, hvad nok skyldes, at han i de år havde et bryggeri i Reberbanen, bag ved hans ejendom i Vestergade. Han ville dog helst kaldes købmand.

Bestyrelsen for beværterforeningen og „Den nye“ fremkom derefter med et opråb i bladene, hvor man beklagede, at „handelsforeningen ikke har forment at kunne tage hensyn til de andre samfundsklasser“. Der sluttes med en opfordring til at stemme på: Kielgast, Julius Schou, Rosenthal og William Thimm. — De 3 af de 4 kandidater var altså de samme som handelsforeningens. Men ialt var der ifølge det foregående nævnt 12 kandidater.

Sidstnævnte liste blev i begge blade støttet af „18 borgere af mellemklassen“ i det sikre håb, at „den ærede handelsstand samt d’herrer embeds- og bestillingsmænd vil støtte vor liste. Der må dog huskes på, at vi råder over $\frac{2}{3}$ af de 177 stemmer. — Men håbet beskæmmedes. Valgdagen d. 2. jan. kom, og handelsforeningens liste gennemførtes fuldstændigt med følgende stemmetal:

Købmand F. Kielgast: 120.

Købmand Jens Just: 118.

Købmand Julius Schou: 111.

Sagfører Fr. Rosenthal: 72.

Derefter havde buntmager Thimm 60 stemmer, og uden faldt der en del spredte stemmer. En af kandidaterne fik kun een stemme. Men da kunne man stemme på hvem man ville, også på ikke opstillede, og hver vælger kunne stemme på 4 kandidater.

Af de 177 højstbeskattede vælgere stemte 124, altså 70 procent, hvad jo ikke var så helt ringe.

Efter valget skrev Skive Folkeblad følgende kommentar: „De 3 nye medlemmer, der blev tilført byrådet ved valget, er alle dygtige og solide mænd, som borgerne med fuld fortrøstning kan betro deltagelse i byens styrelse, og for så vidt må det kaldes et *godt valg*, men dog havde vi gjerne set den sidste (altså sagfører Rosenthal) ombyttet med hr. buntmager Thimm. Det er ingenlunde, fordi vi anser hr. Rosenthal for den mindst kvalificerede, men der burde efter vor mening været valgt mindst een håndværker, og handelsforeningens noget anmassende optræden ved valget forbavsede flere end os. Det er af den slags ting, der sættes ondt blod, og som hævner sig før eller senere. — Som bekendt er der i forvejen en købmand i byrådet (købmand H. Calundann), men desuagtet fandt handelsforeningen det rigtigt uden forhandling med byens øvrige foreninger og uden hensyn til middelstanden at opstille en liste og hårdnakket fastholde den fuldtud, man mente ikke en gang at skylde håndværkerne og de øvrige af middelstanden så meget hensyn, at man ville imødekomme det beskedne ønske fra den side om blot at få een mand valgt.

Men så slet organiserede går næppe vælgerne af middelklassen til valg een gang til. Det er i og for sig ligegyldigt, om det er kjøbmænd eller håndværkere — hovedsagen er, at det er dygtige og samvittighedsfulde mænd, men der skal være rimelighed i al ting, og det var ønskeligt, om handelsforeningen havde taget hensyn til det beskedne ønske“.

Det er ejendommeligt at se, at det er først *efter* valget, at bladet fremkommer med udførlige betragtninger.

Skive Avis indskrænker sig til følgende noget dunkle kommentar: „Byrådsvalget i lørdags fik det udfald, som efter den fra alle sider anvendte taktik alene var at vente“.

Byrådet bestod derefter i de næste 3 år af de 4 nævnte samt valgt af den „almindelige vælgerklasse“: Konditor *P. Andersen*, snedker *F. Kloch*, købmand *H. Calundann*, bogtrykker *Mar. Jensen* og træhandler *L. P. Poulsen*, hvoraf de to sidste var venstremænd. De nævnte 5 kom på valg i år 1900.

Jydske og østdandske Helligdomme for Dyredyrkelse

Af Gudmund Schütte

Gudernes Dyrehave eller Noahs Ark er et interessant Kapitel av Religionshistorien, fuldt av snurrige Fortællinger. Jeg har skrevet dærom atter og atter, særlig om Kimbrernes navnkundige Tyredyrkelse. Saaledes i „Hjemligt Hedenskab“, 1919; i „Dänisches Heidentum“, 1923; i „Sallingsk og furlandsk Hedenskab“ i vor Aarvog 1925; i „Himmerboer“ sammesteds 1929; i „Vor Folkegruppe Gottjod“, 1926 = „Our Forefathers, the Gothonic Nations“, 1929. Jeg har holdt Foredrag dærom ved Folke-mindeforskernes Jubilæums-Kongres i London 1928, avtrykt i Tidsskriftet „Folk-Lore“.

Hos Axel Olrik og Hans Ellekilde, „Nordens Gudeverden“ (S. 161 ff.) og i andre nyere Kulturskildringer som f. Ex. Johs. Brøndsted, „Danmarks Oldtid“, tages intet Hensyn dærtill, men Himmerlands store Billedhugger *Bundgaard* har sat den hellige Tyr værdige Mindebilleder på Ræbild Bakke og i Ålborg, ligesom han i sit Gefion-Springvand har viist os, hvordan de fire prustende Tyre pløjer Sjælland ud av Sverrigs Muld.

100 År før Kristus, på Kimbrertogets Tid, stod Dyredyrkelsen endnu i fuldt Flor hos Himmerboerne. Senere, da man lærte at dyrke Guder i Menneskeskikkelse, gik de primitive Dyresymboler av Moden. Mere fremskredne,

„oplyste“ Hedninger gjorde Nar ad gammeldags Menneskers naive Dyretro, drev Spot med den indbildske Høvding Hane og med Hundekongen Rakke, der slås med andre Hunde om et Kødben.

Da mine Iagttagelser om Dyredyrkelsen ikke er bleven drøftede og imødegåede, står de fremdeles ved Magt, og jeg går ud fra dem som de foreliggende Kendsgerninger.

Kimbrernes *Tyredyrkelse* er jo det aller første, vi i litterær Overlevering får at vide om Gudsdyrkelsen i Danmark. Vi læser hos Plutarch, „Marius“ Kap. 23, at Kimbrerkongen Bojerik overfor de fangne Romere stadfæstede sit Lejde-Løfte ved at lægge Hånden på sit Folks hellige Kobbertyr, som av hans Fætter førtes med på Vandringsen. Tyren hjemføres av Romerne som Sejersbytte ved Bojeriks Nederlag 101 før Kristus og paraderede ved Marius' Triumftog i Rom.

Tyredyrkelsens Udspring kan jo ad Søhandelsvejen følges tilbage til Middelhavets Sydøsthjørne. Udgangspunkt: Ægypternes Dyrkelse av Guderne *Apis* og *Serapis* (dvs. Osiris-Apis). Dærfra videre: Jødernes *Guldkalv*; Fønikernes tyrehornede *Moloch*; Minoernes *Mino-tauros* på Kreta, den græske Tyran Falaris' *Kobbertyr* på Sicilien, hvori han lod Mennesker stege; Galliens *Tarvos trigaranos* („Tyr med tre Traner“), og endelig Kimbrernes Tyr, avbildet som Centralbillede på Bunden av Gundestrup-Offerkedlen. Endnu et nordligere Nedslag noterer jeg fra „Nordens Gudeverden“: S. 164: en Tyr dyrkedes av Harek på Reina i Trøndelagen.

Sammen med Tyredyrkelsen hører vel det kvindelige Sidestykke, *Kodyrkelsen*. Jeg noterer hos Olrik S. 163, at Sveakongen Eystein dyrker en *Ko Sibilja*, og at Koen ligeledes dyrkes av den norske Kong Arvald (Øgvaldr) fra Agvaldsnæs på Karmøen. Det sidste er ikke tilfældigt, thi Angvaldsnæs er Arkæologerne velkendt som Avlejningsplads for sydlandsk Importgods.

Disse Exempler på Indførelse af Dyredyrkelse søndenfra står fast, lader sig ikke rokke. Derfor er det fuldt forsvareligt at søge efter danske Kulturpladser for Dyredyrkelse.

Tyren har i Danmark ligesom i Gallien stedvis været dyrket under sit dagligdags Navn, som vi kender fra den galliske „Tyr med tre Traner“. (I Ev. T. Kristensens „Danske Sagn“ mener jeg også at have fundet Spor af hans Ledsagere, de tre Traner, men det skal jeg lade ligge som for usikkert). Endnu kendes i Himmerland et mystisk Væsen, *Himmerlands Tyr*.

Men i Himmerland turde han i Reglen have båret et Dæknavn, et såkaldt „Tabu-Navn“, som brugtes af Frygt for at tage det hellige Væsens Navn forfængeligt. Og det har utvivlsomt været *Horn*. Det lever videre i Vendsyssel og Ommer Syssel i den vilde Jægers Tilnavn *Hornsjægeren*. I Vendsyssel knyttes det specielt til Sognet Horne og til Horns Herred, men det er vel nok en sekundær Navne-Overførelse. I Himmerland har han dærimod haft et Par ved Navn kendelige Helligdomme. *Hornum*, dvs. „Hornhjem“, hedder det Herred, hvori man fandt den hellige Gundestrup-Kedel med Tyregudens Billede og med Avbildning af en Tyreofring. *Horn-(h)øg* hedder et tilgrænsende Herred, hvis Helligdom tydelig har ligget på Himmerlands højeste Punkt, Rishøj. Også Bjerge Herred i Løver Syssel har haft sin Horn-Helligdom. Det er Sognet Hornum, hvor man nylig har fundet en Offerkedel med sakrale Tyre-Ornamenter. (De tre danske Hornsherreder og Fyns Horne Land har ikke Navn efter Tyreguden, men efter Fremspring i Landskabet; blot har vi ovenfor seet, at det vendsysselske Horns Herred sekundært knyttes til Hornsjægeren).

Uforklædt møder vi Tyren i to Helligdomsnavne. *Thyurguth*, nu Tyregod Sogn, Jelling Syssel, vil sige så meget som „Gudshus“. Efterleddet *-guth* (eller *-gøth*) er et typisk

Sakralled. Sognet Wi-gøth, nu Viuf, Viv', er et „Viet Gudshus“, og det skånske Lyuth-gud Herred, et „Folke-gudshus“.

Thiuring, nu Tjørring Sogn, Hardsyssel. (Thyurstrop Herred i Sønderjylland har Navn efter en Sekundærbygd av Typen-*torp*; men denne Torps Grundlægger har åbenbart stammet fra en Æt av Tyredyrkere. — Thyrsting Herred i Jelling Syssel *kan* også muligvis hænge sammen med Tyredyrkelse).

Også Tyrens Ægtemage Koen, har efterladt sig Spor i den hedenske Sogneinddeling. Det findes i Varde Syssels Sogn *Kowang*, nu Kvong. Muligvis har dette Spor endda ærværdig gammel Overlevering. På Ptolemaios' Danmarkskort, der uden Tvivl stammer fra det romerske Flådetogt År 5 efter Kristus, omtales en vestjydske Stamme *Kobandoi*. Navnet forekommer kun den ene Gang, jenneste Gang, er, hvad tyske Forskere kalder en „Endags-flue“. Den Slags Former er fredløse, prisgivne til sydlandske uvidende Skrivers ubarmhjærtige Radbræknin-ger. Vi kan derfor uden allermindste Frygt og Bæven rette Navnet til *Kobangoi*, det vil sige Kvongboer. At det såre vidtstrakte Sogn Kvong har været Hjemsted for en Folkestamme, er særdeles troligt.

Nu fortsætter jeg med en Række andre Exempler på Dyr. *Hanæ* Herred, nu Hanherred, Ty Syssel, med Indbyggernavnet Håninger, kendt fra den kloge Kone Maren Hånning i Vindblæs. Haner, Hunde og Høge nævnes hos den tyske Krønikeskriver Thietmar i 11te Århundrede som Offerdyr ved de store Blotfester i Lejre. En Hano hos Saxo S. 350 og 354 P. E. M. som Høvding på Fyn; han fældes av Harald Hildetand. Denne Hr. Hane er hos den senere Slægt, der ikke har haft Hanetroen, nærmest til Grin, som en Kykeliky-Kok, der galer indbildsk op på sin Mødding, men ingen Heltegærning orker at øve. På ham møntes det ringeagtende Ordsprog: „Hane er hjem-

me rigest“. Der findes altså Sagnoverleveringer om den Person, hvem Håanningernes Hjemstavn har været viet til.

Hundbiærg, nu *Hundborg* Herred, Ty, strax efter Hanernes Herred, ligesom Hunden står ved Siden av Hanen blandt Offerdyrene i Lejre. De to Herreder skilles blot ved Hillerslev Herred, som er iøjnefaldende sekundært, hidrørende fra 500tallets danske Landnam, der overalt indfører Yndlingselementet *-lev*. En episk Hundekonge *Rakke* (dvs. Køter) omtales i „Lejrekroniken“. Han er nærmest til Grin, ligesom Høvdingen Hane hos Saxe; Sveakongen Adils indsætter ham for at håne de underkuede Danskere, og stakkels Rakke omkommer forsmædelig i et Slagsmål med andre Hunde om et Kødben. Igen møder vi det yngre Slægtleds Ringeagt for den avskaffede, primitive Dyredyrkelse. (Et Rakkeby ligger på Mors skrås overfor Hundborg Herred).

Hasing Herred, der mod Syd grænser til Hundborg Herred, kunde se ud som opkaldt efter „Haren“, thi på Tysk hedder dette Dyr jo „Hase“, og meget muligt kan Jydernes Ursprog have kendt denne Form.

Refshøg, nu Revs Herred, strax Syd for Hasing Herred, kunde se ud som tilhørende Harens Fjende, Ræven; ganske vist plejer Navne med genetivsk Sammensætning at være yngre end de primitive Dyrehelligdommes Tid.

Geting, nu Ginding Herred i Hardsyssel, skrås overfor Rævens Herred, kunde se ud som opkaldt efter Herredstingstedet Gindeskov, der kommer av ældre Getmæ Skog, „Gedernes Skov“. Men der er dét ved det, at oldnordisk geitingr er Navn for „Gedehams“, og av Biformen *geitningr* opstår det stikkende Insekts jyske Navn, *ginding*. Skulle „Gindingerne“ virkelig have nydt religiøs Dyrkelse i Urtiden? Ja, man skal aldrig forsværge noget. Vi kender så grumme lidt til vore Forfædres Tankegang i den fjærne Urtid, så vi skal helst vogte os for at udtale nogen avgørende Dom.

Fjaltærwang, Fjaltring Sogn, „Sommerfuglevang“. Har Vestjyderne mon været så romantiske, at de har dyrket Sommerfugle som Guder?

Flundær, Flynder Sogn, opkaldt efter Aen Flynder, der jo imidlertid er udstyret med et Fiske navn.

Withershøgh, Vedersø Sogn, der kunde se ud som Helligdom for en viet Vædder (nu mere kendt som Sæde for Digterpræsten Kaj Munk).

Kowang, *Kvong* Sogn, der turde være Helligdom for en Kodyrkelse. Og dærmed er vi nået til det sydvestlige Herred *Horn*, der passende kan have rummet en Helligdom for Tyreguden.

Hvis dette om Noahs Ark mindende Navnebillede er et blindt Tilfælde, så er det ialfald et av den Slags Tilfælde, der minder i høj Grad om en Tanke. Det er jo en morsom Tanke, at Urtidens Jyder skulde have overbroderet næsten hele Kysten med Dyrehelligdomme: Tyr, Hane, Hund, Hare, Ræv, Ginding, Sommerfugl, Flynder, Vædder, Ko, Dyr, Hors.

Nu kommer vi endelig til *Øernes* Navneforråd. *Heorot*, dvs. „Hjort“, ifølge „Beowulfkvadet“, smykt med Hjortehorn, er en pragtfuld Borghal, opført av Skjoldungskongen Hrodgar. Den har ligget tæt ved Sjællands Centralhelligdom, Hleidr, Lejre. Ifølge Snorres „Edda“ kæmper Guden Frey med Jættten Bele og fælder ham ved Hjælp av Hjortehorn. Det er tydelig et Minde om, at Frey har været dyrket i Hjortesikkelse. Blandt Kong Harald Hildetands Lejrekæmper findes en Hiortr, hos Saxe S. 378 P. E. M. kaldet Hortar. Alt dette om Heorot, den hjortehornede Frey og Lejrekæmpen Hiortr tyder på et Tempel for Hjortedyrkelse. Jeg har rejst Spørgsmålet i „Hjemligt Hedenskab“ S. 121; det er aldrig blevet drøftet.

Jurlund Herred, nutildags vrangskrevet Hjørlunde, med Helligdom for oldn. *jofurr*, „Orne“. Guden Freys strålende Offergalt Gyldenbørste er velkendt.

Faxe Herred, med Indbyggernavn Faxinger. Dets Navn = „Manke“ kan vel være Tabu-Navn for en dyrket Hest; jfr. Nattehestens oldnorske Navn *Hrímfaxi*, „Rimmanke“.

(Bjevskov Herred er vel et naturskildrende Navn, der hidrører fra en Bæverkoloni; det er næppe noget Helligdomsnavn).

Fuglæ Herred, Låland, Helligdom for en Fugledyrkelse, med Indbyggernavn Foghellinghi hos Cl. Clavus. På Fugledyrkelse giver Olrik adskillige Exempler i „Nordens Gudeverden“.

Arnyng Herred, Låland, Helligdom for en Ørnedyrkelse.

Horsælund Herred, Helligdom for Hestedyrkelse.

Da Lålands fjerde Herred, *Mossæ*, nu *Musse*, er opkaldt efter en Offermose, med Indbyggernavn Mussinger (Familienavn Mussing), er altså alle Øens Herredsnavne sakrale. Det er en Kendsgærning, man ikke kan løbe henover med en Harefod.

På Fastlandet østensunds er Dyredyrkelse ikke så tydelig. Jeg ved kun at nævne Hallands *Høx* Herred, der sagtens kan have sit Navn fra en Høgedyrkelse. Vi mindes Høgen som det tredje i Thietmars Liste over Offerdyrene fra Lejreblotet.

Det kan ikke andet end slå os, at Dyrene aldeles overvejende opmarcherer i Herredsnavne eller i et episk navnkundigt Navn som Heorot.

Dyursø Herreder, som har givet Navn til hele Djursland Halvø, tyder på en hellig Sø, hvor man dyrkede Dyr (Rådyr?).

Uggelæ Herred, Sønderjylland, kunde synes at tyde på, at man også har dyrket Natuglen, hvad der lyder noget forbausende; men nævnes må Navnet ialfald.

Horsæbu Hd., Nordfrisland, har Navn efter Horsbøl, der *muligvis* kunde have rummet en Helligdom for Hestedyrkelse. Men Navne på -by (-bu) er alle meget unge. Det rette gamle Navn for Herredet er Vidingo, der stammer

fra Åen Vid. Hesten kan også have været dyrket på Hornsnæs, nu Horsens By.

Jeg må hær gøre et Indskud, idet jeg medtager nogle fremtrædende Sognavne langs Vestkysten. Det seer skuffende ud, som om hele Vestkysten fra Skagen til Blåvandshuk har været markeret med Dyr ligesom en Noahs Ark. Vi noterer først Herrederne: *Horn*, med Overlevering om Hornsjægeren, dvs. den hellige Tyr. *Hanæ*, „Hanernes Herred“. *Hundborg* Hd., „Hundenes Herred“.

Hasing, „Hare-Herred“ (?). *Revs* Herred, „Rævenes Herred“. *Geting* Herred, „Gindingernes Herred“. Dærføfter fortsættes med en Række Kystsogne.

Det kan ikke nægtes, at Minder om Dyredyrkelse er, hvad der helt igennem præger det danske Landskabsbillede. De yngre Guder Thor og Odin træder ikke nær så meget frem i Herredsinddelingen. *Thor* kender vi som sekundær, fordi hans Navn, tysk *Thonar*, er lånt fra den keltiske *Jupiter Tanarus*. Om *Odinstroens* sekundære Oprindelse fortæller Snorre udtrykkelig. Der findes ét Thorsherred og ét Odinsherred i Østjylland, altså periferisk, indenfor Råderummet for det første danske Landnam. Der er een Thors-ø med Herredsranget, Thorslundr, nu Tåsinge; 2 Odinsherreder på Øerne, ét i Skåne. Sjælland, Låland-Falster, Bornholm, Halland og Bleking har hverken Thorsherred eller Odinsherred. Av Lålands 4 Herreder er de 3 viede til Dyr, det fjerde har Navn efter en Offermose.

Nu har jeg lagt det hidtil vanrøgtede Spørgsmål frem. Hær er noget, som til en viss Grad selv jævne Lægfolk kan tage og føle på. Fagvidenskaben kan ikke komme udenom at måtte tage det op til Undersøgelse.

„Quousque tandem?“ „Hvor længe vil man endnu lade det ligge?“

Eskjær, 6. Februar 1954.

Gudmund Schütte.

Et Gravøl i Salling

Af C. Klitgaard

I 1620 døde *Søren Thomsen* i Vester Grønning i Salling, og Onsdag efter Pinse gik hans Søn *Kjeld Sørensen* hen til *Jakob Mogensen* i Dalsgaard og bad om Faderens Ligkiste, som *Jakob* havde lavet, og bad ham om at være saa god at slaa Kisten sammen og gaa med hjem og „takke Gud, fordi han havde gjort en god Ende med *Søren Thomsen* i denne Verden“. *Jakob* gik saa med, og da han havde slaaet Kisten til og vilde gaa hjem igen, bad *Kjeld* ham bie og vaage over Faderens Lig; men *Jakob* svarede: „Jeg gider ikke vaage i Nat, jeg vil hjem i Seng, for jeg er noget træt, da jeg har arbejdet med Kisten i Dag, men lad ham staa i Jesu Navn, vi vil hver gaa hjem til vor Seng“, og saa gik *Jakob*.

Den følgende Morgen kom *Kjeld* igen og begærede, at *Jakob*, hans Hustru og Datter vilde være saa gode at følge hans salig Faders Lig til Begravelsen, hvortil *Jakob* sagde, at de gerne vilde gøre Faderen denne sidste Tjeneste, og da Liget var begravet, og *Kjeld* havde takket Følget, bad han dette om at følge med til Hjemmet, saa vilde han give en Tønde Øl eller to. Saa gik Følget med hjem til Grønning og kom ind hos *Christen Thomsen* — vel den afdødes Broder —, og der sad de og forligtes godt til henimod Aften, og Øltønden, som *Kjeld Sørensen* havde givet, var aftrykket. *Kjeld* og hans Broder *Mikkel Sørensen*, der tjente hos *Søren Lauridsen* i Ingstrup i Rødding

Sogn, bad saa Ligfølget om at komme igen den næste Dag, saa vilde de give endnu en Tønde Øl, „efterdi de havde gjort dem lystige og glade“, og den salig Fader havde efterladt saa meget, at de kunde betale med det. Hertil sagde Jakob Mogensen: „Nej, vi har faaet Øl nok nu, vi takker Eder godt og vil gaa hjem nu“. Saa rejste han sig, takkede for godt Selskab og befalede dem Gud i Vold, og en Del andre af Gæsterne var allerede gaaet.

Han gik saa hen imod Døren, og da laa Gravers Peder- sen paa Frammersgulvet med en langskaftet Økse i Haanden. Mikkell Sørensen fulgte Jakob ud og sagde til ham: „Jeg er dig noget skyldig, det skal du faa hjem med dig“, hvortil Jakob, der troede, at han vilde betale ham for noget Øl, som den afdøde havde ladet hente hos Jakobs Kone efter Mikkells Begæring, svarede, at det kunde vente til en anden Gang, „der er os mere godt imellem“.

Men saa tog Mikkell en langskaftet Økse og slog Jakob i Hovedet med den, saa Blodet løb ned ad hans Ansigt, hvortil Jakob sagde: „Mikkell, nu gjorde du mig et stort Uskel, at du saadan vil tage Livet af mig uden Skyld og Brøde“. Jakob gik saa hjemad; men da han kom over Markdiget og saa sig tilbage, saa han, at Mikkell tog paa nogle Vognkæppe og raabte, at han skulde faa en Djævel. Saa løb Jakob hjemad, og Mikkell løb efter ham med en Børing Sten og bad ham bie. Derefter kom Broderen Kjeld og fik fat paa Mikkell; men denne sled sig løs og løb efter Jakob, idet han søgte i Lommen efter sin Kniv og raabte: „Jeg skal gøre dig din Kirkegaard ret nu“. Inde i Dalgaard hørte de Spektaklet, og Jakob og Bertell Mogensen og deres Hustruer raabte til Jeppe Nielsen om Hjælp, og nu kom Jakob ind.

Senere maa de imidlertid være kommet i Slagsmaal, hvad Akterne ikke oplyser, og det endte med, at Jakob Mogensen saarede Mikkell foran i Issen, saa han døde.

30. Juni toges der Tingsvidne af *Skive Byting*, i hvilket

5 Borgere i Skive som udmeldt Synsmænd hjemlede, at de Torsdag efter Trinitatis havde synet Mikkel Sørensen i Søren Mikkelsens Herberge i Skive, hvor han laa og blev fremvist af Byfogden *Jakob Skriver* paa Kgl. Maj. Vegne, og Bartskeereren tog Plastret af to Saar foran i Issen og lod dem se Saarene.

Kjeld Sørensen oprævede saa Sandemændene i Nørre Herred for at sværge Manddød over Jakob Mogensen for Drabet paa hans Broder Mikkel, og 4. Juli behandlede Sagen paa *Nørre Herreds* Ting, hvor der førtes en Del Vidner, om hvad der var sket ved Begravelsen, og hvor der forelaa en skriftlig Fremstilling fra Jakob Mogensen, og samme Dag vidnede 50 Sallingboer, at Mikkel havde villet slaa Jakob ihjel, ligesom 8 Mand d. 5. Juli paa *Resen* Birketing vidnede, at da Mikkel kom tilbage til sin Husbond Søren Lauridsen i Ingstrup, havde han sagt, at hvis hans Økse havde været noget skarpere, havde han slaaet Jakob ihjel. Paa Viborg Landsting 15. Juli (Dombog A. 1620. Bl. 224b) svor Sandemændene Manddød over Jakob Mogensen, men *svor ham til sin Fred*, da det er bevist, at han havde handlet i Nødværge.

Saaledes endte dette „lystige og glade Gravøl“ i V. Grønning.

NAVNELISTE

(Heri er ikke opført Navne fra Artiklerne
begyndende Side 13, 51 og 114).

A

Alstrup, A. E. 24.
Andersen, Andr. 106.
" N. Mølgaard 7 ff.
" P. 113.
Arrøe, L. N. 36 ff.
Axelsen, Morten 48.

B

Balleby, Lærer 66, 86.
Bentzon, J. S. 92.
Berg, Chr. 20 ff.
Bille, Sofie Stensd. 92.
Bjerregård, Kr., Bibl. 16 ff.
" Kristian, Bmd. 5.
" N. P., Lærer 5 ff.
Bloch, Biskop 41.
Boserup, N. L. 106.
Brammer, C. 105.
Bregendahl, Marie 11 ff.
" Provst 44.
Brinck, N. C. 106.
Brockmann, Jakob 34.
Bruun, Daniel 21 ff.
Bukkehave 49.
Busch, L. P. 37 ff.
" Peter 42.

C

Calundan, H. 106, 112, 113.
Carlsen, Arrestforvarer 32.
Christensdatter, Maren, gift
Jensen 87.
Christensen, Axel 34.
" Bertel 36.
" Else 12 ff.
" Emil 47.
" J. 109, 110.
" J. C. 47.
" Jens 42.
" Jørgen 34.
" K. M., g. Fibæk
66, 67, 73, 74, 79,
82, 83, 86, 87.
" P. 91.
Colding, Erh. 38 ff.

D

Daae, Christence 90.
Dahl, P. E. 106.
Degn, Knud 34 ff.

E

Ejlersen, Ejler, 48.
Engell, Arrestforvarer 80.
Estrup, J. B. S. 9 ff.

F

Fibæk, C. C., f. Vinding 80.
" Fr. 81, 82.
" F. L. 80, 82, 83.
" J. C. 82.
" Konrad H. C. 67, 71,
73 74, 76, 77, 78, 79,
80, 81, 83, 87.
" Konradine 81.
" Margrethe 84, 86, 88.
Fischer, Sagfører 26.
Fløy, C. O. 95, 96.
Frandsen, C. 24.
Freiesleben, T. v. 26 ff.
Friedenreich, D. 91.
Friis, M. C. 97.

G

Gedde, A. 100.
Glud, Holger 22 ff.
" Jens 97.
" Præst 45, 65, 66, 69.
Graae, Olga 50.
Gramstrup, J. 102.
Graversen, Søren 28.
Grundtvig, Svend 87.
Gørup, N. C. 100.

H

Handbjerg, I. S., g. Busch 39.
Hansen, C. 32.
" H. P. 8 ff.
" M., f. Bernstorff 100.
" Ole 10.
" P. 99, 100.
" V. A. 50.

Harder, F. A. 22, 104, 105.
" J. P. 102.
Henningsen, Frants 23.
Hjardemaal, C. N. 36 ff.
" C. P. 36.
" N. P. 36.
Holck, E. 90.
Holm, Fr. 105.
" P. G. 106, 109.
Holst, C. G., f. Selmer 100.
" C. M. 100.
" C. V. 100.
" M. D., f. Heide 100.
" P. C. 100, 101.
Hoppe, Birthe 36.
" Dorthe 36.
" K. D. 35.
" Maren 36.
" N. J. K. 35.
" Ove 36.
Husted, J. C. 32.
Hvass, J. 96, 97.
Høg, M. 90.
Høyer, F. 98.

I.

Ibsen, L. 44.
Iversdatter, Helle 36.

J.

Jacobsen, H. 100.
Jensen, Anders 22.
" A. C. 87.
" Bager og Købmd. 81.
" Jens 73.
" Jensine 48.
" Kaptajn 26.
" Laurits 48.
" Mar. 113.
" Maren 37.
" Mette 91.
" P. C. 72, 74.
" (Høiland) P. C. 24.
" Stine 72, 73.
Johansen, Jernstøber 108.
Just, J. 107, 109, 110, 111.
Jørgensen, Niels 45.

K.

Kaas, M. 90.
Kielgast, F. 105, 106, 107, 109,
110, 111.

Kjerumgaard, Præst 18.
Kjær, Ane M., g. Krogh 46.
Kjærgaard, Chr. 108.
Kloch, F. 113.
Knudsen, N. 50.
" Niels 46.
Koefoed, Red. 105.
Korsholm, Lærer 66.
Krabbe, Byfoged 23.
Kristensen, Ev. T. 14.
Krogh, Chr. N. 11.
" P. C. 45.
Kruse, Rs. H. 12 ff.

L.

Lassen, J. 90.
Lauridsen, S. 122, 124.
Lauritzen, Jens 48.
Lautrup, J. C. 23 ff.
Leth, Kirsten, g. Obel 99.
Lillelund, H. B. 101.
" P. 100.
Linde, Chr. 90, 91, 92, 95, 96,
102.
" N. 91, 93, 95, 102.
Lindum, A. K. N. 49.
Loss, Maren, 95, 96, 102.
" Mette C. 95.
Lund, Dorthe K. 49.
" Jens 47.
Lüttichau, Adjudant 27.

M.

Madsen, P. 32.
Markussen, P. P. 25.
Matzen, Aug. 45.
" Johs. 45.
" Josephine 45.
" Louise 45.
Meldahl, Ane H. 41.
Michelsen, Frk. 11.
Mikkelsen 124.
Mogensen, A. 32.
" B. 123.
" J. 122, 123, 124.
" Otto 38.
Morsing, Præst 36.
Mortensen, A., Skomager 30.
Møller, H. 81.
" Johannes 50.
" Marie 81.
Mølsted, Simon C. 39 ff.

N.

Nielsen, Ejler 48.
 „ H. P. 108.
 „ J. 123.
 „ Jørgen 45 ff.
 „ Laust 19 ff.
 „ N. 47, 92.
 Norup, Maren J. 36.

O.

Obel, O. J. 98.
 „ P. O. 97, 98, 99.
 Olsen, Morten 48.
 Olufsen, J. 91.
 Optius, M. A. 98, 99.

P.

Pedersdatter, Anne 90.
 „ Birthe,
 „ g. Hopp 35.
 Pedersen, Charlotte 45.
 „ G. 123.
 Poder, C. J. 83.
 „ Maren 83.
 Poulsen, Else 70.
 „ Gendarmserg. 29 ff.
 „ Hans 68, 69, 71.
 „ Jens 69, 70.
 „ Julie R. 70.
 „ L. P. 113.
 „ Maren 68, 69.

R.

Ramløse, Anne 98.
 Ramsdahl, A. C. 28 ff.
 Rasmusd., K. M., g. Busch 37
 ff.
 Rasmussen, Gendarm 32 ff.
 „ H. 101.
 „ Niels 47 ff.
 „ Typograf 21.
 Refsgaard, N. P. 101.
 Ring, C. V. 102.
 „ Christiane, g. Bjerre-
 gård 6.
 „ Marie K., g. Bjerre-
 gård 6.
 Rosenkrantz, A. 92, 95.
 „ Karen 92.
 Rosenthal, Fr. 107, 108, 110,
 111, 112.
 Rottbøll, Biskop 36.
 Rousing, Thorkild 8.
 Rybjerg, Niels 36 ff.

S.

Sachs, J. 108, 110.
 Schifter, J. M., g. Bjerre-
 gård 5.
 Selchau, Købmand 32.
 Selmer, O. 100.
 Sinding, Benjamin 36.
 Skive, Ole R. 47.
 Skriver, J. 124.
 Smidten, V. C. v. 101.
 Spellerberg, G. 32.
 Schou, Julius 107, 108, 109,
 110, 111.
 Schow, Karen 37.
 Stengel, Dr. 39.
 Stidsen, Gartner 80.
 Stjernbye, Snedker 30.
 Svenningsen, P. 45.
 Søegaard, M. T. J. 23 ff.
 Sørensen, Anders 22.
 „ Chr. 49.
 „ Hedvig 49.
 „ Kjeld 122, 123, 124.
 „ M. 122, 123, 124.

T.

Thiele, Byfoged 23.
 Thimm, W. 26, 110, 111, 112.
 Thoft, Chr. 32.
 Thomsen, Chr. 122.
 „ S. 122.
 Thorsen, Jens 37.
 Tolstrup, J. F. 97.
 Trap 9.
 Thybo, Jens 40 ff.

U.

Ulfeld, J. 90, 91.

V. W.

Vind, E. K. J. 87.
 Vilkens, Bager 81.
 Væver, A. L. 36.
 Wammen, 71.
 „ Ane M. 42.
 „ Andrine 42.
 „ Chr. 62, 65.
 „ Dorthe 65.
 „ J. C. 42.
 „ L. A. 41.
 „ Nicoline 41.
 Willemoes, N. 99, 100.

Ø.

Øllgaard, C. 102.

I N D H O L D :

<i>Gudmund Schütte</i> : Niels P. Bjerregård 1880—1955	5
<i>Otto L. Sørensen</i> : Niels P. Bjerregårds Forfatterskab ...	13
<i>Otto L. Sørensen</i> : Fra Provisorietiden og Gendarmernes Dage paa Skive-Egnen	19
<i>Ejnar Poulsen</i> : Lidt Degnehistorie fra Hjerk-Harre	33
<i>Gudmund Schütte</i> : Dansk Forhistorie	51
<i>Chr. Wammen</i> : Genboerne. En Skildring fra Bostrup Hede	62
<i>Anders Kjellerup</i> : Fra det gamle Kærgaardsholm	90
<i>Peter Schou</i> : Et byrådsvalg i Skive før århundredskiftet...	103
<i>Gudmund Schütte</i> : Jydske og østdanske Helligdomme for Dyredyrkelse	114
<i>C. Klitgaard</i> : Et Gravøl i Salling	122
Navneliste	125

Til Medlemmerne

Bogsalg

I Betragtning af, at ældre Aargange af vort Samfunds Aarbog, „Skivebogen“, ikke længe har været tilbudt vore Medlemmer, og adskillige maa antages at trænge til at komplettere Samlingen, meddeles, at disse endnu kan faas i meget begrænset Antal, gennemgaaende for 4 Kr. pr. Eksemplar + Porto, ved Henvendelse til Kassereren: Otto L. Sørensen, Frederiksgade 4, Skive.

Af udsolgte Aargange kan skaffes pæne, antikvariske Eksemplarer à 10 Kr. pr. Eksemplar + Porto. Se anførte Fortegnelse. Al Indbetaling foregaar nemmest og billigst pr. Giro til Kassereren, Historisk Samfund for Skive og Omegn, Skive, Giro Nr. 38999.

NB.: I 1953 udkom „Skivebogen“ ikke!

Saa langt Oplaget rækker, sælges nedennævnte Bøger til følgende Priser:

15 Kr. „Bogen om Skive“, Jubilæumsbog 1926, nu sjælden.

15 Kr. Skivedigte, „Vers og Viser“ af Carl Wiinberg, nu sjælden.

10 Kr. „Skivebogen“ (Historisk Aarvog) 1910, 1913—20, antikvarisk og sjældne. I 1913—26 er de eftertragtede Artikler af Jeppe Aakjær.

7,50 Kr. „Gamle Skive“, smukt Billedhefte med 100 forsvundne Skivepartier, af Otto L. Sørensen.

5 Kr. „Udvalgte Epistler“. Jubilæumsbog paa 610 Sider af Gudmund Schütte, før 24 Kr. Et begrænset Antal velvilligst stillet til Raadighed for Samfundet af Forfatteren.

4 Kr. „Skivebogen“ (Historisk Aarvog) 1911—12, 1921—31 og 1933—52 og 54. I Aargangene 1921—26 de eftertragtede Artikler af Jeppe Aakjær.

4 Kr. „Danmarks Riges middelalderlige Breve“ (for Viborg Amt).

4 Kr. „Jul i Skive“, 25 Aargange fra 1930—54, redigeret af Otto L. Sørensen m. fl. (Mange sjældne Aargange).

4 Kr. „Af Skives Historie“ af Niels P. Bjerregård. Fylder hele „Skivebogen“ 1947.

4 Kr. „Liv og Virke“, Jubilæumsbog om Børstefabrikant A. P. Pedersen, Skive, af Niels P. Bjerregård. Fylder hele „Skivebogen“ 1949.

4 Kr. „Af Rødding Sogns Historie“ af Niels P. Bjerregård. Fylder det meste af „Skivebogen“ 1950.

2 Kr. „Jenlefesterne“ af August F. Schmidt, nu sjælden.

2 Kr. „Salling Banks Historie“. Jubilæumsskrift af Niels P. Bjerregård.

1,50 Kr. „Tolv Sandheder om Sønderjyllands Danskhed“ af Gudmund Schütte.

1 Kr. „Danmarks Saga i 500 Ord“ af Gudmund Schütte.

1 Kr. „Hvad fortæller Skive-Egnens Stednavne os?“, af Svend Aakjær.

0,75 Kr. „Danisk Landnam i Østjylland“ af Gudmund Schütte.

0,75 Kr. „Historisk Oversigt til Danmarks Riges Breve“.

Se efter, om De mangler tidligere Aarbøger eller Skrifter. De kan ogsaa forlanges gennem Byens Boghandlere.